

XXXII. évfolyam, 6. szám

2025. december 15.

PRIETENIA

PRZYJAŹŃ

ПРИЯТЕЛСТВО

URTÄSJDÉ

PRIJATELSTVA

PRIJATELSTVO

ДРУЖБА

PRIJATELSTVO

FREUNDSCHAFT

ΦΙΛΙΑ

ПРИЯТЕЛСТВО

ԲԱՐՎԱԾՄՈՒԹՅՈՒՆ

AMALIPE

ПРИЯТЕЛСТВО

BARÁTSÁG

KULTURÁLIS ÉS KÖZÉLETI FOLYÓIRAT

BARÁTSÁG

Magyarország népei
kölcsonös megismerkedését szolgáló
folyóirat

Megjelenik hatszor egy évben.

Alapította 1994-ben:
Ember Mária és Mayer Éva

Kiadó:
Országos Nemzetiségi Önkormányzatok Szövetsége

A kiadásért felel:
Hollerné Racskó Erzsébet elnök

Felelős szerkesztő:
Mayer Éva

Olvasószerkesztő:
Hegedűs Sándor

Művészeti szerkesztő:
Szélpál Éva

Szerkesztő munkatárs:
Balányi Klára

A szerkesztőség postacíme:

Barátság szerkesztősége

1519 Budapest, Pf. 452.

Telefon: 203-2858

E-mail címeink:

baratsagujsag@gmail.com

eva.mayer@nemzetisegek.hu

ISSN 1218-0149 (nyomtatott)

Terjeszti az ONÖSZ

és a Lapker Zrt.

Nyomdai előállítás:

Croatica Kulturális, Információs és Kiadói
Nonprofit Kft.

Felelős vezető:

Skrlinné Sákán Tímea ügyvezető igazgató

www.croatica.hu

ISSN 2061-0718 (Online)

Online szerkesztő:

Boros Árpád e.v.

<http://nemzetisegek.hu>

E lapszámunk megjelenését

a Miniszterelnökség

Egyházi és Nemzetiségi Kapcsolatokért

Felelős Államtitkársága,

a Közhasznú Hermann-Niermann Alapítvány,

az Országos Horvát Önkormányzat

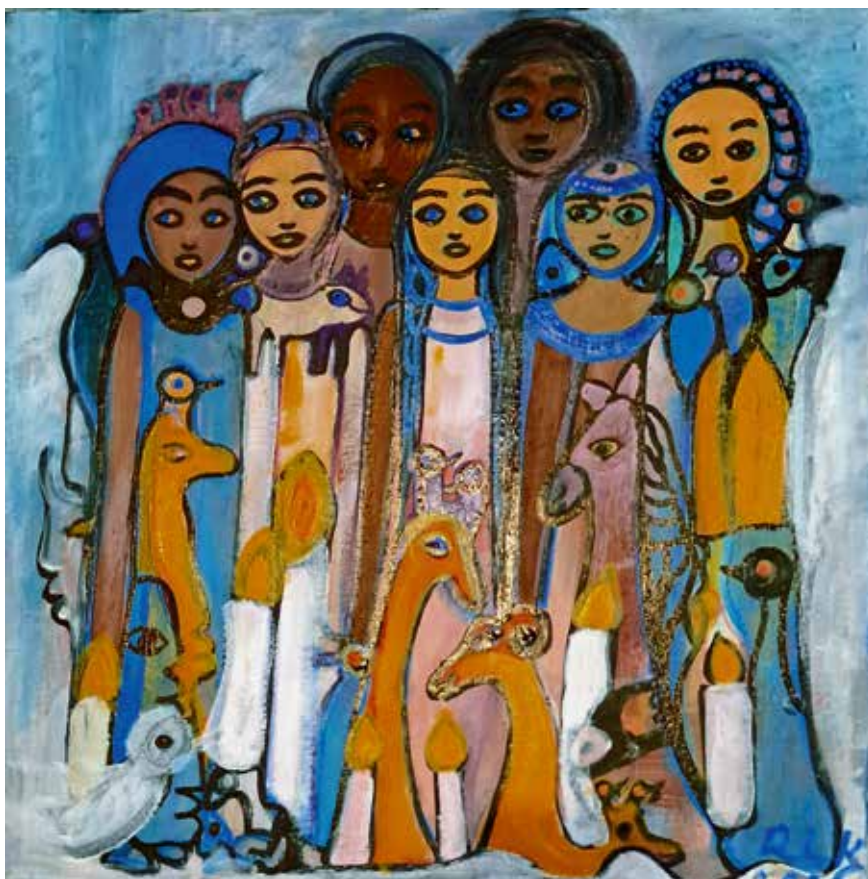
és a Bethlen Gábor Alapkezelő

támogatta.

Lakatos Klára alkotásaiból

Kép csillagfényben, élet-tánc (feszített vászon, akril lakk)

Bocsáss meg neki Istenem! (feszített vászon, akril lakk)

Címlapunkon – Lakatos Klára: Égre járó lélek-tánc
farost, akril lakk

Nurok sã szãnãtãcsã ên Krisun
sã bukurijã ên ánu no!

Baxtalo Krechuno, Naj majbaxtalo
nyevo berhs te del Tumen o del!

Весела коледа
и честита нова година!

Καλα Χριστουγεννα και
Ευτχιουμενο το νεο ετος!

Sretan Božić i novu godinu!

Spokojnych, zdrowych Świąt Bożego
Narodzenia oraz wszelkiej pomysłności
w Nowym Roku!

Fröhliche Weihnachten
und ein gesegnetes, glückliches Neujahr!

Veselé Vianoce a šťastlivý nový rok!

Щасливого Нового Року
і беселих Різдвяних Свят!

Sãrbãtori fericite! La mulți ani!

Приятни Крачунни Шята
і Шастливый Новый Рик!

Желимо Вам срећне божићне
празнике и Нову годину!

Τὴνρησὺνρη ἡνρη ἡσρη:

Vesele božične praznike
in srečno novo leto!

Kellemes karácsonyi ünnepeket
és boldog új esztendőt kívánunk!

BARÁTSÁG

XXXII. évfolyam, 6. szám

2025. december 15.

TARTALOM

NÉPEK KARÁCSONYJA

Ünnepre készülünk...
Címzavak a Karácsony Lexikonból 12004

KÖZÖS EURÓPÁNK

Felkészülés a 2026-os választásokra 12017
Sajtóközlemény az MNOÖ új listájáról 12018
Ruszev Roszen grafikája 12019
Évtizedek a kisebbségi jogvédelemben 12020
Elkészült az új hartai tanösvény 12026
Horvátok Napja Pécssett 12028
„Nehezen viselem, ha korlátok közé
szorítanak” 12030
Blickpunkt 2025 díjnyertesei 12033
Etnikai kisebbségek Magyarországon
a népszámlálás eredményei alapján
– Tóth Géza tanulmánya 12034

ÉVFORDULÓ

Fél évszázada Néprajzi füzetek 12044

2025-BEN TÖRTÉNT

Vendégségben három nemzetiségnél 12048
III. Magyar-Lengyel Testvérvárosi
Kapcsolatok konferencia 12050
150 éve született Sztripszky Hiador 12053

HÁZAINK TÁJA

Karácsonyi édességek 12056

INHALT, CONTENTS 12058

Előfizethető az Országos Nemzetiségi

Önkormányzatok Szövetsége
Barátság folyóirat számlaszámán:
11743057-26413457

Előfizetési díj: 1 évre 3000 Ft

Kapcsolat: Somogyi Zsuzsanna, ONÖSZ
e-mail cím: zsuzsanna.somogyi@slovaci.hu
telefon: +36 30 211 3980

Ünnepre készülünk...

Címszavak a Karácsony Lexikonból

AJÁNDÉKOK • Ha a kis Jézusnak vitt ajándékok kerülnek szóba, a napkeleti bölcsek (más néven: háromkirályok) ajándékai tódulnak eszünkbe... Pedig akár sokkal hétköznapibb dolgokra is gondolhatnánk... A *Mennyből az angyal* című karácsonyi dalunk szövegének első lejegyzését *Herschmann* István áldozópapnak köszönhetjük, aki azt egy gimnáziumi diákok által 1767-ben és 1768-ban előadott betlehemes játék részeként rögzítette. A dal ekkor még nyolc kétsoros strófából állt. A hatodik-nyolcadik foglalkozott a pásztorok által vitt ajándékokkal. „Azt mongya Pásztor, az ki leg első sietve / mennyünk minyájon, jó napot mondgyunk nékie. // El indulának és bé jutának botokkal, / szép ajándékokat vévén kezekben magokkal. // Egyik egy báránt vévén a másik egy juhót / harmadik tejet, negyedik adott egy sajtot.” A betlehemi jászolnál az ismeretlen szerző szerint tehát az arany-tömjén-mirha királyi ajándékok mellett ott sorakozhatott az egyszerű földi halandók képviselőjében megjelent pásztorok bárány-juh-tej-sajt ajándéknegyese is.

ALIGÁTOROK • Az USA Louisiana államának déli részében nagy számban élnek és a környező öbölparti országokban is honosak a cajunnak nevezett francia etnikumú lakosok. Az ő körükben töltenek be fontos karácsonyi feladatot ezek a nagytestű, három-öt méter hosszú, több mint negyven mázsás ragadozó hüllők. Főállásuk szerint ragadozók, mellékállásban viszont a rénszarvasok, trojkalovak, csacsik és mindenféle más ünnepi szánhúzó kollégái ők. A cajun kultúrkör hagyományai szerint Père Noël (Karácsonypapa) a jó gyerekeknek szánt ajándékaival arrafelé ugyanis nyolc aligátor vontatta csónakon száll partra.

ALMAKÍNÁLÁS • A Dalmáciában élő horvátoknál kétszeresen is jól jár, aki a karácsonyi mise után nem hazamegy, hanem sorra látogatja az ismerőseit. Egyrészt azért, mert arrafelé az a szokás járja, hogy mindenki, aki ilyenkor jelenik meg jót kívánni idegen otthonokban, a köszöneten túl egy-egy különösen szép, nagy almával gazdagodhat. Másfelől, ameddig hosszan időz a maga otthonától távol, hiába is látogatná őt meg, neki nem kell almával adóznia a figyelmességért. Szerencsére ilyen csalafintaságra kevesen vetemednek. Mindenütt sok-sok almát „betárazva”, szívélyesen várják a beköszönő szomszédokat, rokonokat, barátokat.

ANGYALTALÁLKOZÓ • A kanadai *Winnipegben* 1898-ban kezdték meg szolgálatukat az irgalmas nővérek, akik kezdetben főleg egyedülálló anyákról és csecsemőikről gondoskodtak. Később Misericordia (Irgalmasság) néven – közadakozásból – általános kórházat nyitottak az utcán, illetve nyomorúságos körülmények között élők ellátására. Az intézményt a továbbiakban egyházi s főként tartományi támogatásokkal tartották fenn és bővítették. A jótékonyosságra manapság is szükség van. A Misericordia Alapítvány 2015 decemberében egy nagyszabású adománygyűjtésbe kezdett a karácsonyi ajándékozási kedv, az emberi együttérzés, együtt cselekvés szorgalmazására. Ennek érdekében szer-

vezték meg a világ mindezidáig legnagyobb karácsonyi angyaltalálkozóját. Közel ezerháromszáz – kérésüknek megfelelően angyalnak öltözött – jótékonykodó vett részt a városban rendezett programokon és az azt betetőző felvonuláson.

ASZTALTÁNC • 1902-ben gyűjtötték fel azt a *balsai* szlovák népszokást, mely szerint karácsonyváras napján (Ádám-Évaker) a vacsorához terített asztalra az étkezés megkezdése előtt felsegítik a család eladósorba került (egy éven belül férjhez szánt) leánygyermekét. Ott az asztal közepén, törékeny tányérok és poharak között kell néhány óvatos tánc lépést tennie, s elénekelni a következő – a magyarfülű lejegyző szerint kissé torzan rögzített – szöveget: Toh ce mládu zsenu mác, toh ce mládu zsenu mác, / musi nanyu kel-to-vác, musi senvu kel-to-vác. // Stiri zlati lebo péc, stiri zlati lebo péc. / Najé vizzoki csepec, najé vizzoki csepec. Mindez állítólag gyors utat nyitott a mennyegzőhöz.

ÁDÁM-ÉVA • Az egyház a világosságot a teremtéssel, vagyis Ádám és Éva születésével kapcsolja össze, ezért tette az ő névnapjukat Krisztus születésnapjával csaknem egy időre, december 24-ére.

BABAGJYSHI... • Az albán gyerekeknek is van decemberi ajándék-hordozója. Az elsöprő mohamedán többségű lakosságnál ez alkalomra az újév ünnepe teremt lehetőséget. Mikulás albán helyettesítője ezért Újév nagyapa (vagy Év öregje), akinek albánul *Babagjyshi i vitit të ri* a teljes neve.

BALATON • *Bálint* Sándor, a neves néprajzkutató *Karácsony, húsvét, pünkösd* című könyvében említést tesz egy régi német feljegyzésről, amely 1848-ban kelt. E szerint Jézus születése pillanatában fakadt a Balaton tava, „mindenkinek álméklodására, amint a balatoni lakosok még ma is regélik”.

BANÁNFA • India ma a világ legnépesebb országa. A helyi keresztények csak a lakosság két százalékát jelentik. Még mielőtt azonban lekicsinyelnék őket, említsük meg, hogy harmadfél magyarországnyi, huszonötmillió a lélekszámuk. Karácsony nekik pont olyan ünnep, mint bármely más keresztény hívőnek. Mivel náluk fenyőfa nem igen nő, így ők banán- és mangófaikat díszítenek fel a kis Jézuska tiszteletére.

BÁRÁNY • A *Nové Zámkyt* (Érsekújvárt) övező falvakban a múlt század húszas-harmincas éveiben karácsonykor az ünnepi asztal alá mindig bevitték egy kisbárányt. Szentestétől Filomena (dec. 27.) reggeléig a szobában tartották. Mára a barikát szalmacsutkával helyettesítik. A családfő éppúgy bekopog, mint hajdanán és engedelmet kér, hogy a báránykát behozza. Ez az utolsó megelőző esemény a szentesti étkezés előtt. Amint elhelyezi az asztal alatt, majd ünnepélyesen az az évi bárányhelyettes elé rakja a neki szánt elemózsiát, mindenki más is elfoglalhatja a helyét, s kezdheti kanalazni a jóféle levest.

BORLEVES • Ma már hitetlenkedve fogadjuk az állítást (pedig színigaz), hogy a halászlé századokon át egyáltalán nem volt a magyarországi karácsonyi asztalok állandó szereplője. Hogy mi volt akkor a jellemző lénemű? A XIX-XX. század fordulójáig a borleves volt egyeduralkodó az ünnepi menüsorban.

BORSZENTELÉS • A karácsonyt követő első nap, december 27. egyházi értelemben a karácsonyi ünnepekör része. E napon (Szt. János napján) a hívők borosflaskákkal, borral teli kancsókkal jelentek meg a templomokban. Ekkor zajlott ugyanis a borszentelés, melynek során a pap áldást mondott a hegy levére. A néphit szerint az ekként felmagasztosult

ital orvossággá lényegül át, ami gyógyír mindenféle testi és lelki nyavalyára. Egy középkori legenda szerint *Aristodemus* pogány főpap azt ígérte *Szent János*nak, hogy azon nyomban hinni fog Krisztusban, ha kiüríti a mérgezett borral töltött kupát, és ennek ellenére életben marad. *Szent János* rövid fohászkodást követően áldást mondott a megmérgezett italra, majd az utolsó cseppig megitta. Semmi baj nem érte. A főpap tartotta szavát, ezt látva, népével együtt kereszténnyé lett. A templomi borszentelés ezen a legendán alapul.

CSEND • A lappok ősi hiedelmei közt karácsonykor egy *Stallo* nevű rém szerepel, s jelent veszedelmet. Ez a gonosz szörny állandó fenyegetésként él a lappok tudatában. *Stallo* hatalmas éppen karácsony éjszakáján és napjaiban a legerősebb. A hangoskodásra és zajongásra azonnal előbukkan az éjszaka sötétjéből, s élet-halál küzdelemre hívja az útjába kerülőket. Ezért aztán a lappok karácsonyának a csend a legfőbb jellemzője. A szentesti vacsora alatt is hallgatagok, majd az ajándékcsere után is csendben olvasgatnak. Mindvégig csak suttogva beszélgetnek, hogy *Stallo* figyelmét fel ne keltsék.

CSILLAGOZÁS • *Hajdúdorogon* december 24-én a hat-tizenkét éves fiúk csillaggal jártak kóringyálni. Ez volt az úgynevezett csillagozás. A hatágú csillagot a karácsony előtti hetekben készítették egy idősebb fiú vagy az édesapjuk segítségével. A hátsó részén gyertyát tettek bele. Bekopogtak a házakba, hogy megkérdezzék: Szabad az Istent dicsérni? A Szabad! válasz után meggyújtották a csillagban a gyertyát és énekeltek. A csillagosok végül köszöntőt is mondtak: Ahányszor a szarka megbillenti a farkát, / Annyi ezres bankó verje gazdaasszonyom / a gazduram markát!

CSOMAGOLÓPAPÍR • A karácsonyt megelőző időszakban világszerte rengeteg díszpapírt adnak el. A kereskedők a legkülönbözőbb színárnyalatú és ötletesebbnél ötletesebb karácsonyi mintákkal szolgálnak. Spanyolországban sincs ez másképp... Azaz mégis! Hispániában ugyanis ilyenkor hiába keresnénk sárga alapszínű díszcsomagoló-tekerceket. Ott tudniillik babonás tiltás fűződik a sárga színbe vont ajándékokhoz. Azt tartják, ha valaki ilyet kapna, az balszerencsés jövőt hozna neki. Bulgária egyes vidékein viszont pirosba burkolt könyvet nem illik ajándékozni az ünnep alkalmából, mivel az ilyenkor viszályokat és haragokat szülhet.

DÍSZÍTÉSREKORD • Leginkább az örület egy bizonyos formájának tűnhet, ami elhatalmasodott *Susanne* és *Thomas Jeromin* német polgárokon. A németországi, *Hannover*től nyugatra fekvő *Rinteln* városában élő házaspár ugyanis évről évre egyre több karácsonyfát díszít fel az otthonában. A folyamat már igen korán – az utóbbi időkben már nyáron – elkezdődik. Legelőbb a műfenyőket helyezik el, ékítik fel. A folyamat kisvártatva a szobákból történő fokozatos bútorkihordással folytatódik. Az ünnep közeledtével aztán jó néhány igazi fenyő is sorra kerül. Tavaly december 5-én saját korábbi 555-ös rekordjukat megdöntve, újabb hivatalos világsúcsot állítottak fel. A számlálóbiztosok ezúttal 605 db, egy lakóházon belül felcicomázott karácsonyfa jelenlétét igazolták. Hogy miként lehet élni *Jerominék* átlagos méretű kétszintes otthonában? Olvasóink képzeletére bízunk. (Legutóbb csak a fürdőszobában tízen felüli számban álltak egymáshoz szorítva karácsonyfák.)

EGYHÁZI ÉV • A keresztény egyházi év kezdete nem esik egybe a polgári esztendő kezdetével. Előbbi ugyanis advent első vasárnapjával indul, mely mindig november 27. és december 3. közé esik. 2025-ben ez az időpont november 30., a jövő évben pedig november 29. lesz.

EVŐESZKÖZ • Norvégiában a karácsonyi ebéd elfogyasztásakor nagyon figyelmesen kell használni az evőeszközöket. Akinek ugyanis kése, villája, kanala ilyenkor hullik alá, az nem veheti fel, s nem kaphat helyette másikat. Kénytelen például a tányérból kiszűröcsölni a levest, marokra fogva marcangolni szét a húsneműeket. Élénken él a hit, hogy nem véletlenül esik ki a kézből vagy sodortatik le az étkezéslet bármely darabja: arra a túlvilági lelkeknek van szükségük. Velük pedig – akik e nap körül különösen aktívak – nem érdemes hajba kapni.

ÉNEKKAR-VÁNDORLÁS • A nyugat-afrikai Maliban a keresztények vallási kisebbséget – és kiváló közösséget – alkotnak. Szentestétől karácsony másnapjáig szinte alig mennek haza templomaikból. Az ünnepi miséken túl a gyerekek és fiatalok adnak műsort a templomban. A templomi kórus ad ilyenkor koncertet, és felolvasások történnek a Bibliából. A különböző törzsekhez tartozó hívők saját nyelvükön mutatják be népdalaikat, s a templom udvarában, kertjében néptáncaikat is. Az ünnep idején közösen főznek és étkeznek. És még ezeken túl is vannak események. Aki minden programon részt vesz – kiszámolták –, a három nap alatt akár harminc órát is eltölthet az Isten házában, háza körül. És még ekkor sincs vége! A karácsonyra következő néhány este a templomi énekkar is útra kel, hogy pontos járatterv szerint felkeresse a plébániához tartozó összes keresztény családot. Ezúttal az ő udvarukban éneklük el – néhány népszerű karácsonyi dallal feldúsítva – a templomban elhangzott karácsonyi zsoltárokat. Természetesen mindezzért megvendégelik, megajándékozzák őket. Nem sokáig maradhatnak, hisz rövidest újabb házhoz indulnak tovább.

FALUKÉSZÍTÉS • Viszonylag újkeletű, az Egyesült Államokból elindult szokás különféle kerámia vagy festett cserépből készült, azonos léptékű házacskákából és falubeli jelenetekből összeállított falvak készítése. Az ajándékboltokban ma már világszerte kaphatók az épületek. Postaházak, cukrászdák, vasútállomások, templomok, pékségek, bevásárlóközpontok, polgármesteri hivatalok, iskolák és egyszerű lakóházak, trécselő lakók, éneklő utcai kórusok, a mindenki karácsonyfáját körülálló polgárok, korcsolyapályán szórakozók, hóember-építők... csak a képzelőerő szabhat határt. Az évek során ki-ki kedvére bővítheti, alakíthatja a maga karácsonyi falvát, idilli hangulatot teremtve.

FENYŐBŐL KARÁCSONYFA • Egy bolgár legenda szerint Jézus születésekor a betlehemi fák és virágok mind látni, köszönteni akarták a szent csecsemőt. A csoda folytán módjuk is volt elhagyni őrhelyüket. A fenyő is elindult, de a többi fa dölyfösen kicsúfolta. Leveled sincs, csak szúrós tűk borítanak, bűdös gyantaszagot árasztasz – mondták. Az olajfa finom olajával, a pálmafa gyönyörű levelével ajándékozta meg a kisdedet. A fenyőfa szomorúan elindult hazafelé, maga is belátva, hogy méltatlan a Megváltóhoz. Egy angyal azonban hallotta és látta megaláztatását, átérezte fájdalmát. Csillagokat hozott rá az égből, hogy ágaira aggassa. Így ment ő is a jászolhoz, távolabbról figyelve az eseményeket, mert félt, hogy megszúrja az újszülöttet. Amikor azonban a kisded felnyitotta szemét, csakis őfelé figyelt, jó ideig le nem vette tekintetét csillogó pompájáról. Ezzel vívta ki a kitüntetést, hogy minden karácsonykor feldíszítve állhasson az ünneplők közelében.

FÜSTÖLÉS • Bolgár szokás szerint a család legidősebb tagja tömjénnel füstöli meg a család karácsonyi asztalát és környékét. Ezt követően – ez is az ő tiszte – megtöri és kiporciózza a vacsorára szánt kenyeret. Amíg ezzel foglalatatoskodik, a legkorosabb női családtag a füstölőből maradékot szed, s gondosan elrakja. A néphit ezt több testi és lelki betegségre is alkalmasnak találja, persze csak a következő szentestéig tartó szavatosági ideje lejártáig. Egyébként az asztal megfüstölése is a család egész-

ségét szolgálja. A magyar falvakban egykor rontáselhárító eljárásként szintén füstöltek. A karácsony böjtjén főzött babok héját összegyűjtötték és szenteste meggyújtva az istállóba mentek. Füstjével a tehenek tőgyeit kormozták meg, hogy elejét vegyék a tejapasztó ártó szándékoknak.

GALAGONYAÁG • *Glastonbury*, e Délnyugat-Angliában fekvő kisváros lakossága 1929-től kezdődően minden karácsonykor megajándékozza az Egyesült Királyság uralkodóját egy virágzó galagonyaággal. A glastonburyi galagonya azért különleges, mert télen, az advent idején másodvirágzik, és magról nem szaporítható. Csak az eredeti bokrok-ról vett dugványokból keletkezik olyan új növény, amely megtartja a téli másodvirágzó képességet. A helyi legenda a különleges adottságot *Arimathiai Józseftől*, Jézus tanítványától eredezteti. (Ő volt az, aki engedélyt szerzett mesterének keresztről történő levételére és temetésére.) Az itteni galagonyabokrokat arról a töről származtatják, amit egy csoda teremtett. Arimathiai József a legenda szerint a keresztre feszítés után elhagyta a Szentföldet és Glastonburyben kezdett új életet. Amikor megérkezett, és a Kimerültek dombján (Woaryall Hill) elcsigázva földbe dőfte botját, az azonnal virágzó galagonyabokorrá változott.

GAUDEAMUS IGITUR • Európa legismertebb diákdala, búcsúzó (nálunk ballagási) éneke a „*Gaudeamus igitur, iuvenes dum sumus*” (Örvendezzünk, míg fiatalok vagyunk) valószínűleg a XVI. században keletkezett egy századokkal korábbi dal átíratásként. A Vasárnapi Ujság 1900/23. száma *Régi diák-élet* című írása egyenesen azt állítja róla; hogy a jelzett évszázadban egy régi karácsonyi énekből alakították át.

GONDOLATTÁR • Az első nyomtatott adventi naptár 1908-ban készült *Münchenben*. Ennek és csaknem fél évszázadon át születő utódainak ablakait éppúgy naponta kellett sorra nyitni, mint a maiakét. Az ósváltozatban azonban nem csokoládét, cukorkát, kekszet, marcipánfigurát vagy kisebb játékokat rejtettek a számok mögé. Egy-egy, a karácsonyi ünnepkörhöz kapcsolódó magvas gondolatot tettek olvashatóvá a napról napra feltéphető felületek.

GUUTERPUT • A decemberi szent napokon világszerte számos nagy népszerűségű karácsonyi dallam szárnyal szét. Az emberi ajkáról éppúgy, mint az éteren át. Olyan tiszteletben azonban egyik sem áll, mint a nagyvilágban csaknem teljességgel ismeretlen Guuterput. Ez egy grönlandi közösségi ének, melyet a templomokban és az otthoni karácsonyfa mellé állva énekelnek el. Az előbbi helyen az ájtatosságra érkezett hívők hangjával kiegészülő kórus, utóbbin a teljes család adja elő. (A hosszadalmas, szokatlanul lassan görgő és felfoghatatlanul gyönyörű ének meghallgatásáért szerencsére nem kell Grönlandra utazni, a YouTube-on több felvétele is elérhető.) A Föld legnagyobb szigetén élő helyiek, amikor felcsendül, éppúgy vigyázzba állnak, mint a nemzeti himnuszoknál szokás. Csakis állva szabad énekelni. Nem véletlen, hogy az angol nyelvterületeken – ha szóba kerül – Christmas Hymn néven (karácsonyi himnuszaként) emlegetik.

GYŰSZŰJÓSLÁS • *Berlinben* a XIX. században jegyezték fel ezt a baljóslatú szokást. Jövőfürkésző szándéktól vezérelve a szenteste homokkal töltötték meg egy gyűszűt, s óvatosan egy papírra borították. Minden családtag ezt tette. Reggelre kelvén aztán izgatottan szemlélték meg halmocskáikat. Akiét összedőlve találták, arról úgy hitték, egy éven belül felveszi a „néhai” előnevet.

HAJNALOZÁS • Erdély egyes falvaiban igen régi, kedves szokás a „hajnalozás”. Ez abból áll, hogy karácsony első napjára virradóan néhány legény elmegy a faluba muzsikálni. A nóta végeztével a ház

gazdája itallal kínálja meg a hajnalozókat, sőt, a megtiszteltetésért még pénzt ad nekik.

HAMUZÁS • Voltak vidékek, ahol a betlehemesek érkezését különös szertatás kísérte. Amikor bejöttek a kiskapun, valaki a házbeliék közül egy lapát hamuval kiszaladt és keresztet hintett a földre. Ezzel a gonosz Heródest vélték elűzni, aki holtbizonyos, szintén be akarna jönni, hogy a betlehemesek között halálra keresse az „újszülött királyt”.

HÓANGYAL • Mifelénk ritkán adódik rá lehetőség, de készülését filmekben már gyakran láthattuk. Amennyiben karácsony reggelén hó lepi a kertet, a környéket, a ház lakói alaposan felöltözve kiszaladnak és egymástól kellő távolságra hanyatt vetik magukat. Ezt követően lábukat és kezeiket széles ívben többször is jobbra-balra húzzák maguk mellett. Miután ügyesen talpra szökkenek, egy-egy szárnyát kitárt angyal alakjának lenyomata (Hóangyal) marad mögöttük. Egy angyalpár vagy angyalcsalád.

HÓGÖMB • Üvegből vagy átlátszó műanyagból készülnek. Felrázásuk esetén belsőjükben havazásra emlékeztető jelenséggel gyönyörködhetnek. Első gyártója a bécsi illetőségű Erwin Prezy volt, aki 1900-ban kezdett kísérletezni vele. Pár esztendő múlva már árusítani is kezdte első kristálygömbjeit. Ezekben a mariazelli kegytemplom kicsinyített mását lehetett a folyadékban keringő hóval némileg belepni. A szabadalmaztatott eljárás, majd a jelentős bevételben is megmutatkozó siker adott módot a műhely manufaktúrává bővítésére, a gyártmányok fejlesztésére. A szabadalmi védettség lejártával Prezy úrnak – kinek műhelye még ma is működik – számos követője akadt. A minőségi – kristályüveges, fatalpas, művészi faragásos belsőjű – termékekkel azonban ma már túlnyomórészt tömeggyártásban készült, igénytelen giccsek vetekednek. Bendőjükben az épületek, hegycsúcsok, kedves kis falvak, hegyi manók, angyalkák, fenyőerdők, Santa Claus a repülő rénszarvasaival, feldíszített karácsonyfák egyaránt arra várnak, hogy valaki hóba rázza őket.

HÓVILÁG • A tanyasi ember, ha havazott karácsonyra, azt önmagában is ajándékként élte meg. Hogy miért? *Tömörkény István* így magyarázta *Az ünnep hetén* című írásában: „...téli éjszakákon a pusztán kétféle világító van: vagy a holdvilág, vagy a hóvilág. A városi ember legtöbbször talán nem is tudja, hogy odakint a nagy térségeken világító eszköz gyanánt tisztelik a havat. Városon, ha ilyenkor hó esik, legfeljebb abban örvendetes, hogy kedvtelve mondogatják az emberek: – Fehér karácsony lesz. Odakint pedig ajándék az, amely különféle egyéb hasznai mellett még megszünteti az éjszakai sötétséget. Ha hó lepi el a nagy mezőt, nincs többé szükség a holdra. Ha van, jó. Ha hóvilág is van, s holdvilág is van, szinte nappalian fehérek és világosak az éjszakák, azonban maga a hó is ad annyi világosságot, hogy éjjel is lehet járni a pusztát.”

INGYENVACSORA • Az angliai *Worcestershire*-ben működő Kacsa Fogadó (Duck Inn) évek óta különleges akcióval csábítja karácsonyi vacsorára a falánksággal, fukarsággal és kalandvággyal egyaránt megáldott (megvert?) személyeket. Sajátos menüt kínálnak, melyben sült, töltött pulyka, bundázott kolbászok, köretként pedig sült burgonya és tetemes mennyiségű párolt sárgarépa, paszternák, brokkoli, karfiol és kelbimbó szerepel. A tálra halmozott ételek tömege 9,5-10 kg. Amennyiben valaki háromnegyedóra alatt egyedül (!) megeszi az utolsó morzsáig, annak számláját az étterem állja. Úgy hírlik, minden alkalommal akad szerencsét próbáló, de az esetek többségében fizetnie kell, mivel mégsem bírja szusszal. Nemcsak ők növelik azonban a karácsonyest bevételét, hanem a szurkolni vagy kárörvendeni érkező sokaság is.

JANUÁR 6. • *Alexandriai Szt. Kelemen* (III. század) és a szír *Szent Efrém* (IV. század) feljegyzéseiből tudjuk, hogy kortársaik közel-keleti része az időben január 6-án ünnepelte Jézus születésnapját. Ez a dátum a karácsonyi ünnepkörnek ma is fontos időpontja. A vízkereszttel, a háromkirályok napjával zárul az advent első napjától indult ünnepváró és ünnepi eseménysor. E napon zajlik a templomokban a tömjén- és víz-, a családi otthonoknál pedig a házszentelés. Hagyományosan ezen a napon kell lecsupaszítani a karácsonyfákat is. Grönlandon figyelemre méltó szokás, hogy január 6-án az üzletek éppúgy bezárnak délutánra, mint szenteste, mivel a karácsonytól való búcsúzást is családi eseményként élik meg. Ahogy közös volt a díszítés, a díszek eldobozolása is együtt történik. Közben felidézik, kinek mik voltak a maradandó emlékei. A fát is közösen viszik ki, s ha környezetük lehetőséget ad rá, a szabadban el is égetik. Karácsonyi dalokkal búcsúztatják, amíg el nem hamvad. A napot az e célra félretett karácsonyi édesség-maradványok elmajszolásával és beszélgetéssel zárják. Ahhoz az ablakhoz telepednek, amelyen a karácsonyi csillag éjszakára még fennmarad. A doboz, amibe a díszek kerülnek, csak másnap reggel záródik le.

JEGYÉGETÉS • Feljegyzések szerint az 1920-as években a német színházszínházoknál sajátos eseménnyel egészítették ki a színészek és más alkalmazottak karácsonyi belső ünnepségét. A köszöntők elhangzása és a kölcsönös ajándékozás után, még a koccintás előtt a színgazgató az adott évben el nem adott jegyeket a művészek szeme előtt beletette egy, e célra odavitt üstbe, majd alágyújtott. Lekapcsolták a villanyt, csak a láng világott. A jelen lévők a jegyekből rakott tűz pislákolása mellett énekelték el közösen a *Csendes éjt. Stille Nacht, heilige Nacht* – kísérté az eseményt. Az ünnepség vidámabb, szeszbarátibb része csakis ezt követően kezdődhetett.

KARÁCSONYI ALMA • Horvátországban, a Zágrábtól észak-nyugatra található Zagorje régióban az éjféle mise különös izgalommal töltötte el a lányokat. Nemcsak – és nem elsősorban – a Megváltó születése és a böjti időszak lezárása okán. Azért is, mert egy sajátos helyi szokás szerint a jelenlévő fiúk, legények a templomi szertartás végével egy-egy szép almával a kezükben közeledhettek feléjük. Ki-ki azt a lányt ajándékozta meg vele, aki a szívéhez legközelebb állt. A reménybeli mátkajelölt, illetve mátkapalánta így értesülhetett tehát arról, hogy udvarlója, kedvelője akadt, s így vált családjá és lánypajtásai számára is kézzelfoghatóvá, a komoly szándékú (érzelmeit nyíltan is felvállaló) legény, illetve legényke jelentkezése.

KASZAKÓ • Aki a XIX. század végén karácsony napjaiban valamely délföldi faluban vendégeskedett, meglepve tapasztalhatta, hogy az ünnepi asztal egyik sarkában egy kaszakó díszleveg. Rákérdezve, azt a választ kaphatta, hogy ha elapadna a tehén teje, a tőgyét kaszakóval kell megnyomkodni. Mégpedig olyannal, amelyik karácsony estéjén, első és másodnapján az asztalon feküdt. Ha ilyen kaszakóval noszogatták jobb belátásra, az a jószág tejét újra megindítja.

KENYÉRSZEGÉS • Ahogy azt a Magyar Katolikus Lexikon érdekességként megemlíti, a mohácsi sokácok a karácsonyi kenyeret amennyire lehet, kendőbe burkolják, s csak azután illetik a késsel, hogy megszegjék. Az eljárás eredetében az említett kézikönyv eucharisztikus gyökereket sejt: „a pap is tiszteletből fehér színű vállkendő (velum humerale) végeivel fogja meg a kitett vagy körülhordozott Oltáriszentséget”.

KIRÁLYDÍSZEK • Nagy-Britanniában számos olyan ember él, aki kész akár negyven-ötven fontot (közel húszezer forintot) is adni egy-egy olyan karácsonyfagömbért, amelyről a királyi család tagjai bazsalyog-

nak rájuk. A néhai *II. Erzsébet*, a jelenlegi *III. Károly király*, a trónörökös *Vilmos herceg* és más Windsorok képét belegravírozták a kis könynyűfém-függesztékekbe. (Persze legkevésbé hisszük, hogy a család fő „Akasszátok fel a királyokat!” szavakkal utasítja háza népét a gömbök fára helyezésére.) Nem a brit köztársaság kevés számú konok híve, hanem a királyi házhoz való széleskörű ragaszkodás teremti meg még ilyen borsos áron is a piacképes keresletet.

KORRIGÁNOK • A franciaországi Bretagne régióban élő breton néphagyomány titokzatos, szakállas, ráncos férfiakként ábrázolt, vagy ekként elbeszél apró lényei ők. A föld és a vizek ezen szellemei vörös, zöld vagy fekete öltözetet és hegyes sapkát, kalapot viselnek. A források, a mocsarak, a barlangok, a tengerpartok, erdőségek közelében, illetőleg a mélyén élnek. Jó- és rosszindulatú csodákra egyaránt képesek. Noha a breton őshit maradványai ők, mégis elevenen élnek a képzeletben. Ebben nagy szerepe van annak, hogy a karácsonyi ünnepek alatt a helyiek mesemondó virrasztásokra gyűlnek össze. Olyan lebilincselő történeteket osztanak meg ilyenkor egymással és gyermekeikkel, amelyek a korriگانok tréfás vagy komoly segítséget jelentő, esetleg veszélyt hozó cselekedetiről szólnak.

KOROSZTÁLYOK • A képzőművészeti alkotásokon a „háromkirályokat” (is) ábrázoló jelenetekben megfigyelhető, hogy az újszülött Jézus előtti hódolást ábrázoló alkotások rendre eltérő életkorúnak mutatják őket. Ezzel is hangsúlyozni kívánják, hogy a csecsemő valamennyi nemzedék megváltására érkezett. Az ifjúként, középkorú felnőttként, illetve ősz idősként történt megjelenítést Beda *Venerabilis* (672-735) angol szerzetes írására vezetik vissza, aki szerint Menyhért volt a legidősebb, Gáspár volt a legfiatalabb, még szakálltalan. Boldizsárt (Baltazárt) viszont sötét hajú és szakállú középkorú emberként említette. A festményeken azonban többnyire Boldizsár, a „szerecsenkirály” ábrázolják állszőrzet nélküli ifjúként, s Gáspár a középkorú.

LÁMÁK • A peruiakat láthatóan nem zavarják különösebben a szent éjszaka bibliai leírásai. Amikor berendezik betlehemes jeleneteket, náluk nem bárányokkal, juhokkal, hanem lámákkal érkeznek az angyalértesített pásztorok. Lámákat faragnak a jászol köré sereglett állatok közé. Annak ellenére, hogy az Andok hegyvidékén elterülő országukban – 2004. évi adatok szerint – közel tizennégymillió juhot tenyésztenek, szívükhöz mégis a gazdaságokban alig kétmillió létszámában kimutatható jószág áll közelebb. Igaz, a láma a legnemzetibb állat Peruban. Nevüket is a perui indiánok adták.

LISZTGYURMA • A karácsonyvárás, az ünnepi készülődés gyerekekkel közös programja a karácsonyfadísz-készítés. A lisztgyurmába szaggatóval, formákba nyomkodva vagy kézzel gyúrva csillagokat, gömböket, angyalkákat vagy bármely más karácsonyhoz illő alakzatokat készíthetünk. (Ne feledjük átlukasztani a megfelelő helyen, hogy majd átfűzhető legyen rajtuk a felfüggesztéshez szükséges fonál!) Miután kiszáradtak és megkeményedtek a díszek, akár vízfestékkel is színezhetőek. Lisztgyurmát azonos mennyiségű liszt és só összekeverésével, s a gyúrhatóság mértékéhez megfelelő mennyiségű víz hozzáadásával készíthetünk.

LONDONI SZÍN • 2002 egyik legnagyobb kulturális eseménye az új Nemzeti Színház átadása és az első bemutatóként színre vitt *Az ember tragédiája* volt. A Szikora János rendezte nyitóelőadás londoni színeben Ádám is és Lucifer is Mikulásnak öltözve indult szemléjére, mintegy megcsúfolva évszázadok – a puttynyos ajándékhozóba vetett – őszinte gyermekhitét. (A felnőttek által legtöbbször megóvott titkot.) Miközben

az elüzletiesedést, elsivárosodást bemutató madáchi jelenkor mondatai hangzanak, a rendező sajátos háttérrel alkotott. Az üzletekből kihallatszó karácsonyi gépzene dallami közt ajándékokkal megrakott bevásárlókocsikkal tülekedő, gondterhesen és kíméletlenül egymás sarkára hágó járókelőkkel jelezte: kifordulóban van önmagából, üzletté vált a karácsonyi misztérium is.

LÓVEZETÉS • A közép- és kelet-ukrajnai romák régi szokása, hogy karácsony első napján egyik portáról a másikba vezetik a lovaikat. Azt hiszik, hogy ha valaki beengedi a lovat az udvarába, s a karácsonyi asztalról levett bármely finomságból ad neki egy falatot, és bőséget, szerencsét, egészséget kívánó kísérelését is illendően megtraktálja, akkor kívánságai valósággá válnak. A roma családok a karácsonyi falatokon túl egyedi ételt is készítenek a vendéglónak. Egy-egy darab vodkába áztatott kenyeret nyújtanak nekik. A lóvezetés persze arra is remek alkalom a romáknak, hogy legszebb lovaikkal faluszerte elbűszkélkedjenek.

MÁTYÁS KIRÁLY • Egy karintiai szlovén monda szerint az arrafelé is nagyra tartott Mátyás király nem halt meg, csak egy barlang mélyén alussza álmát, ameddig újra fel nem virrad az igazság napja. Alvóhelyét akár meg is lehetne találni, hiszen előtte – ahogy mondják – minden karácsony éjfélről egy órán át illatos hársfa virágzik.

MENNYEI SEREGEK • „Pásztorok tanyáztak azon a vidéken, akik kint a mezőn örködtek éjszaka a nyájuk mellett. És íme, az Úr angyala megjelent nekik, és körülragyogta őket az Úr dicsősége, ők pedig nagyon megrettentek. És az angyal így szólt: Ne féljete, mert íme, nagy örömet hirdetek nektek, amely az egész nép öröme lesz, mert Dávid városában ma megszületett nektek az Üdvözítő, aki az Úr Krisztus. [...] Hirtelen mennyei seregek sokasága vette körül az angyalt, és dicsőítette az Istent” – olvasható *Lukács* evangéliumában *Károli Gáspár* fordításában. *Pázmány Péter* 1635 karácsonyán, élete legutolsó prédikációjában azt hirdette, hogy Lukács azért írt a „mennyei vitézek sokaságáról”, mert „Krisztus harcolni jött e világra, kimutatta magát hadakozó kapitánynak. [...] Háromrendbéli ellenséggel harcolt e mennyei bajnok az istálló korlátjában: a világ pompájával, a földi nyomorúságokkal, az emberek szívének keménységével.”

MOŞAI • Dobrudzsa román részén, a Tulcea megyei *Luncavița* községben (és már csakis itt) él még a „Moşai”-nak nevezett karácsonyi szokás. Maszkot viselő énekesek álcázzák magukat öregembernek, hosszú, földig érő szőrmepalástba, kifordított róka- vagy nyúlzsőrkabátba öltöznek, tökökből faragott, kosszarvakkal és színes szalagokkal kiegészített félelmetes álarcokat vesznek magukra. Botokra támaszkodva így járják be a falu utcáit, hogy elriasszák az ördögöt és gonosz lelkeket a megszületni készülő Jézus útjából, egyben jókívánságokkal (bőség, egészség, boldogság stb.) kedveskedjenek minden egyes családnak.

MOZSÁR • A nyitrai falvakban valaha nagyon komolyan vették, hogy karácsony napján nőnemű teremtés nem léphetett be elsőként senkinek a házába. E lépésével az ott lakókra szerencsétlenségek sorát idézhette elő. Ha mégis ez történt, a sértett családnak nem kellett megelégednie a puszta mentegetőzéssel, bocsánatkéréssel. Joga volt a cselekmény súlyosabb megtorlására is. Az elvetemült nő nyakába mozsarat („mázszárt”) köthettek, amit szégyenszemre egész nap hordania kellett, hogy bárki megláthassa, mennyire rosszakaratú. Sokszor nem fordulhatott elő, mert ilyen feltételek mellett alighanem háromszor is meggondolta minden asszony, hogy ideje-e, érdemes-e szomszédolnia.

OLAJÁG • A görögországi Makedóniában a házigazda saját olajfájáról vág karácsonykor egy erősebb ágat. Ezt aztán szenteste, a vacsora kezdetekor a kandalló lángjára veti, vagy a kályha tűzébe dobja. Modernebb fűtőeszköz esetében a teljes háznépével körbe áll, kertben rakott kis tábortűz lángjába hullatja. A hagyomány szerint az ilyen égő ágacsok melege összeadódik és a kis Jézus így kevésbé fázik betlehemi jászoljában.

PAPÍRLÁNC • Régen a karácsonyfák megszokott díszje volt mindenütt, ahol gyerekek éltek. Az ünnepi készülődés részeként (óvodákban, iskolákban, odahaza) az aprónép különböző színű papírlapokat metélt csíkokra. Utána ezekből úgy ragasztottak össze karikákat, hogy minél hosszabban, láncszemként kapcsolódjanak egymáshoz. A szülők egykor nagyon büszkék voltak ezekre a fűzérekre, és semmi pénzért nem cserélték volna csillogó-villogó bolti boákra. Kár, hogy ma már tovatűnőben van-e szép szokás.

PAPUCS • A szlovéniai Karintiában és Gorenjskában nem szabad papucsot ajándékozni karácsonykor, mivel a helyi babona szerint ez nem csak balszerencsét hoz, hanem halálhoz vezet. Aki ilyet kap, az rövidesen eltávozik az élők sorából. Írországban és Nagy-Britanniában is él hasonló félelem és tiltás, pedig ott csak arról beszélnek, hogy aki papucsot kap december 25-26-án, az örökre távozik az ajándékozó életéből. Nem hal meg tehát, csak többé tudomást sem vesz az ajándékozóról. A papucs tehát így is úgy is veszélyes ajándék. Érdemes törölni a lehetséges meglepetések jegyzékéből.

PASSIÓÉNEK • Lajtha László az Ethnographia folyóiratban 1947-ben adta közre *Egy magyar ráolvasó énekelt töredéke* című írását. A jeles népdalgyűjtő ebben a közleményében ismertetett egy, a mezőségi Szépkenyérrüszentmártonban Tuli Anna, hetven év körüli görögkatolikus cigány asszonytól rögzített passióéneket. Az „Elindult a Szűz Mária / Nagy sírással, nagy zúgással...” kezdetű dallal cigánygyerekek jártak köszönteni a gazdákhöz karácsonykor és újévkor.

RUHAVARRÁS • Valfurva egy ma közel háromezer lelket számláló falu Lombardiában. A múlt század hatvanas éveitől egy érdekes karácsonyi szokásukat több néprajzi munka is megemlíti. Advent idején ott minden édesanya a varrógép előtt vagy varróasztal mellett szorgoskodott. Évről évre ruhadarabokat készítettek a falu és a völgy decemberben született szegény gyermekeinek.

SERKENYELÉS • Ne riadjunk meg, a tetűbékéhez semmi köze! László János 1935-ben közreadott, a bukovinai magyarság történetéről és kirajzásáról szóló munkájában ekként ismerteti a szokást. „A falu legényeinek egy része – de csak egy része! – megindul »serkenyelni«. Onnan ez elnevezés, mert ilyenkor ez énekkel szoktak beköszönteni minden lányos házba: Serkenj, ember, mély álmodból, / Megszabadulsz rabságodból, / Közéleg már üdvösséged. / Eltöröltetik vétséged. Maga a »serkenyelés« így történik: nyolc-tíz legény csapatba áll és megválasztja a vezetőt: a »bíró«-t, a két »lámpásos«-t, a »tarisznás«-t és a »muzsikáló«-kat. Aztán nekiindulnak a falunak. Előre a két lámpásos megy, és megtudakolja a lányos háznál: vajon befogadják-e őket? Az igenlő válasza bemennek, de csak az »eresz«-be (előszobába) és elénekelik a fenti serkenyelő éneket. Majd botjukkal éktelenül megverik a belső szoba ajtaját. [...] A bíró ünnepélyesen felköszönti az egész háznépet és szerencsés karácsonyt kíván mindnyájuknak. Ennek elhangzása után bejönnek a többiek is. Az asztalon ott egy nagy kalács és egy üveg ital. De mindnyájan csak egy-egy pohárkával kapnak. Majd felzendül a zene, és egyet fordulnak a ház »virágszálával« Aztán megköszönik a

vendéglátást, a tarisznyás a tarisznyába ereszti a nagy kalácsot, és sietve nekivágnak az esti szürkületnek, mert minden lányos házat végig kell járniok...”

SÍRLOCSOLÁS • Az oláh cigányok hite szerint az elhalálozottak a túlvilágon – ugyan jóval boldogabban – ahhoz hasonló életet élnek, mint az általuk hátrahagyottak. Esznek, isznak, megszokott kedvteléseiknek élnek. Ezért a személyes ünnepeken túl (születésnap, névnap, esküvő), halottak napján és karácsonykor is felkeresik szeretteik sírját. Szépen feldíszítik azokat, mécesst gyújtanak és „koccintanak” megboldogult családtagjaikkal, az ő pálinkaadagjukat sírhalmukra loccsantva.

SORREND • A horvátországi (muraközi) babonára ügyelő családfőnek, ha lányát vagy lányait már a következő évben férjhez adná, vagy fiát, fiait szeretné ugyanez idő alatt megnősíteni, nagyon nem mindegy, mikor megy az éjféli misére. Ahogyan az sem, hányadiknak érkezik onnan vissza. Ha a fenti törekvések bármelyike fűti, akkor utolsóként kell távoznia a lakásából és sietnie kell, hogy a templomból hazatérve ő lépjen elsőként a családi otthonba, s még mielőtt bárki átlépné a küszöböt, és az utcára nyíló ablakokat is kitarja.

SPAGETTI • Az olaszok közt (hát hol másutt?) van egy csodálatos népi gyógy mód a hátfájással gyakorta küzdők számára. Bárki kipróbálhatja! Spagettit kell főzni szentestére (töretlen hosszban, ahogy Itália szerete szokás). A tálból egy szálat ki kell kapni, s felállva, rágás nélkül, egészben leengedni a gigás s torkon keresztül. Ilyen egyszerű az egész.

STRESSZ • A Cofidis Hitel Monitor kutatása szerint karácsonyra a magyarok döntő többsége szeretettel és békességgel teli időszakként tekint, a decemberi zsúfoltság és tolongás a boltokban azonban közel harmadukat bosszantja. Még tovább fokozza a stresszt az anyagiak miatti aggodalom (27%), az ünnepek előtti kapkodás (24%), a tökéletes ajándék dilemmája (19%), valamint a forgalmi dugók (10%). Az üzletekben túl korán elinduló karácsonydömpinget, illetve az ottani folyamatos ünnepi háttérzenét a válaszadók közel fele tartja zavarónak.

SZENVEDÉSE • A karácsonyt megelőző napot (Ádám-Évát), s a vele tartott szigorú böjtöt a bukovinai székelyek még az 1950-es évek végén is „Szenvedése” néven emlegették. Nem az aznapi, böjtvégi, még addigiaknál is szigorúbb böjt keltette éhségük miatt (ekkor már tejes ételeket sem fogyaszthattak), hanem Mária, az Istenszülő Boldogasszony vajúadásának, szenvedésének emlékére.

SZERETETBEIGLI • A csornai Kossuth Lajos Szakképző Iskola cukrász szakképzésének tanulói kezdeményezésére az iskola diákjai maguk készítette bejglikkel lepik meg karácsonykor a helyi intézményeket. Mások mellett évről évre a Szent Norbert Idősek Otthonának lakóit, az Idősek Napközi Otthonát, a mentőszolgálatot, a tűzoltókat, a Csornahő Kft. munkatársait, a Városi Művelődési Központ dolgozóit és a premontrei apátságot ajándékozzák meg szeretetbejglikkel.

SZŰZGULYAHAJTÁS • Ahogy arról Csizmadia Ferenc tanító úr emlékezett, *Nagykanizsán* és környékén a II. világháború éveig karácsony előestjén zajlott egy sajátos szokás. A csordás és kanász esti tíz óra felé együtt indultak el a pásztorházból. Bojtárjaik kolompokkal felszerelve – az állatseregletet helyettesítve – követték őket. Azon az úton mentek végig, ahol „ki szoktak hajtani”. A kanász túlkölt, a csordás durrogatott, éppen úgy, mint amikor kihajtáskor a gazdák tudtára adták, hogy kiengedhetik az állatokat. Minden gazda háza előtt megálltak, s a hanghatásokra előjövő gazdát saját gyártású versükkel köszöntöt-

ték fel. Viszonzásként egy kalácsot és egy flaska bort adtak nekik. Nagyobb gazdáknál a bojtárokat behajtották az udvarra, mint amikor a csorda érkezik meg. A jelzett térségben ezt a szokást nevezték szűzgyulahajtásnak.

TÉLIFA-ÜNNEPSÉG • Romániában a kommunista időszakban a családok csak titokban ünnepelhették meg a karácsonyt. December 25-26., hacsak nem esett hétvégére, rendes munkanap volt. (Az 1924-ben történt naptáregyesítés óta a román ortodoxok is e napokon tartották, tartják, tartották volna a karácsonyt.) Fenyőfát is csak december 27-től lehetett hivatalosan forgalmazni, hogy a december 28-tól január 3-ig megtartott – vallási tartalomtól megfosztott, karácsonypótló – Télfifa-ünnepségeknek nevezett eseményre feldíszíthessék őket. A városok, falvak parkjaiban és/vagy a művelődési otthonokban felállított közösségi fák alatt „hazafias, harcos, forradalmi tartalmú, politikai-nevelő célzatú” műsorokat szerveztek.

TEPLOMI TÁNCNÓTÁK • *Kodály* Zoltán említett meg egy érdekességet az Ethnographia 1916. évi évfolyamában (Régi karácsonyi énekek). „1911-ben a nyitramegyei Menyhe községben megtudtam, hogy még úgy ötven esztendő előtt, a karácsonyi templomozás vígabb volt, mint manapság. Különösképpen az éjjéli mise alatt szokás volt néhány olyan nóta, amilyenre »táncolni is lehetett volna«. Ahogy pedig az akkori kántor megeresztette hozzá az orgonát, tisztára úgy szólt, mint a duda” – írta.

TÚRÁS – KAPARÁS • Szilveszterkor a magyar családoknál azért fogyasztanak malachúst, illetve sertéshúst, mert a röfi és szülei az orrukkal előrefele tolják a földet, amikor túrnak, így „kitúrják [a földből] a szerencsét”. A csirke- és tyúkhús viszont azért száműzött ilyenkor, mert ezek a jószágok kapirgálással keresik meg betevő falatjaikat. Lábmozdulataikkal tehát „elkaparják [a föld színe alá] a szerencsét”. A medina-i szerb családok más logika mentén tekintenek az ügyre, mely náluk karácsonykor időszerű. Az ő képzeletükben a szerencse egy föld alatti magból növekszik nagygyá, így, amikor a malac „kitúrja a szerencsét”, e magocskát túrja ki, mielőtt az gyökeret eresztene. Az említett szárnyasok viszont, midőn kapargatnak, e magra kaparják rá a földet, ezzel segítve, hogy szerencse szárba szökjön. Nem csoda hát, hogy náluk karácsony első napján ételeik szárnyasokból készülnek, mivel a sertés kitúrta velük.

VENDÉGJÁRÁS • Dániában nemcsak december 25-26-án zajlanak a karácsonyi látogatások. Náluk minden adventi vasárnapra vendégeket hívnak. A velük folytatott beszélgetések, étkezések és iddógalások sötétedésig tartanak, s az időszerű adventi gyertya közös meggyújtásával érnek véget.

VIRRASZTÁS • Olaszország északi részén, a svájci határral szomszédos térségben régi vallási hagyományként él tovább a „karácsonyi virrasztás”. *Lina Rini Lombardini* a *Legendák és hagyományok színei* című 1950-es kötetében olvasható, hogy a karácsonyi vacsora után, az éjjéli misére várva, több helyen a település legnagyobb istállójában gyűltek össze a parasztcsaládok. „A virrasztás a távoli Szentföldet idézte egy alázatos szamar és egy engedelmes ökör jelenlétében. A karácsonyi virrasztásokon a legidősebbek az ősi próféciákat mondták el fiataloknak és gyerekeknek, és édes bölcsődei mondókákat énekeltek, rózsafüzért mondtak, áldást kértek a családtagokra, a jószágokra és a földre.” Az eseményen a felnőttek bort is fogyasztottak, a gyerekeknek süteményeket kínáltak.

Felkészülés a 2026-os választásokra

Megkezdődött a felkészülés a 2026. évi országgyűlési képviseléválasztásra. Több országos nemzetiségi önkormányzat közgyűlése – a nemzetiségek jogairól szóló 2011. évi CLXXIX. törvény 117/A. §-ban kapott felhatalmazás alapján – már 2025 őszén, telén döntött a 2026-os országgyűlési választásokra állítandó nemzetiségi listáról.

A jelöltek az adott magyarországi nemzetiségi közösség választópolgáraiból kell kiválasztani. A nemzetiségi listás jelöltként való nyilvántartásba vétel feltétele, hogy a személy a központi névjegyzékben az országgyűlési képviselők választására is kiterjedő hatállyal szerepeljen nemzetisége választópolgáraként. Alapvető követelmény, hogy a valamely nemzetiséghez tartozó jelölt beszélje az adott nemzetiség nyelvét, ismerje kultúráját és hagyományait, vállalja a nemzetiség képviselőt, valamint vele szemben országgyűlési képviselői összeférhetlenség ne álljon fenn. A választásokat követően a jogszabályok alapján a nemzetiségi szószóló a nemzetiségi lista első helyén szereplő jelölt lesz. A jelöltnek nyilatkoznia kell továbbá, hogy országos nemzetiségi önkormányzata, mint jelölő szervezet személyes adatait kezelje és jelöltségét közzétegye az országos nemzetiségi önkormányzat honlapján. Nyilatkoznia kell arról is, hogy a jelölést az országos nemzetiségi önkormányzat, mint jelölő szervezet listáján elfogadja.

Lapzártánkig a magyarországi lengyel, német, örmény, ruszin, szlovák, ukrán nemzetiség tartotta meg közgyűlését, melyen listát állított a választásra.

Az Országos Ruszin Önkormányzat öttagú listát állított össze, melynek első helyén *Kramarenko Viktor* áll, akit sorrendben *Giricz Viktor*, *Hladinec Péter*, *Duliskovich Viktor* és *Kozsnyánszky János* követ.

Az Országos Lengyel Önkormányzat listáján a közgyűlés döntése alapján a következő személyek szerepelnek: *Tóthné Szegedi Iwona Jolán*, *Takácsné Kalińska Alicja Katarzyna* és *Wtulich Alfred*.

Az Országos Örmény Önkormányzat elnöke, *dr. Czárán István* a következő listát küldte meg számunkra. Listavezető: *Akopjan Nikogosz*, őt követik *Manukjan Armen*, *dr. Czárán István*, *Diramerján Artin Gábor* és *Haeffner Donát Rudolf*.

Az Országos Szlovák Önkormányzat közgyűlése 2025. november 25-i ülésén, zárt ülés keretében állította össze jelöltlistáját a jövő évi országgyűlési választásokra. Listavezető: *Paulik Antal*. A 31 fős teljes listán a 2-5. helyre *Hollerné Racskó Erzsébetet*, *Zelman Ferencet*, *Fábrí Juditot* és *Klausz Karolát* sorolták.

Az Ukrán Országos Önkormányzat 2025. október 2-i közgyűlésén négytagú listát állított a 2026-os országgyűlési választásokra. Első helyen *Grexa Liliána* áll, őt követi *Szarvas Andriana*, *Bernáth Viktória* és *dr. Csáva Katalin*.

A hiányzó nemzetiségi listákat lapzártánk után választják meg, a jelöltállítások eredményét honlapukon, www.nemzetisegek.hu követhetik.

Paulik Antal és Hollerné Racskó Erzsébet az Országos Szlovák Önkormányzat listaállító közgyűlésén

Somogyi Zsuzsanna felvétele

Új listavezető a magyarországi német közösség élén

A megújulás és fiatalítás jegyében döntött az MNOÖ közgyűlése

A Magyarországi Németek Országos Önkormányzata (MNOÖ) november 14. és 16. között tartotta kihelyezett közgyűlését Baján, a Magyarországi Német Általános Művelődési Központban. A hétvége legfontosabb döntéseként a közgyűlés megválasztotta a 2026-os országgyűlési választásokra állítandó nemzetiségi listát. Miután **Ritter Imre** német nemzetiségi képviselő hivatalosan bejelentette, hogy nem indul a magyarországi németek listavezetőjeként a következő országgyűlési választáson, a lista élére **Gallai Gergely** nemzetiségpolitikai szakértő került.

A szombati zárt ülésen hozott döntés mérföldkő a magyarországi német közösség országgyűlési képviseletében: a lista élére egy, a nemzetiségi közéletben már bizonyított szakember került, aki egyszerre képviseli a folytonosságot és a megújulást.

A közgyűlés egyértelmű üzenete: a magyarországi német közösség épít a fiatalabb, felkészült szakemberekre, fontosnak tartja a modern szemlélet és a hagyományok összehangolását, és olyan képviseletet kíván az Országgyűlésben, amely képes megszólítani a fiatal nemzedéket is.

A nemzetiségi lista első öt helyére Gallai Gergely, Englenderné Hock Ibolya, Koch Emil, Schneider Richard és Werner Gábor került.

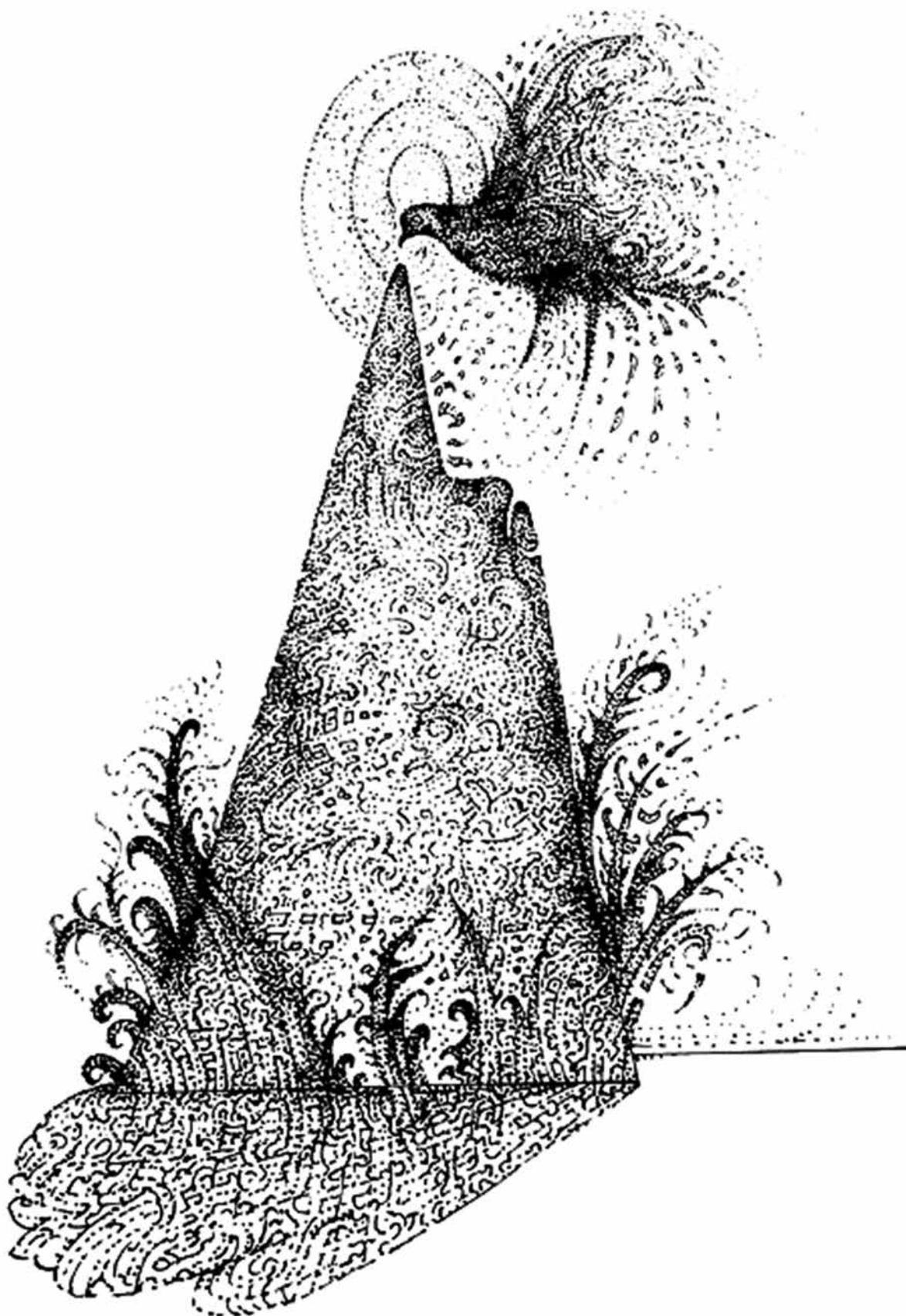
A közgyűlés külön köszönetét fejezte ki Ritter Imrének, aki tizenkét éven át képviselte a magyarországi német közösséget az Országgyűlésben – előbb szószólóként, majd két cikluson át teljes jogú képviselőként, és most hivatalosan is bejelentette, hogy nem indul újra. Munkássága jelentősen hozzájárult a nemzetiségi jogérvényesítéshez, a támogatási rendszer fejlődéséhez és a magyarországi német identitás megerősítéséhez. A résztvevők hosszú tappsal köszönték meg szolgálatát.

LdU Presse

A listavezetők: Schneider Richard, Gallai Gergely, Englenderné Hock Ibolya, Koch Emil, Werner Gábor

Ruszev Roszen grafikája

Évtizedek a kisebbségi jogvédelemben

Interjú dr. Szalayné dr. Sándor Erzsébettel

Október utolsó napjaiban vehette át Bozen/Bulsan/Bolzanóban az európai kisebbségvédelem legrangosabb elismerését, a FUEN-díjat az emberi és kisebbségi jogok védelme érdekében kifejtett több évtizedes munkájáért. Beszélgetésünkben dr. Szalayné dr. Sándor Erzsébettel négy évtizedes oktatói, és november 3-án véget ért, kétmandátumos nemzetiségi ombudsman-helyettesi tevékenységére, az életpályájához vezető útra, annak egy-egy állomására és eredményeire tekintünk vissza.

– Gratulálunk az elismeréshez! Simone Bruhn, németországi dán szobrászművész „Két hid” című műalkotása érzékletesen fejezi ki mindazt, amit a díjátadón Schubert Olívia, a FUEN alelnöke laudációjában elmondott eddigi életútjáról. Mit jelent Önnek ez a díj?

– Számomra többszörösen is nagy értéket képvisel ennek a szervezetnek az elismerése. Egyrészt azért, mert az Európai Nemzetiségek Föderatív Uniója (FUEN) reprezentatív szervezet: 1949 óta európai szinten több mint negyven ország mintegy százhusz nemzetiségi tagszervezetét tömöríti. Azokat a közösségeket és érdekeiket képviseli, próbálja megjeleníteni Európában, amiért munkatársaimmal együtt én is dolgoztam az utóbbi tizenkét évben. Ám ha szakmai pályafutásomra visszatekintek, a kisebbségi jogok mindig a középpontban álltak, amióta az egyetemi padot elhagytam és nemzetközi, illetve Európa-jogásként dolgozom. Más eszközökkel, de párhuzamosan ugyanazon célokért dolgoztam, ezért érzem nagy megtiszteltetésnek, hogy ezt a díjat nekem adták.

– A bölcsőbe téve kapta az indíttatást ehhez a kisebbségek érdekében végzett munkához, amit negyven éve az oktatásban és tizenkét éven keresztül nemzetiségi biztoshelyettesként folytatott?

– Nemzetiségi szempontból valóban színes környezetből származom. Zombolyán, a szülővárosomban a lélekszámát tekintve három nagy nemzetiség, a magyar, a német és a román mellett szerbek, horvátok és a régebbi történelmi időkből itt maradt törökök is éltek. Nem kis szerepe volt ennek abban, hogy ilyen irányt vett a személyes és szakmai életem is. Sokat jelentett, hogy három nyelvvvel nőtem fel, a családban magyarul, a barátaimmal, az óvodában és az utcán németül, egyébként pedig románul folyt a beszélgetés. Ez öntudatlanul is abba az irányba terelt, hogy az ember sokkal nagyobb nyitottsággal és empátiával figyelte az eltérő tapasztalatokat.

Középiszkolás koromban nyelvtanár akartam lenni, édesanyám is az volt, és ehhez adott volt a három nyelven történt szocializálódás. Orientálódásomat a jog felé az határozta meg, hogy a családban volt korábban jogász, és bár személyesen nem ismertem őt, könyveinek egy része a családi könyvtárban elérhető volt számomra, emellett szüleim is azt sugallták, hogy nyelvismérettel rendelkező szakember jobb választás lenne. A nemzetközi jogász irány már az én döntésem volt, amit akkor ugyan még nem tudtam pontosan, mit is jelent, az egyetemi években azonban már egyértelmű volt ez a választás.

A Janus Pannonius Tudományegyetem Állam- és Jogtudományi Karán végeztem 1986-ban, de már a nyolcvanas évek első felében Herczegh Géza professzor mellett kezdtem különféle nemzetközi jogi helyzetekkel foglalkozni. Ő volt az, aki előéletemet ismerve úgy gondolta, érdemes a kisebbségi jog nemzetközi és hazai vonatkozásaival foglalkoznom. A diploma megszerzését követően önállóan is ezen a területen kezdtem el kutatni, a rendszerváltás idején korábbi kutatómunkám alapján fiatal kollégákkal együtt bekapcsolódhattam az akkor formálódó kisebbségi

kerekasztal szakmai munkáiba, és az oktatás mellett 1998-ban „A kisebbségek nemzetközi jogi védelme” témakörben szereztem PhD fokozatot.

– 2002 és 2004 között a Pécsi Tudományegyetem Állam- és Jogtudományi Karának oktatási dékánhelyettese, 2004-től 2007-ig az intézmény dékánja lett. Mit jelentett Magyarországon első nőként betölteni ezt a posztot?

– Akkoriban, amikor egyetemi pályafutásomban ez az időszak következett, elég kivételesnek számított. A pécsi jogi karon talán négy női oktató dolgozott, inkább a titkársági területen dolgoztak női kollégák. Valóban újszerű helyzet volt, amikor 2002-ben az akkori dékán oktatási dékánhelyettesnek kért fel engem, és az időszak lejártával én lettem a dékán, 2004-ben a magyarországi jogi karok történetében első női dékánként. Számomra nem bírt különösebb jelentőséggel, hogy nőként töltöttem be azt a posztot, részemről első helyen állt a szakmai kompetencia, nem a személyemben rejlő adottságok, a kollégákkal való együttműködési készség pedig addig is, és azután is egyértelmű volt.

– Hogyan kapcsolódott a tudományos kutatás, oktatás a gyakorlati munkához?

– Egymást erősítették. Nem az a klasszikus tudós vagyok, aki távol tartja magát a vizsgált témakör gyakorlatától. Amikor a jog szabályozni akar valamit a gyakorlati élet területén, akkor jó, ha ráépül azokra az élethelyzetekre, amelyeket szabályozni akar. Ha az alkalmazás, működés során valamilyen hiba derül ki, van mozgástér a korrekcióra. A tudományos kutatás számomra arról szólt a nyolcvanas évek második felében, a kilencvenes években, hogy már létező dokumentumokat vizsgáltam meg az akkor alkalmazott kutatási módszerekkel. A nemzetközi jogban, az államok egymás közötti kapcsolattartásában voltak bizonyos kezdemények, amelyek azt a célt szolgálták, hogy vallási, egyéb kisebbségek helyzetét rendezzék, hiszen a XX. század történetében a különféle nemzeti kisebbségek jelenléte sajátos szerepet játszott az államok közti kapcsolattartásban.

A kisebbségvédelem gyakorlati oldalára a nyolcvanas évek végén, kilencvenes évek elején a kisebbségi kerekasztal működésével kapcsolatban léptem. Kutatócsoportunkkal háttér munkát végeztünk az akkori nemzetiségi vezetők számára, akik a politika színterén is foglalkoztak a kisebbségek helyzetével és a potenciális védelmi struktúrák kialakításával. Az én feladatom az volt, hogy egy európai kisebbségvédelmi egyezmény tervezetét készítsem el a korábbi években megvizsgált dokumentumok tartalmára és a kilencvenes évek körülményeire alapozva. Ez egy általam szerkesztett kötetben, számos további tanulmány mellett a pécsi egyetem jogi karának kiadásában meg is jelent. A Magyarországon belüli szakmai felkészülés egy láncszem volt a kisebbségek védelmét illetően.

Ebben az időszakban ismerkedtem meg a kisebbségi szervezetek meghatározó személyiségeivel is, részt vettem az 1993-as kisebbségi törvényről való beszélgetésekben, elsősorban Baranyában, majd Budapesten is. Így kezdett kialakulni saját szakmai, tudományos és gyakorlati szakemberekből álló kapcsolatrendszerem. 1993-tól a bayreuthi egyetemen (*Universität Bayreuth*) tanítottam és kutattam három egymást követő évben három-három hónapot, ezzel elindult egy intenzív és aktív nemzetközi kapcsolattartás kutatás és egyetemi oktatás terén is, amelynek egyik tárgyköre a kisebbségvédelem volt.

– Hogyan vezetett a szakmai útja a nemzetiségi biztoshelyettesi megbízáshoz?

– A bayreuthi szakmai kapcsolatnak is köszönhetően Magyarország uniós csatlakozását megelőző években a nemzetközi jog mellett az Európai Unió jogrendszerének egyes aspektusai is a figyelmem középpontjába kerültek. A nemzetközi jogban és az uniós jogban is mindig

az egyénre, személyre vonatkozó jogintézményeket és gyakorlati megvalósulásukat vizsgáltam. Számomra az emberi jogok, az alapjogok és a kisebbségi jogok védelme a szűkebb tudományos terület, amivel a nemzetközi és az uniós jogon belül mindig is foglalkoztam.

A Pécsi Tudományegyetem Európa Központjának létrehozásában alapító tagként vettem részt, a csatlakozást követően pedig az én irányításom alá került a jogi kar keretein belül. A munkánk egyik központi eleme ebben az időszakban is az uniós jog és alapjogvédelem összefüggéseinek a vizsgálata, az ezzel összefüggő tájékoztató munka és képzések szervezése volt nemzetközi projektek keretében is. Arra is igyekeztem figyelmet fordítani, hogy az uniós jog milyen mértékben alkalmas a kisebbségek érdemi védelmére. Ez a tevékenység hozta meg azt a szakmai ismeretséget is, amivel 2013-ban a *Nemzeti Közszolgálati Egyetemre* kerültem, majd ott a *Nemzetközi Intézet* igazgatója lettem. Nagyon termékeny szakmai közösség jött ott létre, jogászok, történészek, biztonságpolitikusok, szociológusok, nemzetközi kapcsolat szakosok dolgoztak együtt. Ekkor érkezett a felkérés a nemzetiségi biztoshelyettesi posztra.

– Tizenkét éves ombudsmanhelyettesi munkájára egy konferencia keretében három fő fogalom köré csoportosítva tekintett vissza: kihívások, lehetőségek, párbeszéd. Mennyiben határozták meg ezek a fogalmak a kétmandátumos periódust?

– Nem kellett ombudsmanhelyettesnek lenni ahhoz, hogy az ember érzékelje azokat a változásokat, nehézségeket, azoknak a körülményeknek a súlyát, amelyek ebben az évtizedben egymást követve nehezítették nemcsak a nemzetiségi közösségeket, hanem általában a társadalom életét, akár környezeti, akár gazdasági, akár szociális szempontból, a társadalmi béke szempontjából, nem is beszélve a nemzetközi béke felborulásáról.

A 2020-ban kezdődött egészségügyi nehézségek társadalmi szintű kihívást jelentettek mindenkinek, a nemzetiségeinknek is. Bár mindenki szembesült a kihívásokkal, az már eltérő volt, ki milyen eszközzel rendelkezett, hogy a helyzeteket felismerje, értelmezze, és megtalálja a saját megküzdési stratégiáit. Az ombudsmanhelyettes eszköztára kétoldalú: az egyik oldalon viszonylag széles az eszköztár, amellyel léphet, utánajárhat visszas helyzeteknek, jogalkalmazási problémáknak határidő kötöttség nélkül. A panaszosok által jelzett helyzetek jogon túli összefüggéseinek feltárását elvégezheti helyszíni vizsgálatokkal, személyes megbeszélésekkel, gyakran állami intézményekkel, szakmai, civil és egyházi szervezetekkel folytatott egyeztetések során. Megvizsgálhatja, hogy az éppen rendelkezésre álló jog vagy éppen az alkalmazás hibás-e. Ebben nagy mozgásteret van a mindenkori ombudsmanhelyettesnek, csupán a személyes szerepfelfogásán múlik, hogy ebből mennyit használ. A vizsgálatainak eredményeként megszülető és közlésre alkalmas dokumentumok következtetései azonban csupán ajánlások, jogi kötőerővel nem rendelkeznek. Ombudsmannal közös jelentéseket készíthet, önállóan elvi állásfoglalásokat adhat ki.

– Ha ránézünk a 2013–2025. közötti évek mutatóira, a számadatok jól tükrözik azt a szakmai elkötelezettséget, amely végigkísérte ombudsmanhelyettesi munkáját. Hogyan sikerült a szerteágazó területen ilyen hatékonyan megszervezni a feladatait?

– Sok vezetői és szakmai tapasztalattal, tudományos előélettel érkeztem ebbe a feladatba, ám a sajátosságai miatt az elején nekem is tanulnom kellett. Bár egyszemélyes felelősség, de csapatmunka. Miután a szakombudsmani rendszer megszűnt, és a kompetenciák/hatáskörök jó része szűkült, a korábbi húszfős szakombudsmani rendszerhez képest a kollégák száma négyre csökkent, miközben annak a magyarországi közösségnek a lélekszáma, akikért ezt a feladatot vállaltuk, egymillió körüli volt a népszámlálási adatoktól függetlenül, tehát ez

is a kihívásokhoz tartozott. Idővel, több év alatt sikerült visszahozni a biztoshelyettesi titkárságra azokat a kollégákat, akik az ombudsmani rendszer átalakulását megelőző időszakban is nemzetiségi területen dolgoztak, többen közülük a korábbi kisebbségi ombudsman munkatársai voltak. Óriási szükségem volt a kollégák tapasztalatára, hiszen közülük többen már az első nemzetiségi ombudsmannal, *Kaltenbach Jenővel* is együtt dolgoztak, tehát ismerték azt a módszertant, azokat a vizsgálati elveket és gyakorlatot, amelynek egyik legfőbb szabálya volt, hogy nem pusztán a jog betűit alkalmazzuk, hanem a jog mögé és elé nézünk, s ha változtatni kell rajta, azt is jelezzük. Ehhez kellett az a terepgyakorlat, amivel a kollégák közül már többen rendelkeztek, így kialakult egy olyan csapat, amivel már az első időszak második felében jó irányba mentünk. Meg tudtuk mutatni, hogy jelen vagyunk, ki tudjuk hangosítani a problémákat, képesek vagyunk javaslatokat tenni a megoldásokra, eljárásokra.

Az igen magas esetszám ellenére *óriási a látencia*. Magyarországon, az utóbbi két évet leszámítva nem voltak regionális irodái az ombudsmani hivatalnak/intézménynek. A második mandátum idején is csak tizenkét munkatárssal rendelkezett a nemzetiségi biztoshelyettesi titkárság, ami nem elég ahhoz, hogy a ténylegesen szükséges terepmunkát abban a mennyiségben és minőségben el tudjuk végezni, amire a nemzetiségként élő közösségeinknek szüksége lett volna. A számok tükrében nincs rossz érzésem, de lényegesen többre lett volna szükség. A kollégák erőn felül teljesítettek. Sikerült mégis olyan szakmai és emberi szempontból összetartó csapatot, magas színvonalú szakmai munkára alkalmas munkatársi közösséget kialakítani, akikkel együtt gondolkodtunk, egy irányba mentünk, értettük egymás szavát.

– *Hogyan tudott együttműködni a nemzetiségi vezetőkkel, civil szervezetekkel, kik voltak a partnerei?*

– Első pillanattól kezdve természetes szövetségesnek tekintettem az országos önkormányzatokat. Az akkori ombudsman felkérésére 2013-ban csak azzal a feltétellel mondtam igent, ha az országos önkormányzatok vezetői is úgy gondolják, együtt tudnak dolgozni velem. Csak azok után vállaltam a jelölést a biztoshelyettesi posztra, amikor támogatást éreztem részükről. Az országos önkormányzatok vezetői és tagjai közül már többeket ismertem korábbról, *Heinek Ottóval* való személyes ismeretség is sokat jelentett számomra. Az országos önkormányzatok mellett számos helyi nemzetiségi önkormányzattal is folyamatosan jó, és egyre intenzívebb kapcsolat alakult ki, a legtöbb nagyobb vizsgálat során mindig partnereink voltak. Munkatársaim is azt tapasztalták, hogy jól meg tudtuk beszélni az informális kérdéseket is, jó munkakapcsolatot tudtak kialakítani az országos önkormányzatokban dolgozó kollégákkal is. Személyes előnyöm, hogy a német és román közösség tagjait anyanyelvükön tudtam megszólítani, ettől függetlenül számomra minden nemzetiség egyformán fontos volt, mindegyik közösség jelzéseit azonos súlyúként kezeltem.

A számok és a tények persze makacs dolgok, így a nagyobb lélekszámú közösségeink sokkal több mindent tudnak a nemzetiségi jogi keretek által biztosított lehetőségek közül használni. Az *Országos Nemzetiségi Önkormányzatok Szövetsége* pedig mint ernyőszervezet, amelyben a közös érdekek együtt jelennek meg, számomra kiemelt partner volt. A szószerzői rendszer elindulásával az Országgyűlés nemzetiségi bizottsága, de egyenként a szószerzők is érdemi szakmai partnerekké váltak, akárcsak az egyéb nemzetiségi szakmai szervezetek, amelyek holdként kísérik az egyes nemzetiségi önkormányzatokat.

Szakmai partnerekké váltak egy idő után azok a civil szervezetek is, amelyek Magyarországon jogvédelemmel foglalkoznak, s akár a roma közösséget érintően, akár általánosan az alapjogvédelem terén aktívan vannak jelen. Természetesen több egyházi képviselővel is kapcsolatban

álltunk, azért is, mert az egyházak közfeladatot látnak el közoktatási intézmények fenntartásával, és így a nemzetiségi oktatás-nevelés területén is érintettek. A maga nemében a BARÁTSÁG az a periodika és egyetlen nyomtatott formában is megjelenő, mindegyik nemzetiséget képviselő természetes partnerünk, amely kihangosította az ombudsmanhelyettesi tartalmakat, anyagokat, tehát kiváló fórumunk is volt. A BARÁTSÁG folyóirat megalapításának huszonötödik évfordulóját is közösen ünnepeltük a nemzetiségekkel, zenés, irodalmi est keretében.

– *Milyen eredményekre tekint vissza, milyen változások történtek a 2013-as induló helyzethez képest, és milyen feladatok várnak az utódjára?*

– Ezalatt a tizenkét év alatt sikerült visszahelyezni a nemzetiségi biztoshelyettesi jogvédelem lehetőségét a láthatóságba, ez idő alatt meg tudtuk mutatni, hogy hasznos segítség tud lenni akár egyedi ügyekben, akár strukturális kérdésekben – ez a számadatok és infografikák tükrében is látszik. Törvényi kötelezettségünknek megfelelően jelentéseinket és elvi állásfoglalásainkat, közleményeinket hozzáférhetővé tettük a honlapon, 2016-tól Facebook-profillal is rendelkezünk, elindítottuk negyedéves hírleveleinket. Örülök, és hasznosnak gondolom, hogy konkrét anyagainkkal is megpróbáltuk a jelenlétünket megmutatni a nemzetiségi közösségek és a velünk partnerségben álló szakmai szervezetek számára, illetve az Országgyűlés irányába is kommunikálni, hogy milyen típusú és tárgyú jelzések, panaszok és beadványok érkeznek hozzánk. Ezt tartom a legfontosabbnak, továbbá azt, hogy sikerült azokat a fennálló, áthúzódó nagyobb kérdéseket folyamatosan szem előtt tartani, amelyeket ugyanígy fogok továbbadni az utánam következő kollégának. A statisztikai adatainkon is látszik, melyek ezek az áthúzódó témakörök. A leghangsúlyosabb témakörök a 2013-tól kezdve a parlament számára kötelezően elkészített beszámolóiban folyamatosan jelen voltak. Ilyenek többek között a nemzetiségi oktatási-nevelési kérdések, akár az egyetértési jog gyakorlásáról volt szó az intézményvezetők kinevezésénél, akár az átvétellel kapcsolatos nehézségek, vagy éppen a nemzetiségi pedagógusok létszámát és utánpótlását illető helyzet elemzésének elvégzése. A roma közösséget érintő szegregációnak többféle megnyilvánulási formája is jelen van és lesz, nemcsak az oktatás-nevelés terén, a lakhatási szegregációtól kezdve a foglalkoztatási, egészségügyi területen, ez folyamatosan jelen lévő kérdés, áthúzódó probléma, ezzel minden nemzetiségi jogterületért felelős ombudsmanhelyettes szembesülni fog. Emellett strukturális kérdések is vannak. Számos vizsgálatot kezdtünk, s fejeztünk be: a kulturális értékek feltérképezését a nagy muzeális vizsgálatokkal, ahogy az pár évvel korábban ugyanígy történt a nemzetiségi médiára és filmkészítésre vonatkozóan. Utóbbinál nem látok előrelépést, hiába is próbáltuk az érintett intézményeknek jelezni, hogy jogszabályi kötelezettségük van.

	szakmai programok	ügyszám	KJ	EÁ	JJZ	oldalak összesen
2025	157	145	1	7	3	523
2024	141	253	1	4	6	259
2023	172	325	3	4	5	206
2022	178	315	6	2	8	247
2021	133	391	4	5	7	345
2020	102	351	3	6	3	327
2019	202	409	0	0	7	35
2018	242	385	5	4	6	269
2017	231	353	6	1	0	171
2016	219	272	4	3	0	60
2015	169	200	4	0	0	155
2014	156	184	7	0	0	192
2013	98	163	0	0	0	0
	2200	3746	44	36	45	2789

Hogyan szerez tudomást akár a többségi társadalom, akár egy-egy nemzetiségi közösség arról, hogy egyáltalán milyen nemzetiségi közösségek élnek körülöttük, milyen adottságokkal rendelkeznek? Ki-egyensúlyozott, nyugodt társadalmat nem lehet építeni addig, amíg ezek az ismeretek hiányoznak, ebben pedig a média és film természetesen az oktatás tud segíteni, tehát ezek mind folyamatosan figyelemmel kísérendők.

Az utóbbi négy-öt évben sajnálatos módon kénytelenek voltunk az első hatéves időszaknál intenzívebben foglalkozni a gyűlöletbeszéd és különféle gyűlöletcselekmények nagymértékű és intenzív megjelenésével és fokozódó jelenlétével a társadalomban, aminek nem egyszer tárgyai, alanyai a nemzetiségi közösségek. Ezeket a témákat az utódom sem fogja tudni elkerülni.

– *Hogyan tudja folytatni ezt az értékes és elismert tevékenységet ombudsmanhelyettesi megbízatásának befejezését követően?*

– A FUEN-díjat biztatásnak is tekintem, az elismerés azt is jelenti számomra, hogy folytassam, amit eddig tettem. Ezt egyetemi oktatóként is megteszem, továbbá van még egy nemzetközi kötelezettségem is. Az Európa Tanács Nemzeti Kisebbségekről szóló Keretegyezményének végrehajtását ellenőrző tanácsadó bizottság tagjaként még három évig módom van részt venni nemzetközi monitoring tevékenységben. Továbbra is lesz tapasztalatom arról, hogyan zajlik az európai országokban a nemzetiségi közösségek élete, és az egyes államok mit tesznek saját nemzetiségeik érdekében. Ezeket a tapasztalatokat hazahozva próbálom hasznosítani az oktatásban, kutatásban, de a nemzetiségek életében is, hiszen a szakmai és nemzetiségi partnerekkel reményeim szerint kapcsolatban maradunk, nem engedjük el egymás kezét.

Tény, hogy a magyarországi jogszabályi környezet és a meghatározó nagyszámú költségvetési háttér példaértékű az európai országokban. Ilyen rendszerszintű, nagyvonalú megoldást nem látunk máshol, ám minden államnak megvannak a történelmi előzményei, társadalmi sajátosságai, egyes kérdésekben pedig érdemes odafigyelni rájuk. A FUEN-nek éppen az a legfőbb vállalása, hogy közel tartja egymáshoz a nemzetiségi közösségeket annak érdekében, hogy a jó és rossz gyakorlatokat láthatóvá tegyék, lobbierőt biztosítsanak egymás számára európai szinten és a saját országon belül az egyes közösségek számára. Elsősorban módszertani kérdésekben láthatunk megfontolandó példákat: hogyan mutatják meg egyes nemzetiségi közösségek jelenlétüket saját államuk többségi társadalmának, hogyan tudnak egymásról az egyes közösségek, miként tudnak látszólagos együttműködés helyett ténylegesen együtt megjelenni, mert csak így lehet eredményt elérni, így lehet számos olyan lehetőséget megvalósítani, amit a nemzetiségi törvény is tartalmaz.

Magyarországon is érdemes nagyobb figyelmet fordítani a fiatalság bevonására. A mostani jól működő rendszerünk nélkül nem fogja túlélni a nemzedékváltást. Ha a jelenlegi közösség nem figyel arra, hogy bár a fiatalok másképpen gondolkodnak, mások a célkitűzéseik, akkor is ők lesznek itt évtizedek múlva. Érdemes ennek a körülménynek a valódi súlyát felmérni, és kiemelt figyelmet fordítani arra, hogy már tizenévesen döntési helyzetbe kell hozni a nemzetiségi közösségek fiataljait, meg kell hallani és meg kell hallgatni a hangjukat, hiszen ez a generáció már abban a korai életkorban tud olyat mondani és üzeni, amire a nemzetiségi identitás és nyelv fenntartásához és fejlődéséhez a jövőben hatványozottan szükség lehet!

– *Köszönjük az interjút, és sok sikert kívánunk további munkájához!*

Balányi Klára

Következő számunkban bemutatjuk Dr. Gyeney Laurát, az új nemzetiségi biztoshelyettesét.

„Együtt, egymásért...”

Új magyarországi német tanösvény Hartán

A Magyarországi Németek Országos Önkormányzatának tanösvényhálózatát bővítő legújabb projekt keretében a Bács-Kiskun vármegyei Hartán október 25-én adták át a tizenkilencedik tematikus utat. A hét állomás egyben időutazást is jelent a látogatók számára: az információs táblákat végigjárva megismerhetik a hartai német közösség egykori mindennapi életét, gasztronómiáját, kultúráját, épített örökségét és szorgalmas munkáját is.

Az őszi átadó ünnepséget több hónapos tervező és kivitelező munka előzte meg. *Englenderné Hock Ibolya* elnök vezetésével a Magyarországi Németek Országos Önkormányzata (MNOÖ) küldöttsége június végén látogatott el a településre, hogy a mozgalmat kezdeményezők és a legújabb projektet megvalósító helyiek személyesen is megismerkedjenek egymással. Együtt járták be a hét állomás tervezett helyszíneit, és az egyeztetés során közösen álmodták tovább a leendő tematikus út tartalmát.

Harta Nagyközség Német Nemzetiségi Önkormányzata és a *Hartai Hagyományőrző Kulturális Egyesület* örömmel s nagy várakozással csatlakozott az MNOÖ immár tíz éve futó projektjéhez. A korábban létrehozott tanösvényekhez hasonlóan a hartai is azt a célt szolgálja, hogy élő kapcsolatot teremtsen múlt és jelen között, erősítse a nemzetiségi identitást, és szívhez szóló módon mutassa be a településen élő németiség sokszínű örökségét. A hartai tanösvény nemcsak útvonal, hanem időutazás is, hiszen a helyi németiség gazdag múltjáról és jelenéről, a mély vallási hagyományokról, a kézműves mesterségek színe-javáról, például a híres hartai bútorfestésről és a pompás helyi német népviseletről mesél. A kétnyelvű táblák a hartai német közösség történetébe, hagyományába és mindennapjaiba kalauzolnak el minket.

A tanösvény ünnepélyes átadása 2025. október 25-én történt meg. A jeles esemény alkalmából a helyiek nemzetiségi napot szerveztek, s már délelőtt helytörténeti játékokkal várták a kicsiket és nagyokat. Délután a piactér melletti Központi Emlékparkban a település német kultúrcsoportjai, a *Hartai Ráday Pál Kamarakórus*, a *Hartai Hagyományőrző Kulturális Egyesület* gyermekcsoportjai és a helyi zeneiskola tanáraiból álló együttes közreműködésével zajlott az átadó ünnepség. A projekt tervezőinek, a helyi alkotóknak, segítőiknek és támogatóiknak köszönhetően megvalósult a hónapok óta készülő mű, ez a nap tehát a közös munka, a helyi összefogás, s egyben és az identitás ünnepe is volt.

A kellemes őszi időben megtartott rendezvényre számos vendég érkezett., akik a helyi érdeklődőkkel közösen ünnepelték a nagyközség új művelődési és idegenforgalmi értékének megszületését. Az átadóünnepségen *Fröhlich Henrik*, a hartai német nemzetiségi önkormányzat elnöke üdvözölte a résztvevőket. Köszöntőjében hangsúlyozta: az út, amit most végigjárnak, nem csupán információs táblák sora, hanem a hartai közösség együtt megélt történetének, értékeinek és háromszáz éves múltjának jelképe, amely a hit, az összetartozás és a hagyományok megőrzésének erejét hirdeti. Kiemelte, hogy a projekt több hónapos, sok szereplő együttműködésével megvalósult közös munka eredménye, amelyért köszönet illeti mindazokat, akik tudásukkal, elhivatottságukkal és szívvel-lélekkel végzett munkájukkal hozzájárultak megvalósításához.

Ünnepi beszédet mondott *Szauter Terézia*, az MNOÖ oktatási bizottságának elnöke, a hartai tanösvény külső szakértője. Beszédében rámutatott: ez a nap egyszerre ünnep Harta és az egész magyarországi német közösség számára. Kiemelte: a XIX. magyarországi német te-

matikus út avatása egy igazi sikertörténet legújabb állomása. A mára már országos jelentőségű kulturális örökségvédelmi projekt ugyanis 2015 óta fejlődik töretlenül; a kezdeményezés az országos német önkormányzattól származik, a megvalósításhoz pedig a *Német Szövetségi Belügyminisztérium* nyújt anyagi támogatást.

Az új tanösvény különleges helyet foglal el az említett hálózatban – fogalmazott a szakértő –, hiszen ez az első, amely protestáns gyökerről német közösség múltját mutatja be. A korábbi tizenhét tanösvény mind katolikus falvakban létesült, a hartai tematikus út tehát elsőként mutatja be azt, hogy hogyan tudtak XVIII. századi evangélikus és református telepések a hit, a munka és a közösség erejével új hazát teremteni. Leszármazottaik mindmáig békében élnek együtt katolikus családokkal – erre utal a tanösvény „*Együtt, egymásért*” mottója is. Kiemelte továbbá: a hartai tanösvény egyik legnagyobb értéke, hogy nemcsak a látogatóknak, hanem a helyieknek is szól – a különböző nemzedékek itt újra felfedezhetik saját gyökereiket. Mint mondta: méltóság csak ott létezik, ahol van múlt. Csak az léphet büszkén elődei lábnyomába, aki ismeri azok munkáját és értékeit.

A program végén leleplezték az első állomás tábláját, majd helyi lelkészek megáldották a tanösvényt. Az eseményt követően a résztvevők közösen járták be a tematikus utat, amely Harta központján vezet végig, hét állomásán keresztül átfogó képet adva a település történetéről és kulturális örökségéről.

Az *első állomás* azt mutatja be, hogy a török idők alatt elnéptelenedett vidékből a német telepések kitartó munkájával hogyan vált a XVIII. század elejétől virágzó településsé Harta, ahol a közösség ereje és szorgalma ma is élő örökség.

A *második stáció* a helyi német közösség vallási sokszínűségéről, a különböző felekezetek együttéléséről mesél, hangsúlyozva, hogy a hit, a szorgalom és a közösségi összetartás alakították ki azt az értékrendet, amely ma is meghatározza a helyi közösség lelkületét.

A *harmadik* a hartaiak munkaszeretetének és kitartásának állít emléket, bemutatva, hogyan teremtettek megélhetést a Duna mentén a *mezőgazdaság*, a *hajózás* és a *kenderfeldolgozás* területén. Kiderül, Hartán a szorgalom és a takarékoság nemcsak életforma, hanem érték is.

A *negyedik tábla* azt mutatja be, hogy a német telepések szorgalma és ízlése miként formált rendezett faluképet, jellegzetes *építészeti stílust* és gazdagon díszített, hagyományörző otthonokat, amelyek ma is a közösség múltjáról mesélnek.

Az *ötödik állomás* a híres *hartai festett bútorok* világába vezeti a látogatót. Megtudhatjuk, hogyan vált a bútorfestészet külső hatásból és a helyi mesterek tehetségéből egyedi motívumkincset és szimbolikus nyelvet teremtő, ma is élő népművészeti hagyománnyá.

A *hatodik stáció* a helyi német *viselet sokszínű világát* idézi fel, amiben ötvöződik a hesseni örökség és a helyi ízlés is. Megismerhetjük azokat a népviseleti darabokat, amelyek a közösség hagyománytisztelő és kézműves örökségének legerősebb, ma is élő jelképei.

Végül az *utolsó állomás* a második világháború utáni Harta újjáformálódását mutatja be. A ki- és betelepítések, a közös megpróbáltatások után a német és magyar családok munkával, emberséggel és összefogással újra egységet teremtettek, példát adva a megbékélésre.

A hartai tanösvény egész évben szabadon látogatható. Az alkotók célja az, hogy a helyiek mellett a hazai német közösség távolabb élő tagjai, sőt turisták is felfedezzék azt a színekbe, történetekbe és emberi sorsokba szőtt élményt, amely méltó módon mesél Harta német közösségének múltjáról és jelenéről. A tanösvényhálózatba tartozó települések és tematikus útjaik leírása a lehrpfad.hu oldalon is elérhető, és felfedezésre váró kalandozásra hívja az érdeklődőket.

„Nehezen viselem, ha korlátok közé akarnak szorítani”

Interjú Fátyol Herminával

Fátyol Hermina nem színésznőnek készült, mégis évtizedes színházi múlt és harmincnégy filmszerep áll mögötte, tizennyolc filmnek pedig casting directora volt. Józsefvárosból indult, otthona a nagyvilág, de mindig szívesen tér vissza. Híres magyar cigányzenész családban született, **Kalla Éva** és **Fátyol Tivadar** gyermekeként. Művészek közt nőtt fel, a roma identitás olyan, mára történelmi személyiségei, mint **Choli Daróczy József** író vagy **Szentandrassy István** festőművész családi barátok voltak.

– Milyen útravalót kapott az élethez?

– A szüleink soha nem erőltettek ránk semmit. Én zongorázni akartam, **Kamilla** húgom csellózni, és amikor abba akartuk hagyni, abba hagytuk. Szentandrassy Istvánra nem csak közeli barátként, mesterként is tekintettünk. Tanultam tőle művészetről, életéről, de humort, könnyedséget, törődést is. Egyszer egy mesterkurzusára is elhívott minket, nem mintha festőművészek lettünk volna, csak hogy tanuljunk a többiektől meg tőle. Élete végéig szinte napi kapcsolatban voltunk. Az édesapámra azonban nem mint művészemberre gondolok, a szüleimre úgy tekintettem, mint minden gyerek, hogy ők a legcsodálatosabbak a világon.

– Balázs Zoltán rendező a *Maladype Színház* alapítása kapcsán mondta: „az élet elem sodorta őket, a Fátyol lányok voltak az elsők, Fátyol Tivadar csodálatos tehetségű lányai”. Akart színésznő lenni?

– A szerb származású **Dragan Ristić** alapított Budapesten egy roma nyelvű színházat, a második előadás rendezésére kérte fel Balázs Zoltát, aki meghívott, hogy csatlakozzam hozzájuk. Később a húgomat, **Kamillát** is meghívta, a második közös előadás után alakultunk társulattá. De nem kívántam színész lenni, tudtam, hogy nem szeretnék a Színművészeti Főiskolára járni, nem is jelentkeztem oda, bár az egyetem éveim alatt is végig játszottam a *Maladype*-ben, amikor a *Bárkában*, majd a *Thália Színházban* volt a bázisunk.

– Akkor a látszat ellenére mégsem olyan egyenes ez a pálya?

– A Fazekasba jártam általánosba, de az a reál fókuszú iskola nem nekem való volt. Voltunk páran deviánsok, akikből művész lett, mint az énekes **Torres Dani**, s nem orvos, ügyvéd vagy matematikus, mint általában a többiekből. Egyébként sem szerettem iskolába járni, gimnáziumba sem. Az **Anna Frankba** jártam a **Bérekocsis** (ma **Scheiber Sándor**) utcába. A szüleim azért írtak be a zsidó gimnáziumba, mert közel volt és biztonságos közegnek gondolták. Szerettem az osztálytársaimat, jó volt a légkör, de nem nagyon jártam be, ki is rúgtak.

– Ez a rakoncátlanság miből fakad?

– A mai napig nehezen viselem, ha azt érzem, keretek és szabályok közé akarnak szorítani, hogy azt akarják, ugyanolyan legyek, mint mindenki más. Emlékszem, általános iskolában kötelező volt az a ronda műanyag kék köpeny. Ettől elsőként annyira befeszültem, hogy egyszerűen nem bírtam fölvenni, nem tudtam így besorolódni. Végül az édesanyámnak megengedték, hogy varrasson nekem saját köpenyt. Vászonból volt, piros szalag a szélén, más volt, mint a többi. Én ettől éreztem magam önazonosnak, amit persze nem néztek jó szemmel a többiek. Ez a történet eléggé szimbolizálja a lelkületemet.

Mile Máté felvétele

Ahol be akarnak skatulyázni, szabályok közé szorítani, olyat akarunk velem csináltatni, amit nem szeretnék, onnan menekülök. Nem szeretem az egyformaságot, a hétköznapiságot sem a magánéletben, sem a munkában.

– *De miért éppen arab szakra jelentkezett?*

– A harmadik gimnáziumi év végén adtak nekünk egy papírt, hogy töltsük ki, hova akarunk jelentkezni egyetemre. Én mondtam, hogy nem tudom, de azt mondták, valamit muszáj beírni. Dacból kiválasztottam az első dolgot a listán, és beírtam az arab szakot. Aztán véletlenül összefutottam egy általános iskolai osztálytársammal, aki mesélte, hogy a nővére barátja arab szakra jár, ez megragadt bennem, és utánanéztem, hogyan is lehet oda bekerülni. Megtetszett, elkezdtem készülni rá, mert egy év előtanulás szükséges volt, alapszinten kellett tudni arabul. Végül felvettek.

– *Mit kapott az arab tanulmányoktól?*

– Az arab kapcsán kezdtem el utazni. *Damaszkuszban* éltem egy évig, ott találkoztam a férjemmel is, aki közel-keleti tanulmányokat végzett Berlinben. Az a szíriai csapat, akikkel ott megismerkedtem, azóta is a legközelebbi barátaim része. Az arab nem múlt el az életemből, mert a férjemnek, *Máté* Bencének is, aki dokumentumfilm-rendező, ez a szakterülete. Bejártuk a Közel-Keletet, éltünk Egyiptomban is két évet. Nagyon sokat ad az emberhez, ha minél több kultúrával találkozik és ismerkedik meg közvetlen közletről, első kézből kap információt.

– *Hogyan lett a filmezés meghatározó az életében?*

– A maladypés időkben kezdtek hívni filmekbe és kisebb projektekbe itthon. Amikor eljöttem a társulattól és *Berlinbe* költöztem, azt gondoltam, nem fogok többet játszani, még elég fiatal vagyok, hogy kitalálhassam, mit fogok csinálni.

A Tháliában ismertem meg az olasz vendégrendezőt, *Claudio Collovát*, akivel fantasztikus élmény volt dolgozni, a próbák alatt barátok is lettünk. Amikor megtudta, hogy eljöttem a Maladypéből, rögtön meghívott *Palermóba* az előadásában játszani. Aztán ott ragadtunk egy jó fél évre, egy filmet is forgattunk. Visszatérve Berlinbe az ottani főiskolások hívtak diplomafilmekbe játszani, egy német filmnek pedig a főszereplője voltam. Aztán az egyik dolog jött a másik után, mint ahogy az lenni szokott. A filmezés sokkal kötetlenebb, csak egy bizonyos időszakra szól, míg a színház helyhez kötött, egy próbaidőszak legalább hat hét, plusz a havi előadások, az én életmódom mellett ez nem lehetséges.

– *Az utóbbi években nagy nemzetközi produkciókban is szerepel. Játszott a *Brutalistában*, legutóbb pedig *Nemes Jeles László Árva* című filmjében. A filmes adatbázis szerint eddig harmincnégy filmben volt szereplő.*

– Szívesen játszom, ha valami tényleg érdekel. Nem kapok sok ajánlatot, és megválogatom, mit vállalok el. Amire eredetileg a *Brutalistába* hívtak, nem passzolt hozzám. Mondtam is a casting direktornak, főleg ezzel próbálkozni. Ha viszont azért hív, hogy legyen elég anyag, amit meg tud mutatni a rendezőnek, szívesen megcsinálom a castingot, hogy kisegítsem őt, de nyilván nem fogom megkapni a szerepet, mert nem nekem való. Ebben igazam is lett, viszont amit csináltam, megtetszett a rendezőnek, úgyhogy írt egy kicsi szerepet nekem, ez lett a *Madame*, aki még csak nem is mellékszereplő. Egy jelenetem van a filmben *Adrien Brodyval*, egy pármondatos dialóg.

Nemes Jeles László előző filmjében, a *Napszálltába* is kaptam egy szerepet, de ez akkor más munkákkal ütközött, és végül nem tudtam velük forgatni. Az *Árvába* négy-ötökörös, sok hónapos castingon választották ki a casting directorral, *Zsabezinkij Évával* a szereplőket. Az *Árva*

egyébként – mint László minden filmje – Magyarországon forgott, de a Brutalistát is nagy részben itt vették fel. Mindkettőt józsefvárosi helyszíneken is.

– Józsefvárossal milyen a viszonya?

– Nosztalgikus. Mindig is szerettem, főleg a Mátyás tér, Magdolna utca, József utca, Baross utca környékét, a Rákóczi teret. De hát lakunk a Práter utcában, a Vasas köznél is. A Mária utcában születtem. Minél idősebb vagyok, annál kedvesebb nekem, szeretek idejárni az anyukámhoz, s amikor egyedül vagyok itthon, sokszor nála alszom. Szeretek ott felébredni, s lemenni a Gutenberg térre kávézni.

– Jó ideje filmcsinálóként is jelen van a szakmában. Az adatbázis szerint tizennyolc filmnek volt már casting directora – szereplőválogatója, szereposztó rendezője, aki a színészek kiválasztásáért felel –, de producerként és íróként is dolgozott.

– Igazából színészként semmiben nem éreztem fantasztikusan magam. De nagyon szeretek például a *Buharov* testvérekkel dolgozni, mert színészként az a szabadság, ahogy ők léteznek, nekem nagyon fekszik. A casting directorságot érzem leginkább a hivatásomnak. Németországban kezdtem el, itthon is dolgoztam pár magyar és sok nemzetközi filmen. Rövid idő alatt értem el sikereket ebben, nem is tudom, hogyan mondjam szépen, hogy ne tűnjek nagyképűnek. Független casting directorként a világ minden pontján dolgozom. Most jelöltek a Semiramis – Excellencing in Casting díjra egy dán film castingjáért, s ha nem is én vagyok az esélyes, ez önmagában is kitüntetés. Eleinte csináltam reklámot, amerikai filmet, netflixes sorozatot, HBO-s filmet, de igazán európai művészfilmet szeretek csinálni. Gyakran a korai fázisban ott vagyok a rendező mellett, akár már az írásnál is együtt dolgozunk és ötletelünk a karaktereken. Emlékezetes munka volt ilyen szempontból a *Fekete pont*. Még nem volt meg a teljes forgatókönyv, amikor elkezdtünk *Szimler* Bálint rendezővel dolgozni és potenciális szereplőket meghívni a stúdióba castingra. Bálintot nagyon inspirálták ezek a tapasztalatok. A casting helyzetekből bontakozott ki egy csomó dolog, és azokra az emberekre írta a szerepeket, akiknél egyértelmű volt, hogy szeretnék velük dolgozni.

A *Blue Heron* című kanadai film az egyik utolsó munkám, ami elég nagyot megy, minden fesztiválon sorra nyeri a díjakat. De idén dolgoztam casting directorként Ruben Östlunddal is egy nagyszabású produkción (*The Entertainment System Is Down*), ő a *Lavina* és az *A négyzet* rendezője. Magyarországon *Horvát* Lili szintén nemzetközi filmjét castingoltam, amerikai, német, balkáni és magyar szereplőkkel. Legközelebb *Mundruczó* Kornél új filmjén dolgozok majd. Ez szintén nemzetközi casting, főleg grúz és örmény szereplők lesznek, de remélem, magyarokat is tudok majd delegálni.

Bányay Géza

jozsefvarosujzag.hu

Blickpunkt 2025 díjnyertesei

A hagyományos *Blickpunkt – Fényképezzük magunkat*, a képek versenye rendezvényre idén 220 pályamű érkezett a Zentrum, a Magyarországi Német Kulturális és Információs Központ és Könyvtár által meghirdetett versenyre. Ezek közül az érdeklődők a pályaművek megtekintése és pontozása után kialakították az 54 fotóból álló válogatást, mely a zsűri elé került. A díjazottak három kategóriában versengtek: fotó, archív fotó és képeslap.

A fődíj a Németországi Szövetségi Köztársaság nagykövetségének jutalma: 150 Euró

Fődíj – fotó kategória:

Faluhelyiné Hock Mária: Tükörkép

Amikor a tükörbe pillantunk, nemcsak önmagunkat látjuk, hanem örökségünket is. A német nemzetiségi viseletben újra életre kel a múlt, és emlékeztet arra, honnan jöttünk.

Fődíj – archív fotó kategória:

Tóth Zsolt: Szobafestők

A fotó az 1930-as években készült a vaskúti Glück István szobafestő vállalkozóról és kollégáiról. Az épület falán látható az egyikük kezében található sablonnal készült gyönyörű motívum. A fotó a Garai Német Önkormányzat tulajdona, Ziel István hagyatékából származik.

Fődíj – képeslap kategória:

Ruip Gergő: Sommerfest/Nyárünnep

A bonyhádi Sommerfest rendezvényen a mise kezdetén megörökített pillanatok.

A Barátság folyóirat különdíjai:

Vörös Nóra: Vértessomlói Német Nemzetiségi Tánccsoport – A család

Anya és apa az újszülöttel hétköznapi népviseletben.

Peller Andrea: „Es scheint der Mond so hell” – ja, nem, a nap!

A határon innen és túl ismert pilisvörösvári zenészek egyik tehetsége, Szép Kata „emberes” hangszerével.

A BARÁTSÁG különdíjasainak képei megjelennek a folyóiratban, nyertek egy éves előfizetést 2026-ra, és BARÁTSÁG Antológiát!

Gratulálunk valamennyi díjazottnak!

Színes képösszeállításunk a hátsó borítón látható!

Olvassa a BARÁTSÁG-ot! Fizessen elő most 2026-ra!

Éves előfizetési díj: 3000 Ft, félévre: 1500 Ft

A folyóirat előfizethető átutalással:

az Országos Nemzetiségi Önkormányzatok Szövetsége főszámlája,
Barátság folyóirat alszámláján, OTP Bank: 11743057-26413457

kapcsolat: Somogyi Zsuzsanna, ONÖSZ – zsuzsanna.somogyi@slovaci.hu, +36 30 211 3980
honlapunk: <http://nemzetisegek.hu>

Várjuk könyvtárak, iskolák, kisebbségi önkormányzatok, egyesületek, baráti körök jelentkezését!

Nemzetiségek Magyarországon

Etnikai kisebbségek Magyarországon a népszámlálások eredményei alapján

A Kárpát-medence területe etnikai-vallási szempontból az elmúlt évszázadokban egyedülállóan tarkává vált, az államalkotó etnikum, a magyarok aránya a XVIII. század végére a teljes népesség egyharmadára csökkent (Kocsis 2023). Mindezekkel párhuzamosan a hazai nemzetiségek számának csökkenése az elmúlt évszázad folyamán igen jelentős volt. Ennek okai egyrészt a statisztikai adatfelvétel módszerében, illetve a természetes asszimilációban keresendők (Kocsis 1995, Balizs 2016). Magyarországon 1990 után a kisebbségek számára kedvező változások történtek (például az 1993. évi LXXVII. törvény a nemzeti és etnikai kisebbségek jogairól, valamint a többes etnikai kötődés bevallásának lehetősége a népszámlálásokon); így a nem magyar nemzetiségűek, illetve anyanyelvűek száma megnőtt (Kocsis–Tátrai 2022). Mindezek mellett számukat befolyásolta a Magyarországra érkező nem magyar áttelepülés is (Péti 2017).

A nemzetiségek egyik részét az őshonos (autochton), másik részét a honos kategóriával illelhetjük (Borbély 2024). Magyarországon az őshonos nemzetiségek azok a kisebbségi közösségek, amelyek évszázadok óta (általában a középkor óta) a Kárpát-medencében élnek, és amelyeket a magyar állam hivatalosan is elismer. A 2011. évi CLXXIX. törvény jogilag őket tekinti nemzetiségeknek vagy nemzeti kisebbségnek.

Ezek a közösségek külön nemzetiségi jogokat élveznek (Kántor et al. 2007), például:

- anyanyelvi oktatás,
- nemzetiségi önkormányzat,
- kulturális autonómia,
- képviselet az Országgyűlésben (Szabó Palócz 2019).

A népszámlálás nemzetiségi kérdései

A 2022-es népszámláláson – a korábbiakhoz hasonlóan négy nemzetiséggel kapcsolatos kérdés szerepelt, melyek a következők voltak:

1. Melyik nemzetiséghez tartozónak érzi magát?
2. Az előző nemzetiségen kívül tartozik másik nemzetiséghez?
3. Mi az anyanyelve?
4. Családi, baráti közösségben milyen nyelvet használ általában?

Mint látható az első két kérdésnél, a kérdőív lehetőséget adott arra, hogy a válaszadó megvallja az esetleges többes identitását is (Tátrai 2011, Tóth–Vékás 2014, M. Balázs 2018, Lajtai 2020, Kovács–Rovács 2021). A jelenséggel jelen munkában röviden foglalkozom.

Mindezen négy kérdésen túl viszont meg kell említeni a nemzetiséghez tartozók körét. A Központi Statisztikai Hivatal a négy, nemzeti hovatartozásra vonatkozó kérdés válaszainak együttes vizsgálatából állapította meg a válaszadó nemzetiséghez tartozását. A magyar népszámlálási gyakorlat adott nemzetiséghez tartozónak tekinti azt a sze-

Jelen tanulmány a következő tanulmány egyik fejezetének másodközlése: Tóth Géza (2025): Etnikai kisebbségek Magyarországon a népszámlálások eredményei alapján: térstatisztikai elemzés Központi Statisztikai Hivatal, Budapest. A kötet letölthető a következő oldalról:

https://www.ksh.hu/docs/hun/xftp/idoszaki/pdf/etnikai_kisebbssegek_magyarorszagon.pdf

mélyt, aki a feltett négy nemzetiségi kérdésből legalább egyre az adott nemzetiséget jelölte meg. Ez a módszer biztosítja, hogy egy személyt egy nemzetiséghez csak egyszer számoljanak el. Mivel azonban mindenkinek lehetősége volt több nemzetiséget is megjelölni, egy személy annyiszor szerepel a nemzetiséghez tartozók között, ahány nemzetiséget bármelyik kérdésnél megjelölt.

A 2022-es népszámlálás alapján Magyarország népessége 9 603 634 fő. Ebből 1 086 239 fő nem válaszolt a nemzetiségi kérdésre. A magyar nemzetiséghez tartozók száma 8 438 129 fő. Az őshonos nemzetiségiéik száma 492 377 főt tett ki, míg a honosoké 377 884 fő volt. Kocsis Károly (1995, 1998) becslése szerint 1980-ban mintegy 316 000 főnyi nemzetiséginek minősíthető lakos élt Magyarországon. Így tehát a fentebb jelzett asszimilációs trend módosult, némileg gyengült (Rudnák–Mészáros 2018).

Mint arra a Tóth–Vékás szerzőpáros (2013) rámutat, egy adott terület népességét alapvetően a természetes szaporodás, illetve a vándorlás határozza meg. Egy-egy etnikum esetében viszont ehhez hozzá kell még tenni az asszimiláció (Bindorffer 2002) és a disszimiláció (Bindorffer et al. 2006) különbözetét. Az identitás dinamikus kategória. A személyes okok mellett számos társadalmi körülmény is meghatározza azt, hogy az egyén minek érzi magát, másrészt pedig azt, hogy minek vallja magát a népszámlálás során.

2001-ben a népesség 5–6%-a, addig 2011-ben már 14–15%-a nem válaszolt az etnikai-nyelvi kérdésekre. Legtöbbszörük Budapesten, annak környékén és a vidéki nagyvárosokban éltek (Kocsis–Tátrai 2015). A 2022-es népszámláláson ehhez képest már „csak” mintegy 11% nem válaszolt a nemzetiségi kérdések egyikére sem. A főváros a korábbi censusokhoz hasonlóan most is kiemelkedik a magas nemválaszolással.

A nemválaszolás okaiként Kapitány Balázs (2013) a következő lehetséges okokat nevezi meg:

- Gyengülő nemzetiségi öntudat, a nemzetiségi kötelekek meglazulása. Egyfajta elnemzettelenedés folyamatával állunk szemben (Kocsis 2004).
- Egyes kisebbségi csoportok nem merik, vagy nem tartják jónak felvállalni nemzetiségi identitásukat a népszámlálások során.
- A kérdezőbiztosok tudatosan fel sem tették számukra a nemzeti-ségükre vonatkozó kérdést.
- A népszámlálás intézményével szembeni ellenérzés vagy időhiány.
- Az internetes adatszolgáltatás következtében növekszik a nem nyilatkozók vagy a nem érthetően nyilatkozók aránya.

A hazánkban őshonos nemzeti kisebbségek legnagyobb arányban a helyi népességhez viszonyítva Baranya, Nógrád és Borsod-Abaúj-Zemplén vármegyében élnek. A honos kisebbségek tekintetében Budapest, Pest és Csongrád-Csanád vármegye rendelkezik a legnagyobb arányokkal (1. táblázat).

A 2022-es népszámlálás adatai alapján azt láthatjuk, hogy 2001-hez képest a magyarok száma és aránya csökken, míg a nemzetiségeké – néhány kivételtől eltekintve – nő. 2011-gyel összevetve viszont van némi visszaesés. 2022-re a teljes időszakot tekintve alapvetően nemzetiségi növekményeket látunk. Az adatok alapján tehát azt állíthatjuk, hogy a hazai kisebbségek lélekszáma 2001-hez viszonyítva nő, mely egyértelműen az etnikai homogenizációval ellentétes folyamat, bár a magam részéről – a nemzetiségek viszonylagosan alacsony aránya miatt – nem nevezném diverzifikációnak. 2011-ben Tátrai Patrik (2014) számításai alapján még 63 olyan települést találhatunk, ahol a kisebbségek aránya a település népességének több mint a felét teszi ki. A 2011-hez képest látható visszaesés tükröződik abban is, hogy 2022-ben már csak 44 ilyen települést találhatunk. A legmagasabb arányokkal Gadna (90,8%), Fáj (88,9%) és Piskó (81,2%) rendelkezett.

1. táblázat
A nemzetiségi kérdésre kapott
válaszok megoszlása vármegyék
szerint, 2022
(%)

Főváros, vármegyék	Magyar	Hazai	Más	Nem válaszolt a nemzetiséghez tartozó kérdésekre
	nemzetiséghez tartozó			
Budapest	83,1	3,9	9,0	14,7
Bács-Kiskun	88,2	4,7	2,3	11,4
Baranya	86,4	11,1	3,3	12,5
Békés	90,1	5,9	2,1	9,6
Borsod-Abaúj-Zemplén	88,7	7,8	2,3	10,9
Csongrád-Csanád	88,7	2,9	3,9	10,6
Fejér	88,9	3,1	3,3	10,8
Győr-Moson-Sopron	88,3	5,4	2,6	10,2
Hajdú-Bihar	89,7	3,7	3,4	9,6
Heves	90,3	6,1	2,6	9,4
Jász-Nagykun-Szolnok	89,5	4,3	2,1	10,2
Komárom-Esztergom	86,8	5,0	2,6	12,9
Nógrád	90,5	8,2	2,1	9,4
Pest	88,4	4,2	4,2	11,3
Somogy	88,0	6,8	2,4	11,0
Szabolcs-Szatmár-Bereg	90,4	6,6	1,9	9,4
Tolna	89,7	6,9	2,0	9,8
Vas	90,4	5,1	2,2	9,0
Veszprém	88,9	4,1	2,9	10,5
Zala	89,1	5,3	2,5	9,8
Országos átlag	87,9	5,1	3,9	11,3

A hazai nemzetiségek társadalmi-gazdasági jellemzői

A magyarországi nemzetiségek között a cigányság a legfiatalabb kor-szerkezetű. Itt a népesség csupán 8,5%-a 60 éves és annál idősebb. A fiatalos korszerkezet már a korábbi vizsgálatoknál is megfigyelhető (Raduly 2009, Tátrai 2014). A magyarok között a 60 éves és annál idősebb népesség aránya 27,8%. A magyar népességhez képest alacsonyabb idős részesedést láthatunk még az ukránok esetében, bár ez elsősorban az orosz–ukrán háború által kiváltott menekülthullámból következik. Idős korszerkezetet láthatunk a horvát, a szlovák és a német nemzetiség esetében, ahol a 60 éves és annál idősebb népesség aránya jelentősen meghaladja a magyarokét (2. táblázat). A kisebbségek számának növekedésében 2001-hez, illetve 1990-hez viszonyítva csak a cigányok esetében játszhatott közre természetes szaporodás, a többi kisebbségnél erről nem beszélhetünk. Jelen munka a migráció kérdését nem tárgyalja, de egyes kisebbségek növekedésében e tényezőnek mindenképpen jelentős szerepe volt (Tátrai 2014).¹

A nemzetiségek között magasabb a külföldi állampolgárok aránya, mint a magyarok között. A hazánkban élő etnikai csoportok közül az ukrán, a szlovák és a lengyel emelkedik ki a külföldi állampolgárok legmagasabb arányával (3. táblázat). Az ukránok esetében a jelenség elsősorban az orosz–ukrán háború következtében kialakult jelentős migrációval magyarázható. A pozsonyi és Pozsony környéki ingatlanárak növekedése következtében Rajka és térségénél a jelentős szlovák kiköltözés miatt lett magasabb a nemzetiségek között a külföldi állampolgárok aránya. Így a jelzett települések lényegében Pozsony agglomerációjának részévé váltak, s innen naponta Pozsonyba és környékére ingáznak.

A nemzetiségek iskolai végzettsége kismértékben elmarad a magyar népességétől. A nemzetiségek között legkiválóbb adatokkal a cigány nemzetiség rendelkezik. 2001-ben a cigányok 51,2%-ának volt az általá-

¹ A külföldiek magyarországi térbeli mintázatával foglalkozik a Kincses–Tóth szerzőpáros (2019, 2020). A Kárpát-medencei magyar-magyar vándorlással Kincses Áron (2022) foglalkozott MTA nagydoktori disszertációjában.

Etnikai csoportok	-10	10-19	20-29	30-39	40-49	50-59	60-69	70-79	80-89	90-
	éves									
Magyar	9,6	9,9	10,6	12,4	16,1	13,5	13,3	9,8	4,1	0,6
Nemzetiséghez tartozó	10,4	11,5	13,3	14,1	15,9	13,3	11,5	7,0	2,7	0,4
Bolgár	9,4	9,3	10,2	13,2	16,1	14,5	12,7	9,8	4,0	0,6
Cigány (roma)	16,7	17,0	17,4	15,2	14,3	10,9	6,3	1,8	0,4	0,0
Görög	7,8	9,0	13,1	15,0	18,3	14,0	12,6	5,8	3,9	0,6
Horvát	5,7	6,7	8,1	11,1	15,5	16,5	17,1	13,0	5,4	0,8
Lengyel	8,9	7,0	8,8	15,6	16,7	11,4	17,5	11,2	2,6	0,4
Német	5,2	7,6	8,6	12,1	17,2	14,9	16,7	12,1	4,9	0,8
Örmény	7,0	6,9	13,3	15,4	17,4	15,3	10,5	9,3	4,0	0,9
Román	4,0	5,7	11,9	15,4	20,4	18,8	13,0	7,7	2,8	0,3
Ruszin	5,7	7,2	12,7	14,5	15,7	14,7	14,8	10,4	3,7	0,5
Szerb	5,4	7,1	18,2	16,1	17,2	14,2	11,4	6,9	2,9	0,5
Szlovák	6,5	6,1	7,2	12,0	16,2	16,1	16,7	12,7	5,7	0,9
Szlovén	6,9	6,4	10,9	11,0	15,8	15,9	15,6	11,3	5,5	0,7
Ukrán	8,2	10,2	20,0	20,4	16,5	11,1	7,7	4,5	1,4	0,1

2. táblázat
A Magyarországon őshonos nemzetiségek korcsoport szerinti megoszlása, 2022 (%)

Etnikai csoportok	Magyar	Külföldi
	állampolgár	
Magyar	99,5	0,5
Nemzetiséghez tartozó	90,4	9,6
Bolgár	90,7	9,3
Cigány (roma)	99,6	0,4
Görög	91,7	8,3
Horvát	96,6	3,4
Lengyel	76,3	23,7
Német	88,9	11,1
Örmény	92,9	7,1
Román	82,0	18,0
Ruszin	85,3	14,7
Szerb	87,5	12,5
Szlovák	69,5	30,5
Szlovén	90,7	9,3
Ukrán	51,4	48,6

3. táblázat
A Magyarországon őshonos nemzetiségek állampolgárság szerinti megoszlása, 2022 (%)

nos iskola 8 évfolyamánál alacsonyabb végzettsége (Tóth-Vékás 2014). Bár még jelenleg is nagyon jelentősen kilóg a cigány nemzetiség a többi közül ebben a vonatkozásban, 2022-ben a 8 általánosnál alacsonyabb végzettséggel a 15 éves és annál idősebb cigányok csupán 13,2%-a rendelkezett.

A magyarok 15 évesnél idősebb tagjainak 55%-a rendelkezik érettséggel, vagy felsőfokú végzettséggel. A felsőfokú végzettséggel rendelkezők aránya a 2001-es adatok szerint a cigányok esetén csupán 0,7% volt, így tehát ehhez képest jelentős előrelépés látható (2,9%) (Raduly 2009). A cigányok között e két kategóriával (érettségi, illetve felsőfokú végzettség) rendelkezők aránya 13,6%, ráadásul esetükben komoly problémát jelent az általános iskolai lemorzsolódás is (Forray R.–Orsós 2016). Ezzel szemben a megfelelő népesség több mint 70%-át teszi ki az e két végzettségi kategória esetén a lengyel, az örmény, a ruszin és az ukrán nemzetiség körében (4. táblázat).

Etnikai csoportok	Általános iskola 8. évfolyamnál alacsonyabb	Általános iskola 8. évfolyam	Középfokú iskola érettségi nélkül, szakmai oklevéllel	Érettségi	Egyetem, főiskola stb. oklevéllel
Magyar	2,1	21,4	21,4	33,0	22,1
Nemzetiséghez tartozó	6,0	30,2	17,9	24,5	21,4
Bolgár	4,7	17,8	14,9	30,9	31,7
Cigány (roma)	13,2	54,1	19,0	10,7	2,9
Görög	3,9	14,9	14,5	34,7	32,1
Horvát	1,8	19,3	20,4	30,9	27,5
Lengyel	1,6	10,5	12,3	30,7	44,9
Német	1,2	13,5	17,8	32,4	35,1
Örmény	5,2	11,5	11,0	30,5	41,9
Román	3,8	20,9	21,2	31,6	22,4
Ruszin	3,0	12,3	12,6	32,8	39,4
Szerb	1,6	14,3	14,3	36,4	33,3
Szlovák	1,8	16,6	17,3	34,3	29,9
Szlovén	3,3	22,2	25,4	27,3	21,9
Ukrán	2,3	17,9	8,9	37,3	33,6

4. táblázat

A Magyarországon őshonos nemzetiségek a legmagasabb iskola végzettségük szerint a 15 éves és annál idősebb népesség százalékában, 2022
(%)

A nemzetiségek gazdasági aktivitása elmarad a magyar népességtől. A nemzetiségeken belül igen jelentős különbségek vannak. Legalacsonyabb foglalkoztatással a cigányság, míg a legmagasabbal az ukrán, a szerb és a román nemzetiség tagjai rendelkeznek. A cigányság munkanélküliségi aránya a magyar népesség több mint háromszorosa, igaz, a korábbi vizsgálatokhoz képest jóval kedvezőbb helyzet látható (Raduly 2009). Ezzel szemben alacsony munkanélküliséggel jellemezhetők a szlovének, a szlovákok, a németek és a horvátok.

Az ellátásban részesülő inaktívak² aránya a horvátok, a szlovének, a szlovákok esetén a legmagasabb, míg a cigányok, a görögök és az örmények esetében a legalacsonyabb.

Az eltartottak³ a 15 évesnél idősebb cigányok több mint ötödét teszik ki, míg a horvátok és a szlovákok esetén még a megfelelő népesség tizedét sem (5. táblázat).

A nemzetiséghez tartozók alapvető területi mintázata

A következőkben az egyes etnikumok általános jellemzőit veszem sorra. Általánosságban ismertetem területi elterjedésüket, illetve jelzem, mely településeken melyik csoport dominál a hazai őshonos kisebbségeken belül.

2022-ben mintegy 6000 állampolgár vallotta magát *bolgár* nemzetiségűnek. 35 olyan település van, ahol ők jelentik a legnagyobb etnikai csoportot. E települések az északi országrészben és a Dunántúlon, térben szórtan helyezkednek el. Valamennyi olyan település, ahol a bolgárok a legnagyobb nemzetiség, községi jogállású. Megemlíthető Abaújlak, Iborfa és Kaposgyarmat.

Hazánk legnagyobb kisebbségét a *cigányok (romák)* jelentik. Mivel a legnagyobb etnikai kisebbségről van szó, így velük kapcsolatban érdemes külön kijelenteni, hogy egy személyt akkor tekinthetünk cigánynak, ha ő maga úgy azonosítja magát (a népszámlálásokon), vagy ha őt magát a közösség vagy a társadalom annak tartja. A két megközelítés mögött természetesen nem csupán számbeli, hanem az identitás mélységében rejlő különbség is megfigyelhető.

A népszámláláson mintegy 200 000 honfitársunk tartotta magát a cigány etnikum részének. Viszont más megközelítés szerint cigány az, akit a (cigány vagy nem cigány) környezete különböző ismérvek (élet-

² Az a személy, aki az adatfelvétel eszmei időpontjában kereső tevékenységet nem folytatott, ám valamilyen ellátásban (pl. nyugdíj, gyermekgondozási segély) részesült.

³ Eltartottak azok a személyek, akik keresettel, jövedelemmel nem rendelkeznek, és megélhetésükről magánszemély vagy intézmény gondoskodik.

Etnikai csoportok	Foglalkoztatott	Munkanélküli	Ellátásban részesülő inaktív	Eltartott
Magyar	57,0	2,9	28,4	11,7
Nemzetiséghez tartozó	54,0	5,0	25,1	15,9
Bolgár	55,4	3,1	26,0	15,6
Cigány (roma)	47,6	9,3	20,3	22,7
Görög	59,4	3,2	20,3	17,2
Horvát	55,1	2,0	33,6	9,3
Lengyel	59,7	2,2	26,3	11,9
Német	55,9	2,0	30,9	11,1
Örmény	59,0	2,9	20,6	17,5
Román	61,4	3,4	20,9	14,3
Ruszin	56,5	3,1	25,9	14,4
Szerb	63,7	3,2	17,2	15,9
Szlovák	57,2	2,0	32,8	8,0
Szlovén	53,2	1,9	33,8	11,1
Ukrán	65,0	3,8	13,3	18,0

5. táblázat

A Magyarországon őshonos nemzetiségek gazdasági aktivitása a 15 éves és annál idősebb népesség százalékában, 2022 (%)

mód, életvitel, antropológiai jelleg) és az együttélés tapasztalatai alapján cigánynak tart. Ezt a megközelítést alkalmazva a Debreceni Egyetem felmérése 2010–2013-ra több mint 876 ezer főre becsülte a cigányság számát (Pénzes–Pásztor 2014). A két megközelítés között tehát jelentős különbség van. *Kocsis–Tátrai* (2021) szerint a cigánynak tekinthető népesség száma átlagosan 2,5-3-szorosa a népszámlálási létszámnak.

1600 olyan település van hazánkban, amelyben a cigányság a legnépesebb etnikai kisebbség. E települések zöme a keleti országrészben, illetve a Dunántúl déli részén található. A cigány népesség elsősorban hazánk elmaradott, periferikus településein koncentrálódik (Pénzes et al. 2019, 2017). Tíz megyei jogú városban és a főváros több kerületében is a cigányok a legjelentősebb kisebbség. Kiemelkedő ezek közül Miskolc, Debrecen, Hódmezővásárhely.

A *görög* nemzetiséghez nagyságrendileg 6 ezren tartoznak. 3 olyan település van, ahol a görögök jelentik a legnagyobb etnikai kisebbséget (Beloianisz, Márokföld és Tarnaszentmária).

2022-ben 21 ezer fő tartotta magát *horvátnak*. 62 olyan település van, ahol ők jelentik a legnagyobb kisebbséget. E települések főként hazánk nyugati határa mentén helyezkednek el. Köztük egy város van: Sellye.

A *lengyel* nemzetiség lélekszáma mintegy 7 ezer főre tehető. 8 olyan település van, ahol ők jelentik a legnagyobb etnikai kisebbséget. E települések térben meglehetősen szórta találhatóak, valamennyi község.

Hazánk második legnagyobb nemzeti kisebbségét mintegy 140 ezer fővel a *németek* jelentik. 1192 olyan települést láthatunk, ahol a német kisebbség dominál. E települések elsősorban a Dunántúlon találhatóak. Ide sorolhatunk 14 fővárosi kerület mellett 11 megyei jogú várost, köztük Győrt, Székesfehérvárt és Szombathelyt.

Az *örmény* kisebbség nagyságrendileg 4 ezer főt tesz ki. Egy település van (Nemeshetés), ahol ők jelentik a legnagyobb létszámú nemzetiséget.

A *románok* száma a legutóbbi népszámláláson mintegy 27 ezer fő volt. 74 településen ők a legnagyobb etnikum. E települések ugyan elsősorban a román határ mentén helyezkednek el, de a Duna-Tisza közén, illetve a Dunántúlon is találunk több ilyen. A legjelentősebb román kisebbség által lakott települések Gyula, Battonya és Biharkeresztes.

Mintegy 7 ezer főt ér el a *ruszin* nemzetiség száma. 14 olyan település van, ahol e közösség adja a legnagyobb kisebbséget. E települések döntően Borsod-Abaúj-Zemplén vármegyében találhatóak, valamennyi község. Példaként említhető Komlóska, Mogyoróska, Tolcsva.

A *szerb* nemzetiség száma több mint 11 ezer főt tesz ki. 12 településen ők a legnagyobb kisebbség. Ezek a szerb határ közelében fekszenek. Köztük kiemelésre érdemes Szeged, Tompa és Mórahalom.

A *szlovák* etnikum létszáma megközelíti a 30 ezer főt. 124 településen ők a legnagyobb etnikai kisebbség. E települések döntő része a szlovák határ mentén található, de jelentős még Békés vármegye is. A szlovák etnikai dominanciájú települések között kiemelhető Békéscsaba, Szarvas, Kiskőrös és Komárom.

Közel 4 ezer főt tesz ki a *szlovén* etnikum. 12 olyan település van, ahol a szlovén etnikai kisebbség a domináns. Közöttük a legtöbb a Vendvidéken található (Kocsis–Tátrai 2021), legjelentősebb közöttük Szentgotthárd.

Végül az *ukrán* nemzetiség – vélhetően az orosz–ukrán háború miatt kialakult menekülthullám eredményeként – létszáma meghaladja a 24,5 ezer főt. 40 településen e kisebbség dominál. Bár a legtöbb ilyen település Szabolcs-Szatmár-Bereg vármegyében található, de az ország más területein is vannak ide sorolhatók. Záhony és Tiszaújváros mellett Budapest VI. és XIII. kerülete is (6. táblázat).

Nemzetiség	2022	2011	2001
Magyar	8 438 129	8 504 492	9 627 057
Bolgár	6 109	6 272	2 316
Cigány (roma)	209 909	315 583	205 720
Görög	6 178	4 642	6 619
Horvát	21 824	26 774	25 730
Lengyel	7 398	7 001	5 144
Német	142 551	185 696	120 344
Örmény	4 199	3 571	1 165
Román	27 554	35 641	14 781
Ruszin	7 111	3 882	2 079
Szerb	11 622	10 038	7 350
Szlovák	29 881	35 208	39 266
Szlovén	3 965	2 820	4 832
Ukrán	24 615	7 396	7 393

6. táblázat
A nemzetiséghez tartozók a népszámlálások alapján (fő)

A nemzetiséghez tartozás változó aspektusai

A nemzetiséghez tartozás 2001-hez viszonyítva 2022-re növekedett hazánkban, hiszen csökkent a magyarok, míg nőtt a különböző etnikumhoz tartozók aránya. Ez nem tekinthető általános jelenségnek, hiszen a horvát, a szlovák, a szlovén és a görög közösségnél is kismértékű visszaesést láthatunk, míg a többenél növekedést. Különösen jelentős növekedést figyelhetünk meg az örmény, a ruszin, illetve az ukrán etnikumnál.

Amennyiben az összetevőket, vagyis a három vizsgált kérdést figyeljük, egyre kisebb nagyságrendeket láthatunk. Vagyis a nemzetiségi identitás átalakulóban van (Homišinová 2002). A legtöbb nemzetiségnél ugyan láthatóan nő a magukat az adott etnikai csoporthoz sorolók száma, a kötődések egyre lazábbak, hiszen egyre kevésbé beszélnek az adott nemzetiség nyelvét. Ebből a szempontból a legnagyobb visszaeséseket a cigány, a horvát és a szlovén közösségeknél láthatjuk (a kérdéskörrel mélyebben foglalkozik: Borbély–Bartha 2024) (7. táblázat).

A nemzetiséghez tartozás, az anyanyelv és a családi, baráti közösségben beszélt nyelv kérdésére adott válaszok alapján lehet mérni az egyes etnikai csoportok identitásának különböző szintjét. A nemzetiségi identitás különböző mértéke tükröződik vissza, amennyiben ezen kérdésekre adott választ a nemzetiséghez tartozókkal vetjük össze.

Etnikai csoport	Nemzetiséghez tartozó	Nemzetiség	Anyanyelv	Családi, baráti közösségben beszélt nyelv
Magyar	88	86	87	86
Bolgár	264	278	195	181
Cigány (roma)	102	105	48	59
Görög	93	190	92	110
Horvát	85	122	57	62
Lengyel	144	189	132	132
Német	118	158	84	126
Örmény	360	523	230	300
Román	186	228	132	166
Ruszin	342	470	178	223
Szerb	158	211	125	144
Szlovák	76	144	86	69
Szlovén	82	99	48	56
Ukrán	333	376	314	340

7. táblázat

A nemzetiséggel kapcsolatos kérdésekre adott válaszok, 2022 (2001 = 100%)

A legmagasabb arányokat a nemzetiség megjelölésénél láthatjuk, ezen belül a legnagyobb arányok a cigány, a horvát és a szlovák etnikai csoportok tekintetében láthatók. Jóval kisebbek az arányok az anyanyelv esetében. Itt az ukránok, a lengyelek és a bolgárok esetében látjuk a legnagyobbakat. Az ukránok anyanyelvhasználatának kiemelkedő jelenléte az orosz–ukrán háború elől hazánkba menekülőkből következik. Leegyszerűsítve megállapítható, hogy minél nagyobb a friss betelepülők aránya adott csoporton belül, annál nagyobb az anyanyelvhasználat. Végül a családi, baráti és közösségben beszélt nyelv mutatja a legkisebb arányokat. E vonatkozásban az ukrán, a szerb és a román etnikai csoport mutatja a legmagasabbakat (8. táblázat).

Etnikai csoport	Nemzetiség	Anyanyelv	Családi, baráti közösségben beszélt nyelv
Magyar	95,9	98,4	97,2
Bolgár	61,7	41,5	33,2
Cigány (roma)	95,4	11,0	14,9
Görög	77,3	28,5	35,1
Horvát	87,5	37,7	42,0
Lengyel	75,7	45,9	47,6
Német	69,0	20,0	46,6
Örmény	77,2	16,1	21,5
Román	66,0	40,6	49,5
Ruszin	72,6	27,9	33,5
Szerb	69,1	36,6	51,8
Szlovák	85,5	33,9	41,9
Szlovén	75,3	38,9	43,7
Ukrán	77,4	62,2	62,4

8. táblázat

Az etnikai hovatartozás összetevői a nemzetiséghez tartozók arányában, 2022 (%)

Az elsődleges nemzetiség megnevezése mellett a válaszadóknak lehetőségük volt egy második nemzetiségi besorolásra is (Tátrai 2014). 2001-ben a népesség 1,1%-a nevezett meg több nemzetiséghez tartozást. Ez az arány 2011-ben 4,5%-ra nőtt, mely 2022-re 3,1%-ra változott. 2022-ben a legmagasabb arányokat Baranya, Nógrád és Tolna vármegyében láthatjuk (9. táblázat).

Főváros, vármegyék	2022	2011	2001	Főváros, vármegyék	2022	2011	2001
Budapest	2,8	3,5	0,7	Komárom-Esztergom	3,1	4,9	1,8
Bács-Kiskun	2,8	4,3	1,0	Nógrád	5,5	8,0	2,4
Baranya	7,0	9,6	2,6	Pest	2,9	4,4	1,1
Békés	3,6	5,4	1,6	Somogy	3,6	5,6	1,3
Borsod-Abaúj-Zemplén	4,2	6,9	2,1	Szabolcs-Szatmár-Bereg	3,8	5,9	1,3
Csongrád-Csanád	1,7	2,1	0,4	Tolna	4,5	7,6	2,6
Fejér	2,0	2,9	0,7	Vas	2,5	2,9	1,0
Győr-Moson-Sopron	2,0	2,5	0,6	Veszprém	2,4	3,8	0,8
Hajdú-Bihar	2,3	3,0	0,6	Zala	2,6	3,8	1,0
Heves	3,3	4,5	0,8	Országos átlag	3,1	4,5	1,1
Jász-Nagykun-Szolnok	2,2	3,7	0,6				

9. táblázat

**A két nemzetiséget deklarálók
össztlakosságon belüli aránya
(%)**

Felhasznált irodalom:

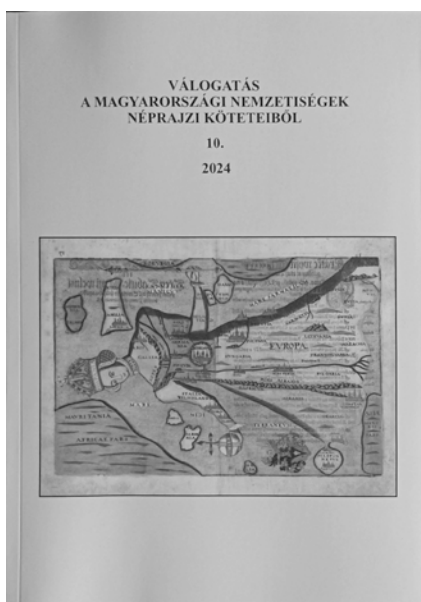
- BALIZS, D. (2016): Települési szegregáció és etnikai diverzitás a történelmi Vas megyében *Településföldrajzi Tanulmányok* 5 (2): 95–108.
- BINDORFFER, Gy. (2002): Asszimiláció és túlélés. In: Kovács, N.-SZARKA, L. (szerk.): *Tér és terep. Tanulmányok az etnicitás és az identitás kérdésköréből. I.* pp. 11–32., Akadémiai Kiadó, Budapest.
- BINDORFFER, Gy.-HORVÁTH, S.-JANEK, I.-KRÉKITY, T.-MUKICSNÉ KOZÁR, M.-SZABÓ, O.-TOLNAI, M. (2006): *Asszimiláció, nyelvhasználat, identitás-kettős identitás összehasonlító vizsgálata a magyarországi német, horvát, szerb, szlovák és szlovén kisebbség körében: szinkron és diakron dimenzióban* OTKA beszámoló, Budapest.
- BORBÉLY, A. (2024): Összehasonlító elemzések nemzetiségi közösségekben. In: BORBÉLY, A.-BARTHA, Cs. (szerk.): *Többnyelvűség Magyarországon* pp. 343–395., HUN–REN Nyelvtudományi Kutatóközpont, Budapest.
- BORBÉLY, A.-BARTHA, Cs. (2024): *Többnyelvűség Magyarországon* HUN–REN Nyelvtudományi Kutatóközpont, Budapest.
- FORRAY R., K.–ORSÓS, A. (2016): Roma jövő Magyarországon *Educatio* 25 (4): 516–526.
- HOMIŠINOVÁ, M. (2002): A magyarországi kisebbségek egyéni és csoportidentitásáról. In: Kovács, N.-SZARKA, L. (szerk.): *Tér és terep. Tanulmányok az etnicitás és az identitás kérdésköréből. I.* pp. 33–40., Akadémiai Kiadó, Budapest.
- KÁNTOR, Z.–MAJTÉNYI, B.–SZARKA, L.–VIZI, B. (szerk.) (2007): *Nemzetfogalmak és etnopolitikai modellek Kelet-Közép-Európában* Gondolat Kiadó, Budapest.
- KAPITÁNY, B. (2013): Kárpát-Medencei népszámlálási körkép *Demográfia* 56 (1): 25–64.
- KINCSES, Á. (2022): *Magyar-magyar nemzetközi vándorlás a Kárpát-medencében, különös tekintettel az elmúlt évtizedre* Akadémiai nagydoktori mű, Központi Statisztikai Hivatal, Miskolci Egyetem.
- KINCSES, Á.-TÓTH, G. (2019): A Magyarországon élő külföldi kötődésű népesség térbeli autokorreláltsága *Területi Statisztika* 59 (6): 579–606.
<https://doi.org/10.15196/TS590601>
- KINCSES, Á.-TÓTH, G. (2020): A szomszédos országokban született népesség területi mintázata Magyarországon, 2011, 2017 *Területi Statisztika* 60 (2): 155–178.
<https://doi.org/10.15196/TS600203>
- KOCSIS, K. (1995): Magyarország etnikai szerkezete *Iskolakultúra* 5 (3-4): 30–39.
- KOCSIS, K. (1998): Magyarország nemzetiségei településterületének átalakulása. In: *Nemzetiségi ismeretterjesztés* 2. pp. 17–40., TIT, Budapest.
- KOCSIS, K. (2004): Az etnikai térszerkezet átalakulása a Kárpát-Pannon régióban (1989–2002). In: *II. Magyar Földrajzi Konferencia 2004.* szeptember 2-4., Szeged.
- KOCSIS, K. (2023): Államok és etnikai térszerkezet a Kárpát-medencében Versailles előtt és után. In: Kovács Kiss, Gy. (szerk.): *A magyar kisebbségek 100 éve* pp. 11–24., KOMP-PRESS, Kolozsvár.

- KOCSIS, K.–TÁTRAI, P. (2015): *A KÁRPÁT–PANNON-térség változó etnikai arculata* MTA Csillagászati és Földtudományi Kutatóközpont, Földrajztudományi Intézet, Budapest.
- KOCSIS, K.–TÁTRAI, P. (2021): Etnikum, nyelv. In: KOCSIS, K. (főszerk.): *Magyarország Nemzeti Atlasza – Társadalom* pp. 70–77., CSFK Földrajztudományi Intézet, Budapest.
- KOCSIS, K.–TÁTRAI, P. (2022): Nemzetiség, nyelv. In: MOLNÁR, J.–PAPP, G. (szerk.): *A Kárpát-medence földrajza. Természet, társadalom, gazdaság, néprajz* pp. 233–238., Termini Egyesület – II. Rákóczi Ferenc Kárpátaljai Magyar Főiskola, Budapest-Beregszász.
- KOVÁCS, Cs.–ROVÁCS, B. (2021): Magyarok a Kárpát-medencében – a népszámlálási adatok tükrében *Századvég* 26 (3): 61–83.
- LAJTAI, M. (2020): Nemzetiségi viszonyok és a statisztikai adatgyűjtés Magyarországon *Statisztikai Szemle* 98 (6): 547–572.
<https://doi.org/10.20311/stat2020.6.hu0547>
- M. BALÁZS, Á. (2018): Kötődés és identitás – A nemzetiségek országgyűlési képviselője, az identitás fogalma az anyaországhoz való viszony tükrében *Kisebbségkutatás* 27 (1): 7–26.
- PÉNZES, J.–PÁSZTOR, I. Z. (2014): Romák Magyarországon *A földgömb* 32 (288): 17–18.
- PÉNZES, J.–PÁSZTOR, I. Z.–TÁTRAI, P.–KÓTI, T. (2019): Roma population in Hungary – spatial distribution and its temporal changes *Deturope* 11 (3): 138–159.
<https://doi.org/10.32725/det.2019.030>
- PÉNZES, J.–TÁTRAI, P.–PÁSZTOR, I. Z. (2017): A roma népesség területi megoszlásának változása Magyarországon az elmúlt évtizedekben *Területi Statisztika* 58 (1): 3–26.
<https://doi.org/10.15196/ts580101>
- PÉTI, M. (2017): Nem magyar nemzetiségű Kárpát-medencei áttelepülők Magyarországon. Áttelepülésük jellemzői, letelepedésük területisége, lehetséges hatásuk az őshonos nemzetiségi közösségeinkre *Demográfia* 60 (1): 57–103.
<http://dx.doi.org/10.21543/Dem.60.1.2>
- RADULY, J. (2009): A magyarországi cigányságról *Polgári Szemle* 5 (2).
- RUDNÁK, I.–MÉSZÁROS, A. (2018): Az asszimiláció – integráció – szegregáció aktualitása a szakirodalom tükrében *Studia Mundi – Economica* 5 (1): 33–44.
<https://doi.org/10.18531/Studia.Mundi.2018.05.01.33-44>
- SZABÓ PALÓCZ, O. (2019): A Magyarország területén élő nemzetiségek politikai képviselője a nemzeti önkormányzati választásokon és az országgyűlési választásokon való részvétel tükrében *Metszetek* 8 (4): 25–39.
<https://doi.org/10.18392/metsz/2019/4/3>
- TÁTRAI, P. (2011): Anyanyelv és nemzetiség mint az interetnikus kapcsolatok mutatója Erdély magyar lakosságának példáján *Tér és Társadalom* 25 (2): 48–68.
<https://doi.org/10.17649/TET.25.2.1813>
- TÁTRAI, P. (2014): Etnikai folyamatok Magyarországon az ezredforduló után *Területi Statisztika* 54 (5): 506–523.
- TÓTH, Á.–VÉKÁS, J. (2014): Nemzetiségek Magyarországon 2001–2011. Etnodemográfiai folyamatok a népszámlálások tükrében *Kisebbségkutatás* 23 (3): 36–72.

Fél évszázad a hazai nemzetiségek szolgálatában¹

„A magyarországi nemzetiségek néprajza” kiadványsorozat eredményei

A Magyar Néprajzi Társaság által szervezett konferenciának, amely október 27-én a nemzetiségi kutatások elmúlt fél évszázadát tekintette át, a tatai Német Nemzetiségi Múzeum adott otthont. A rendezvényt **Tircsi Richárd**, a Miniszterelnökség Egyházi és Nemzetiségi Kapcsolatokért Felelős Államtitkárság nemzetiségi főosztályvezetője, **dr. Kemecsi Lajos**, a Néprajzi Múzeum főigazgatója és **dr. Schmidt Mayer Richárd**, a Kuny Domonkos Múzeum igazgatója nyitották meg. Alábbiakban **dr. Székely András Bertalan** előadását adjuk közre.

2016 júniusában sikerült megünnepelnünk, hogy négy évtizede jelennek meg a velünk együtt élő nemzeti és etnikai kisebbségek tárgyi és szellemi örökségét számba vevő néprajzi kötetek. Akkor az Országgyűlés felsőházi terme és a Néprajzi Múzeum Kossuth téri épülete adott otthont a kétnapos tanácskozásnak. Sajnos, **dr. Eperjessy Ernő**, a kiadványsorozat meghatározó személyisége ma már nem lehet köztünk.

Mai előadónk közül többen is érintették az 1975-ös esztendő történéseit: az első *békéscsabai Nemzetközi Néprajzi Nemzetiségkutató Konferencia* megrendezését és Társaságunk az alkalomból közrebocsátott első nemzetiségi kötetét. A nemzetiségi néprajz tematikájára összpontosító, a *Magyar Néprajz Napján* rendezett konferenciánknak most a nemzetiségi múzeumügy egyik kimagasló fellegrája, Tata, a *Német Nemzetiségi Múzeum* ad otthont. Arra vállalkoztam, hogy az elért eredményekről számolok be. A kiadványsorozat történetében voltak hullámhegyek és hullámvölgyek, de kétségtelen, hogy a „szekér” máig folyamatosan halad tovább.

Már a kezdetekkor kikristályosodott, hogy „a nemzetiségi etnográfiaik megjelölt célja és feladata: a magyarországi nemzeti és etnikai kisebbségek sajátos, tradicionális kultúrájának a feltárása, tudományos értékű publikációja, hogy azok a jelenben és a jövőben is az anyanyelv, a kultúra megmaradásának, egyben újra alkotásának a forrásai lehessenek. A kötetek egyúttal a magyar népi műveltség, az európai kultúra összefüggéseinek jobb megértését is elősegítik, gazdagítják annak értékeit.”²

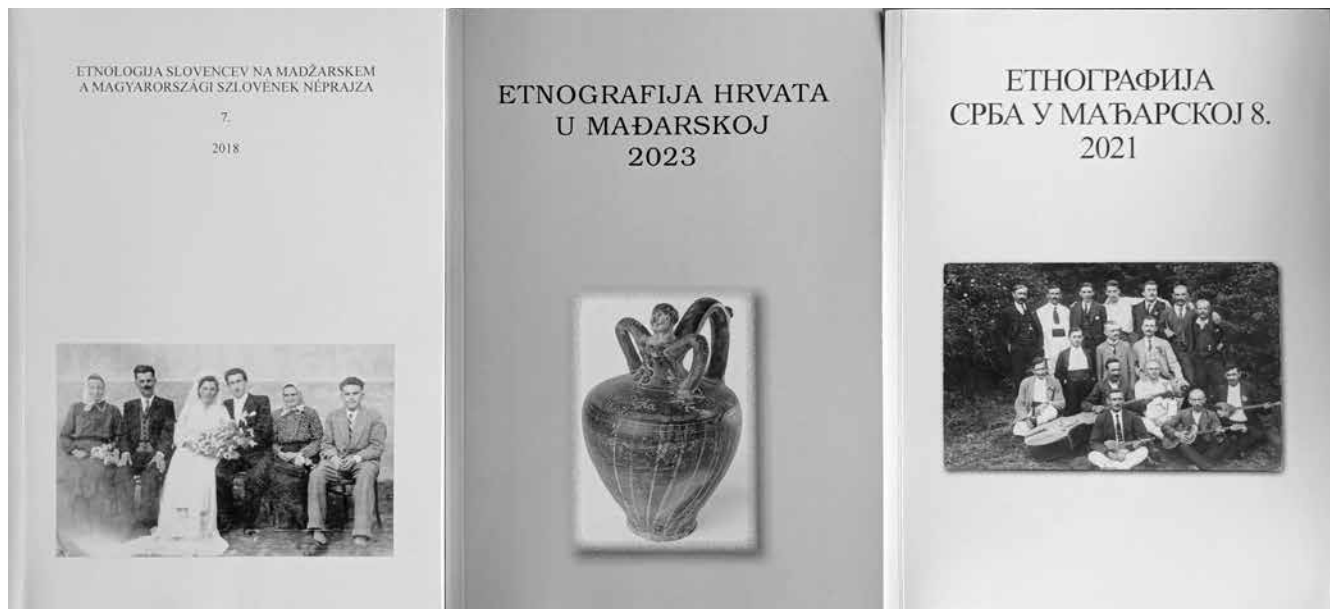
Az induláskor a pártállam négy nemzetiséget ismert el (német, szlovák, román és délszláv – utóbbi kifejezés a szerb, horvát és szlovén gyűjtőfogalma volt), ezért a néprajzi kiadványaink is ezekben az irányokban tudtak elindulni. A határnak tekintett tízezres lélekszámot az ún. kisnemzetiségek nem érték el, a cigányságot pedig nem nemzetiségi, hanem szociális problémákkal terhelt társadalmi csoportnak tekintették. A köteteket kezdettől fogva a Magyar Néprajzi Társaság Nemzetiségi Szakosztálya gondozta, szerkesztette és fogta össze. A gazdasági ügyintézés dolgát a Tankönyvkiadó Nemzetiségi Osztálya vállalta magára. A szerkesztésbe bekapcsolódtak az akkori nemzetiségi szövetségek, a támogatást pedig 1989-ig a Művelődési Minisztérium költségvetésben biztosította.³ A rendszerváltozásig mindez nagyobb fennakadás nélkül működött.

Negyedszázada Eperjessy Ernő azoknak az éveknek komoly gondjairól számolt be: „Az 1989-1992 közötti időszak a válság ideje. A társadalmi változások átmeneti bizonytalanságai e köteteket sem kímélték. Az 1989-ben megjelent német, szlovák, délszláv kiadványból is csak mutató példányok maradtak. A többinek a különböző raktárakban nyoma veszett, zúzdába kerültek.

¹ Elhangzott az „Ötven év a nemzetiségi kutatásokban” című tudományos tanácskozáson a tatai Német Nemzetiségi Múzeumban a Magyar Néprajz Napján, 2025. október 27-én.

² Eperjessy Ernő: 40 évesek a nemzetiségi néprajzi kiadványsorozatok. In: Székely András Bertalan (szerk.): Válogatás a magyarországi nemzetiségek néprajzi kötetéből 8. (2018) Magyar Néprajzi Társaság, Budapest, 2018. 23.

³ Dr. Eperjessy Ernő: A magyarországi nemzetiségek néprajza 1975-2000. Mikszáth Kiadó, Horpács, 2001. 3.

1990-92 között pedig a kötetek már csak eloben léteztek. 1993-ban a kötetek kiadását ismét a Magyar Néprajzi Társaság vette át.⁴

Ezen korszak történése, hogy 1990-ben a jeles néprajzkutató egyetemi tanár, dr. Andrásfalvy Bertalan kulturális miniszterként mentette a helyzetet, de a távozása ismételt bizonytalanságot eredményezett. 1993-ban új nemzetiségi törvényt fogadott el az Országgyűlés (1993. évi LXXVII. tv.), amely a kisebb lélekszámú közösségekre is kiterjesztve a hatályát, immár tizenhárom nemzeti és etnikai kisebbséget ismert el őshonosnak. A folyamatosan létrejövő kisebbségi önkormányzatok és azok intézményei támogatóként az egyes kötetek mögé álltak. A békéscsabai nemzetiségi konferencia is hangsúlyozta a sorozatok folytatása szükségességét. Ezek után egy közös alsorozatban a *bolgár, görög, lengyel, örmény és ruszin nemzetiség* is közölhette anyanyelvén s magyarul a reájuk vonatkozó tanulmányait. Erőteljesebbé váltak a cigány néprajzi kutatások is. Jugoszlávia felbomlása, illetve a délszláv háború folyamánként külön *horvát, szerb és szlovén* alsorozat indult. Ettől fogva vált rendszeressé a magyar nyelvű válogatáskötetek megjelenése is. Ezek döntően az egyes nemzetiségi nyelven írt legszínvonalasabb munkák nyilvánosságát teremtették meg a többségi érdeklődők számára.

Rendeződött tehát a sorozat helyzete, a kormányzat nemzetiségekért felelős mindenkori részlege és a Nemzeti és Etnikai Kisebbségekért Közalapítvány az éppen időszerű kiadványok közzétételére hol nagyobb, hol szerényebb összeget biztosított pályázat vagy egyedi támogatás formájában. Jobb esetben – a 2000 körüli években – az évi hétmillió forintot is elérte a központi támogatás, ami több kötet elkészítésére is alkalmat adott, más években azóta egy-három volt az újonnan napvilágot látó könyvek száma. A különböző kormányváltások a kisebbségi ügyek terén is újabb és újabb szerkezeti átalakításokat hoztak az államigazgatásban: a Határon Túli Magyarok Hivatalával együtt megszüntették a Nemzeti és Etnikai Kisebbségi Hivatalt, csökkentették az ezen ügyekkel foglalkozó munkatársak számát s nem egyszer az e célra fordítható költségvetést is. Jelenleg a Miniszterelnökség egy főosztálya foglalkozik nemzetiségi ügyekkel, amellet a kulturális és oktatási államtitkárságon is léteznek kis létszámú referatúrák. Létrejött viszont az országgyűlési szószólók hálózata, külön bizottságot alkotva, amely a közösségeiket érintő minden törvénnyel kapcsolatban véleményt alakít ki, s évenként emelkedő költségvetést képesek kiküzdeni valamennyi nemzetiségi közösség önazonosságőrző munkájához.

„A kötetekben tartalmuk szerint főképpen a naptári ünnepekhez és az emberi élet fordulóihoz kapcsolódó folklór hagyományok, a népköltészet, mesék,

⁴ Dr. Eperjessy i.m. (2001) 3.

⁵ Dr. Eperjessy i.m. (2001) 4.

BEITRÄGE
ZUR VOLKSKUNDE
DER UNGARNDUITSCHEN
2023

TANULMÁNYOK A MAGYARORSZÁGI
BOLGÁR, GÖRÖG, LENGYEL, ÖRMÉNY ÉS RUSZIN
NEMZETISÉGEK NÉPRAJZÁBÓL

STUDIES THE ETHNOLOGY OF ARMENIAN, BULGARIAN,
GREEK, POLISH AND RUSYNIAN MINORITIES IN HUNGARY

11.
(2021)

mondák, gyermekjátékok gyűjtései kapnak helyet. Az anyagi kultúra területéről a népviselet, díszítő művészet, kismesterségek, lakáskultúra, gazdálkodás, stb. témakörben születnek tanulmányok. Az egyes kötetekben az adott népcsoport nyelvjárásaira vonatkozó kutatások is jelentős helyet szereznek. Az utóbbi időben fordult a figyelem a népi vallásosság felé” – összegzett dr. Eperjessy Ernő negyedszázaddal ezelőtt.⁶ Ezt egészítem ki azzal, hogy 2011-től jómagam főszerkesztőként és az ún. kismemzetiségi és válogatáskötetek közvetlen szerkesztőjeként szükségesnek éreztem a felőlt tudományterületeket – az érintett közösségek szempontjaiból – a társ-tudományok irányában kibővíteni (lélektan, szociológia, történettudomány, történeti geográfia, szociolingvisztika, jeltudomány, kulturális antropológia, közművelődés stb.).

„A nemzetiségi néprajzi kötetek mindenekelőtt maguknak a nemzetiségeknek jelentik a legtöbbet. Az a tény, hogy az egykoron talán lenézett népszokás, népzene, viseleti darabok és így tovább, most ország-világ előtt könyvben megjelenő és továbbadásra érdemes értékek számítnak, a kisebbségek önbizalmát erősíti és helyes önértékelését segíti elő. Nem utolsó sorban ezek a kötetek azt a letűnőben lévő népi kultúrát mentik meg a jövőnek, amelyből a majdan megújuló nemzeti művelődés hitelesen meríthet. Most is számos nemzetiségi óvoda, iskola, könyvtár és természetesen kulturaközvetítő pedagógus használja kézikönyvként a sorozat köteteit. Ezekből tanulják újra a játékokat, dalokat, szokásokat. A hagyományokat felelevenítő művészeti együttesek, mint hiteles forrásból merítenek belőlük.

Fontos a sorozat a magyar néprajztudomány számára is. Mivel a feltárt anyag ezer szállal kapcsolódik a magyar népi kultúrához, elősegíti annak rendszerezését és jobb megértését. Nem csekély a kötetek jelentősége a kisebbség és az anyanemzetek közötti kapcsolódás szempontjából sem.”⁶

Az egyes alsorozatok döntően önmagukat az adott közösség tagjaként meghatározó szakemberek szerkesztik. Így a német köteteket kezdetől több mint négy évtizeden át prof. dr. Manherz Károly egyetemi tanár szerkesztette, akitől 2023-tól Schmidt Mayer-Busa Mónika vette át a stafétabotot. A szlovák szerkesztők sokáig Krupa András, prof. dr. Gyivicsán Anna, később Andó György és dr. Tóth István voltak, majd 2019-től dr. Király Katalin. A román alszeria szerkesztője Hocopán Sándor, jó ideje pedig Martyn Emília. Az ún. délszláv kötetek munkálatait Dékity Márk és dr. Kiss Mária fogta össze. Az önállósult horvát kötetek élén 1993-tól Frankovics György állt, akitől a szerkesztői feladatot 2011-ben dr. Horváth Sándor vette át. A szerb szerkesztő immáron harminckét éve Rusz Boriszláv. M. Kozár Mária a szlovén köteteken dolgozik 1993 óta. A cigány etnográfia gondozását elhunytáig Bódi Zsuzsanna, utána Deáky Zita, Szuhay Péter, utóbb dr. Bali János látta el. A bolgár, görög, lengyel, örmény és ruszin közös kiadvány gazdája 1993-2011 között dr. Eperjessy Ernő volt, azóta dr. Székely András Bertalan. A magyar nyelvű válogatást Jung Horti Judit, majd 2011 óta szintén dr. Székely András Bertalan szerkeszti. „A magyarországi nemzetiségek néprajza” sorozatot és az egyes alsorozatok szerkesztőinek munkáját összefogó főszerkesztők 1975-85 között Balassa Iván, majd 1992-ig Ujváry Zoltán, 1993-2011-ig Eperjessy Ernő, s azóta máig jómagam.

Érdekes összehasonlítani a jelenlegi és a huszonöt év előtti kötetek számát. Amíg 2000-ben 82, 2025-ben már 162 nemzetiségi néprajzi kötet megjelenéséről tudósíthatok, tehát az elmúlt negyedszázadban csaknem megkétszereződött a kiadványaink száma. Tanulságos a „termésen” a két időpontban nemzetiségek szerinti bontásban is végigtekintnünk: a német kiadványszám 17-ről 36-ra növekedett, a szlovák 16-ról 26-ra, a román 13-ról 18-ra, újabb együttes délszláv kötet nem jelent meg, tehát maradt 10, a korábbi 7 horvát kötet 17-re duzzadt, a 2 szerb 8-ra, a 2 szlovén pedig 7-re. A 2000. évi 9 cigány kiadványból mára 17 lett. A kismemzetiségeknek 3-ról (a most készüléssel együtt) 12-re sikerült növelniük a kötetek számát. A huszonöt esztendő előtti 3 válogatáskötet mennyisége 10-re emelkedett.

⁶ Dr. Eperjessy i.m. (2001) 4-5.

⁷ Kőrösi Orsolya: A nemzetiségi néprajzi sorozatok jelentősége. Kézirat, 2001, 1.

Köszönjük a mindenkori kormányzat támogatását, hozzávéve a nemzetiségi önkormányzatok és kutatóintézetek mellénk állását is.

Ahogy Kőrösi Orsolya 2001. február 21-én a Néprajzi Múzeum dísztermében napjainkban is érvényesen rámutatott, „nagy jelentőségű a sorozat abból a szempontból is, hogy impulzusokat adott az érintett nemzetiségek társadalomkutatásának, pontosabban nemcsak a reájuk irányuló, hanem hasonlóképpen az önkutatásuknak. Bizton állíthatom, hogy annak a tudományos teljesítménynek, amit máig a békéscsabai szlovák, a gyulai román, a pécsi horvát, a fővárosi német, bolgár, ruszin, a többközpontú romológiai kutatóhelyek s a további intézetek és műhelyek máig fölmutattak, ösztönzője volt az Önök könyvsorozata.”⁷ A helyettes államtitkár kiemelte, hogy a megjelent könyvek mindegyike az itt élőkkel foglalkozó irodalom, ami megkérdőjelezhetetlenül gazdagítja az országot – mindannyiunk – közös kulturális örökségét.

Az eredmények mellett nemcsak a rendszerváltozás körüli évek nehézségeit vehetjük számba, mert gondjaink ma is akadnak. Évről évre csupán pályázati, egyedi támogatási források állnak rendelkezésünkre, tehát némi bizonytalanság is vegyül az ünneplésünkbe, hisz csak a mindenkori lehetőségek függvényében tervezhetünk. A támogatások sohasem tették lehetővé szerzői tiszteletdíjak biztosítását, a szerzőket néhány tiszteletpéldánnyal tudtuk honorálni, az elnyert összegek szerkesztői, tördelőszerkesztői és nyomdai költségekre voltak csupán elegendőek. Szlovén kötet szerkesztőnk nyugállományba menetelével nem folytatta a kötet szerkesztést, így ama alsorozat nem jelenik meg egyelőre. Az államigazgatásban más tárcához került a cigányság ügye, ahol az utóbbi években nem mutatkozott szándék kezdeményezésünk támogatására. A legnagyobb lélekszámú kisebbségről lévén szó, ez ügyben meg kell próbálnunk ismételten hozzájuk vagy más mecénáshoz folyamodni. Bár több nekifutásunk volt, a kötetek terjesztése is hagy kívánni valót maga után. Minden bizonnyal új időszak kezdődik a következő kiadványok digitális megjelenésével, mivel azok így a világhálón minden érdeklődő – intézmény, kutató – rendelkezésére állnak majd.

Sajnos a fél évszázad számos adatközlője, szerzője, szerkesztője nem lehet közöttünk, csak a túlvilágról figyelheti mai tanácskozásunkat. Erkölcsi kötelességünk megköszönni, számba venni az ő szellemi teljesítményüket is, tisztelettel és hálával emlékeznünk rájuk. Ahogy Eperjessy Ernő a negyvenéves évfordulón kifejezte reményét a fél évszázados jubileum megérésére, mi most erősen bízunk az újabb kekszszerű évfordulókban.

Köszönöm figyelmüket!

Székely András Bertalan

Opre Mária felvételei

Vendégségben három nemzetiségnél

Az élménybeszámoló folytatódik

Iskolánk, a Budapesti Német Gimnázium (DNG) minden évben más-más, magyarországi németek által is lakott régióban rendez meg hagyományos népismereti táborát. Idén a kórustáborral közösen Gyulán, Békés vármegyében került sor erre, október 6. és 10. között. Külön öröm volt, hogy ez alkalommal a szomszédos Romániában, Saroltavár és Temesvár példáján keresztül a bánsági svábok életébe is bepillantást nyerhettünk.

Bokor Lóránt drónfelvétele
Saroltavárról/Charlottenburg

Kora reggel találkoztunk a Keleti pályaudvaron, ahonnan vonattal indultunk Gyulára. Szállásunk a város hangulatos óvárosában volt, ahová rövid séta után érkeztünk meg. A szobák elosztása után mindenki elfoglalta a helyét, majd ellátogattunk a város legrégebbi lakóházába, a németvárosi *Máriás-házba*. Ezt követően csoportokra osztva városismereti vetélkedőn vettünk részt: elsősorban az aradi vértanúk után kutakodtunk, hiszen, bár kevesen tudják, de hőseink Gyulán raboskodtak, mielőtt tovább vitték őket az aradi kivégzőhelyre. Felkerestük a városban található emléktáblákat, fényképeket készítettünk, és utánajártunk nemzetiségi hovatartozásuknak is.

Reggelenként néhány diák kisebb csoportokban segített a reggeli előkészítésében, a feladatokat pedig naponta váltottuk, hogy mindenki sorra kerüljön. A hét során több más feladatunk is volt, például a „Nap fotója” verseny, ami nagy lelkesedést váltott ki minden résztvevőből. Emellett Szép Tímea tanárnőnek minden nap legalább egy kvízkérdést kellett leadnunk kis jegyzetfüzetünkől – ez segített minket abban is, hogy még figyelmesebben vegyünk részt a napi programokon.

Egy alkalommal *Elekre* kirándultunk, ahol bejártuk az új magyarországi német tanösvényt, valamint megismerkedtünk a Német Nemze-

Csoportkép a gyulai Máriás Ház előtt

tiségi Önkormányzat és az Eleki Németek Egyesületének tagjaival. A *Leimen-házban* interjúkat is készítettünk a helyi német önkormányzat elnökével Wittmann Lászlóval, az országos német önkormányzat regionális irodavezetőjével, Hoffmann Györggyel és Mester Klárával, a településről elszármazott nyugdíjas pedagógussal. Ezúton is köszönjük az elekiek szívélyes vendéglátását!

Másnap Temesvárra (Timișoara / Temeswar) utaztunk, útközben pedig ellátogattunk az egyedülálló körfaluba, Saroltavárba (Charlottenburg). Ott találkoztunk az utolsó helyi svábbal, akitől sok érdekességet tudhattunk meg a falu múltjáról. Különleges élmény volt, amikor egyik diáktársunk, Bokor Lóránt drónfelvételei segítségével felülről is megcsodálhattuk a kör alakú településszerkezetet. Délután Temesvár mesés belvárosát fedeztük fel, amelyet nem véletlenül neveznek „kis Bécsnek” is. Az *Adam Müller-Guttenbrunn házban*, a temesvári németek kulturális központjában – a híres *Stefan Jäger-triptichon* előtt, mely a bánáti németek betelepülését örökítette meg – bemutattunk néhány hazai sváb népdalt a vendéglátóinknak. Maradt egy kis időnk a történelmi városközpont felfedezésére is.

Mint már a BARÁTSÁG novemberi számban beszámoltunk róla, egy napunk a román nemzetiség megismerése jegyében telt. A kórustagok ellátogattak a magyar himnusz német zeneszerzője, Erkel Ferenc szülőházába, eközben a „nem kórustagok” kerékpártúrára indultak, melynek keretében a Körösök összefolyásánál a *Szanazugban* hajózártak.

Kórusunk az Erkel-ház után a *Nicolae Bălcescu Román Gimnázium* kórusával valósított meg közös zenei projektet. Patkás Györgytől, az iskolai kórus vezetőjétől román népdalokat tanultunk, viszonzásul pedig megtanítottunk nekik néhány magyarországi német dalt. A hét egyik csúcspontja a Magyarországi Románok Országos Önkormányzata által szervezett közös nemzetiségi est volt, ahol jellegzetes román ételeket kóstolhattunk, és együtt énekeltünk, táncoltunk a velünk egykorú román diákokkal. A záróest hangulata felejthetetlen volt – új barátainkat viszontlátogatásra hívtuk a Budapesti Német Gimnáziumba. Hálásan köszönjük az együttöltött programokat!

Hazafelé tartva rövid megállót tartottunk *Békéscsabán* a *Szlovák Házban*, ahol a szlovák nemzetiség képviselői meséltek közösségük múltjáról és jelenéről, találkoztunk Paulik Antal szlovák szószólóval. Rengeteg új ismerettel és élménnyel gazdagodva érkeztünk vissza Budapestre.

Köszönetet mondunk a tábor szervezőinek: Szép tanárnőnek, Gyórfi tanárnőnek és Surman-Majeczki tanár úrnak –, valamint minden vendéglátónknak és résztvevőnek az egyedülálló, nemzetiségeken és határon átívelő élményekért!

Külön hálával tartozunk a Miniszterelnökség Egyházi és Nemzetiségi Kapcsolatokért Felelős Államtitkárságának, valamint a Bethlen Gábor Alapkezelőnek a tábor anyagi támogatásáért.

Eck Zsófia és Sági Vanda 9. osztályos tanulók

Séta Temesvár belvárosban
és közös éneklés Temesváron,
az Adam Müller-Guttenburg házban

Martin Surman-Majeczki felvételei

III. Magyar-Lengyel Testvérvárosi Konferencia

A baráti kapcsolatok mélyítése és a további együttműködési lehetőségek megvitatása volt célja a III. Magyar-Lengyel Testvérvárosi Konferenciának, melyet június 27–28-án tartottak meg dr. Rónayné Slaba Ewa lengyel szószóló szervezésében az Országházban.

A magyar és lengyel nép barátsága történelmi időkbe nyúlik vissza. Ennek egyik mai megnyilvánulása lengyel és magyar települések – akár több évtizede tartó – testvérvárosi kapcsolata. A kétnapos találkozó középpontjában az Országház felsőházi üléstermében megrendezett konferencia állt. A résztvevő hetvennégy város képviselőit dr. Rónayné Slaba Ewa lengyel szószóló, a konferencia szervezője és Jacek Śladewski, a Budapesti Lengyel Nagykövetség ideiglenes ügyvivője köszöntötte.

– Nem volt könnyű megszervezni ezt a konferenciát, mert az előző, 2016-os II. Magyar-Lengyel Testvérvárosi Konferencia óta hosszú idő telt el, és így nehéz volt újra felvenni a fonalat – mondja dr. Rónayné Slaba Ewa. – Februárban meghívtam a testvérvárosi kapcsolatot ápoló lengyel és magyar települések polgármestereit, és a magyar településeken működő lengyel nemzetiségi önkormányzatok elnökeit. Meghívásuk csak akkor vált élővé, ha mindkét város képviselője el tudott jönni, hiszen ez a lényege a testvérvárosi találkozónak. Így végül harminchét páros több mint százötven résztvevővel vett részt a rendezvényen. Ennél több élő kapcsolatot ápoló testvérváros is van, de ők nem tudtak együttesen eljönni erre az alkalomra. A szervezéshez az első jelentkezőkből megalakítottuk a *Semper in Unum Egyesületet*. Ennek működésével folyt tovább az előkészítés, és ez az egyesület gondoskodik a jövőben is akár kisebb összejövetelek, regionális vagy tematikus találkozók szervezéséről. Köszönetet mondok Kövér Lászlónak, az Országgyűlés elnökének, hogy első perctől kezdve támogatta a konferencia ötletét, elvállalta a védnökségét, és helyszínül felajánlotta a felsőházi üléstermet. Ahová fordultam, mindenhol kaptam támogatást, így a Miniszterelnök-helyettesi Kabinettól, az Egyházi és nemzetiségi kapcsolatokért felelős államtitkárságtól, a Bethlen Gábor Alapkezelőtől. Azért is tartottam fontosnak most megszervezni ezt a konferenciát, hogy megmutassuk, ezen a szinten annak ellenére is él a lengyel-magyar barátság, hogy a magas szintű politikai kapcsolat nem felhőtlen.

A köszöntő beszédek után szinkrontolmácsolással folytak az előadások. A lengyel-magyar barátság történetét Illés Pál Attila, a társ-szervezőként közreműködő Wacław Felczak Alapítvány igazgatója ismertette előadásában. Ezután dr. Rónayné Slaba Ewa mutatta be a vendégeknek a magyarországi lengyelség helyzetét és működését. Beszédében hangsúlyozta, hogy Magyarországon nemcsak a lengyel, hanem mind a tizenhárom őshonos nemzetiség egyedülálló helyzetet élvez Európában. A budapesti Wacław Felczak Alapítvány működéséről, feladatairól, pályázati lehetőségeiről Karol Biernacki, az Alapítvány Kuratóriumának elnöke beszélt. Nagy érdeklődés kísérte Farkas Melinda, a Lengyel Idegenforgalmi Szervezet igazgatójának előadását Lengyelország idegenforgalmi vonzerejéről. Mint mondta, céljuk a két ország látnivalóinak kölcsönös bemutatása a közkedvelt helyszíneken túlmenően is. A Lengyel-Magyar Gazdasági Kamara működését, a két ország gazdasági és üzleti együttműködési lehetőségeit dr. Wisniewski Anna ügyvezető igazgató vázolta fel. Marcin Pondo, a Lengyel-Magyar Gazdasági Kamarai Tanács tagja, a Consulting Hungary cég elnöke, lengyel vállalkozói szemszögből ismertette a magyar piac jelentette üzleti lehetőségeket. Puztai Zsolt, az Aeroprodukt Zrt. igazgatója, a

Lengyel-Magyar Gazdasági Kamara Felügyelő Bizottságának tagja azt elemezte, hogy milyen üzleti lehetőséget jelent Lengyelország a magyar cégek számára. Végül Weronika Pietka, a balatonboglári *Mazurek Oktatási és Üdülőközpont* igazgatója beszélt *Balatonboglár* a lengyelek számára múltban betöltött szerepéről és mai jelentőségéről.

A konferencia végén gravírozott üvegrófea emléktárggyal díjazták az együttműködésük kerek évfordulóját ünnepló testvérvárosokat. Elismerést vehetett át *Debrecen* és *Lublin*, *Békéscsaba* és *Tarnowskie Góry* polgármestere harmincéves testvérvárosi kapcsolatuk fenntartásáért, *Tatabánya* és *Bedzin*, valamint *Budapest XVIII. kerülete* és *Powiat Dabrowski* polgármestere a huszonöt éves, továbbá *Budapest XVIII. kerülete* és *Dabrowa Tarnowska* polgármestere a húszéves együttműködésért.

Az érdekes gazdasági, kulturális és idegenforgalmi témájú előadásokat követően a résztvevők hozzászólási lehetőséget kaptak, hogy elmondhassák tapasztalataikat és ismertessék együttműködési gyakorlatukat. A testvérvárosok polgármesterei, illetve alpolgármesterei beszámoltak arról, hogy náluk miként valósul meg a kapcsolattartás, milyen programokat szerveznek. Számos ötlet, jó gyakorlat hangzott el, amely hasonló megvalósítására ösztönözheti a települések vezetőit. Minden résztvevő egyetértett abban, hogy a lengyel-magyar kulturális és gazdasági együttműködést az emberi kapcsolatok, barátságok, közös projektek tartják életben.

Lublin és Debrecen között közel harminc éves az együttműködés, amelyre mindkét város vezetője nagyon büszke, hiszen az évek során cserélődtek az emberek, változott a környezet, a kapcsolat mégis folyamatos maradt. Lublinban nagy népszerűségnek örvendő Debreceni Napokat tartanak, a lengyel városból pedig minden évben ellátogatnak a Virágkarneválra. Sportolók, művészek kölcsönösen részt vesznek egymás eseményein, kiállításokon mutatkoznak be. A két város polgármestere nemcsak ünnepekkor találkozik, hanem sűrűn tartják a kapcsolatot, tapasztalatot cserélnek, mert hasonló gondokkal küzdenek, ilyen például az elöregedő társadalom, vagy a születések alacsony száma.

Veszprém két lengyel várossal is kapcsolatban áll, *Tarnów*-val 2010-ben született a megállapodás, *Plock* várossal ebben az évben írták alá, de mindkét esetben igaz, hogy már előtte is élő kapcsolat volt a települések között. Veszprém és Plock sportegyesületei, kézilabdacsapatai, sportolók és szurkolók régóta kapcsolatban állnak egymással. Veszprém egyik legendája szerint a település névadója egy Veszprém nevű lengyel herceg volt. Ezt mindig el is mesélik lengyel barátainknak. A város lengyel nemzetiségi önkormányzata minden lengyel ünnepet megszervez és a település egyéb eseményeibe is lelkesen bekapcsolódik. Veszprémben egy közterületet *Magyar-Lengyel Barátság Park*nak nevezték el.

Nyíregyháza a magyar-lengyel kapcsolatok fellegetvárának is mondható, itt működik az ország egyik legnépesebb lengyel közössége. A történelem során a Felvidékről és Lengyelországból is sokan települtek a befogadó városba, a II. világháború során is érkeztek ide menekültek. Nyíregyháza három lengyel testvérvárosa, *Bielsko-Biala*, *Rzeszów* és *Gorlice* közül utóbbival már a nyolcvanas évek óta szövődtek baráti szálak. A város lengyel nemzetiségi önkormányzata és lengyel-magyar baráti körének tagjai élénk kapcsolatot tartanak fenn lengyelországi barátaikkal. Végiglátogatták Lengyelország világörökségi helyszíneit, ezekről az utakról filmek, fotók, úti beszámolók készültek. *A Bem József Általános Iskola* minden évben megszervezi a diákok számára a *Ki tud többet Lengyelországról?* című vetélkedőt, a díjkiosztóra pedig a testvérvárosokból is érkeznek vendégek.

Budapest XIV. kerülete, *Zugló* és *Racibórz* 2008-ban írta alá a testvérvárosi szerződést, de kapcsolatuk az 1997-es árvíz idejétől ered, amikor a zuglóiak segítséget nyújtottak a lengyel városnak. Partneri kapcsola-

Puskás István, Debrecen alpolgármestere és Lublin város képviselője átveszik a több évtizedes együttműködést tanúsító oklevelet.

tuk legfontosabb eleme az *óvodapedagógusok csereprogramja*, melynek során a szakemberek hol Zuglóban, hol Racibórzban találkoznak. Hasonlóan működik a *diákcseraprogram* is, és a gyerekek egy, az Európa Unió által kiírt pályázat keretében együtt sportoltak s megismerkedhettek egymással. Rendészeti, polgárőri, valamint prevenció programok terén is elindult az együttműködés. Gasztrofesztivál és közös karácsonyi vásár is szerepel a terveik között.

Békéscsaba tizenegy testvérvárossal tart fenn aktív kapcsolatot, köztük a lengyelországi *Tarnowskie Góry*val több mint harminc éve. A kapcsolatnak városfejlesztő, közösségépítő hatása van, és együttműködési lehetőséget jelent például a turizmus, a sport és a kultúra területén is. A jövőben mindezeket a két város civil szervezetei és intézményei újabb lehetőségekkel erősíthetik.

A konferenciát dr. Rónayné Slaba Ewa összegzése zárta.

– A városok polgármesterei, a nemzetiségi önkormányzatok elnökei sokat tehetnek az együttműködésért, de nem az a fontos, hogy ők találkozzanak évente néhányszor. Az a cél, hogy a lakosság, a civil közösségek között jöjjön létre rendszeres baráti találkozó. Valódi pozitív emberi kapcsolatokra van szükség, a mai nehéz időkben különösen. A most megalapított *Semper in Unum* Egyesület ezt a munkát fogja folytatni, hogy a gyerekeinknek is be tudjuk majd mutatni az együttműködést. Folyamatosan szervezünk ezután is kisebb összejöveteleket azonos érdeklődési körök, például sport, önkéntes tűzoltóság vagy más tematika mentén. A hosszabb ideje együttműködő városokat elismeréssel díjaztuk, de közülük is kiemelkedő *Székesfehérvár* és *Opole* ötvennyolc éves kapcsolata. Ez és a sok beszámoló mind példaértékű lehet más városok számára is. Örülök, hogy a harmadik testvérvárosi konferenciát már ilyen nagy érdeklődés kísérte, és bízom benne, hogy ez is a két ország baráti kapcsolatát szolgálja – fejezte be a szószóló asszony.

B. K.

Dr. Rónayné Slaba Ewa lengyel nemzetiségi szószóló harmadik alkalommal szervezte meg a testvérvárosok találkozóját.

Bálint József, Békéscsaba alpolgármestere képviselte a várost a találkozón.

A testvérvárosok képviselői az előadások után jó gyakorlataikat osztották meg egymással.

Sztripszky 150 – emlékkonferencia

Sztripszky Hiador ruszin származású néprajzkutató, nyelvész, irodalomtörténész születésének 150. évfordulója alkalmából emlékkonferenciát rendeztek a Néprajzi Múzeumban november 19-én. Az előadók tudományos munkásságának egyik legfontosabb részét, szülőföldjén végzett néprajzi terepmunkáit mutatták be. Kárpátaljai kutatásainak eredményeképpen jött létre a Néprajzi Múzeum értékes máramarosi gyűjteménye.

A Sztripszky-évforduló jegyében választották a máramarosi gyűjteményből származó festett, faragott fa gyertyatartókat a hónap műtárgyává, mondta köszöntőjében dr. Kemecsi Lajos, a Néprajzi Múzeum főigazgatója. Az 1909 óta először kiállított kétkörös, hatágú csillár Sztripszky gyűjtőmunkájának, egyben Kárpátalja népi kultúrájának egyik legszebb darabja. Az elhangzott előadások a kevésbé ismert néprajzkutató személyére, munkásságának egy-egy területére fókuszáltak.

Viga Gyula etnográfus, muzeológus, egyetemi tanár, a Magyar Tudományos Akadémia doktora ismertette a kárpátaljai görögkatolikus papi családból származó bibliográfus, néprajztudós, nyelvész, irodalomtörténész és műfordító életútját. Szerteágazó munkásságából elsősorban néprajzos tevékenységének korszakaival és tematikájával foglalkozott.

Sztripszky 1875-ben született a Bereg vármegyei Selesztó faluban. Egyetemi tanulmányait Budapesten, Lembergben és Kolozsváron végezte. Régészeti, néprajzi és nyelvészeti tanulmányokat folytatott. Kolozsváron tanári képesítést, 1909-ben pedig a néprajz tárgyköréből bölcsész-doktori címet szerzett. Pósta Béla régészprofesszor és Herrmann Antal egyetemes és magyar etnográfia professzor hatására – támogatással – már kolozsvári egyetemi évei alatt bekapcsolódott a honismereti, néprajzi, népnyelvi adatgyűjtő és -közlő tevékenységbe. Kutatói szemléletét Herrmann Ottó, néprajzos-muzeológus szemléletét pedig Semayer Vilibáld, a Magyar Nemzeti Múzeum Néprajzi Osztályának igazgatója formálta. Munkásságának ebben az első korszakában szülőföldje és Erdély hagyományos népelete, tárgyi néprajzának világa, az ősfoglalkozások (halászat, vadászat, pásztorélet, gyűjtögetés) eszközei, archaikus tárgyai és szókinccse álltak érdeklődése középpontjában. A kutató területet ember és táj vetületében, az egymás mellett élő és vándorló népek (magyar, ruszin, román, orosz) kölcsönhatásában vizsgálta. Magyarország északkeleti és keleti peremvidékein végzett tárgygyűjtő tevékenységét támogatták az erdélyi muzeális gyűjtemények, valamint a Magyar Nemzeti Múzeum Néprajzi Osztálya, de megélhetéséhez hiányzott egy állandó múzeumi állás.

1909-ben – vélhetően Herrmann Ottó közbenjárására – segédtanfelügyelővé nevezték ki Máramarosszigetre, ám szolgálata csak rövid ideig tartott. 1910–1918 között a Magyar Nemzeti Múzeum Néprajzi Osztályának munkatársa volt. 1918 őszén, az őszi orosz forradalom után a Vallás- és Közoktatásügyi Minisztérium kisebbségi osztályát vezette, a Tanácsköztársaság idején a ruszin népbiztonságon működött. A proletárdiktatúra bukása után a Nemzetiségi Minisztériumban alkalmazták, aztán 1921-ben először rendelkezési állományba helyezték, majd hamarosan (47 éves korában) nyugdíjazták. A trianoni döntés, a történelmi Magyarország szétesése után Magyarországot választotta lakhelyéül. Hogy megélhetését biztosítsa, a viszonylag szerény nyugdíj mellett hiteles tolmácsolást végzett orosz, ukrán, lengyel és szlovák nyelven.

Munkásságának ebben a korszakában néprajzi tevékenysége háttérbe került, az 1920-30-as években elsősorban filológiai, bibliográfia és folklorisztikai kutatásokat végzett s ebben a témakörben közölt tanulmányokat, de nyelvészeti közléseiben, szómagyarázataiban is nagyban

Téli férfiruházat

támaszkodott etnográfiai tapasztalataira. Életműve azt sugallja, hogy fokozatosan érték meg benne azok a néprajzi kérdések, amelyekben erősödő filológiai felkészültsége, nem utolsósorban nyelvtudása révén mélyült el. Néprajzi-folklorisztikai életműve lényegében két évtized munkájának termése, könyvészeti és irodalomtörténeti, valamint nyelvészeti és fordítói tevékenységével együtt jelentős életpálya bontakozik ki, melyben a kutatói munka súlypontjai egyik tudományterületről átkerülnek a másikra. Amit Sztripszky Hiador a magyarság és a Keleti-Kárpátok népeinek ősfoglalkozásáról, folklórjáról és vallásáról, nyelvük és műveltségük egymásra hatásáról, a rutének történetéről és a magyarsággal való kapcsolatának mibenlétéről megalkotott, az a magyar és a közép-európai néprajz alapvető eredményei közé tartozik. 1946-ban hetvenkét esztendőskorában hunyt el.

Dr. Bata Tímea, a Néprajzi Múzeum fényképtárának gyűjteményvezető muzeológusa „Máramaros Sztripszky Hiador fényképein az első világháború előtti években” címmel tartott előadást. Ebben Sztripszky máramarosi segédtanfelügyelői korszakában készített fényképeit mutatta be. A Néprajzi Múzeumban fellelt száznyolcvan-százkilencven, jórészt üvegnegatív formában megmaradt fotó, nem Sztripszky néprajzos gyűjtőmunkája során, hanem szabadnapjain, kirándulások során készült 1909-1911-ben. A megörökítés helyszínei Máramaros és Ung vármegye kis települései (*Rahó, Körösmező, Haraszi, Hosszúmező, Szaplonca, Tiszabogdány*), Máramarossziget, Lemberg voltak, célja pedig sorozatok készítése egy-egy témáról. A meglehetősen nagy és nehéz felszerelést feltehetőleg többször is segédjével vitte. Olykor maga is látható a felvételen. Egy-egy sorozatban a lakodalmat, násznépet, tornyos fatemplomokat, keresztelőt örökített meg. Különös figyelmet fordított a magyarok, ruszinok, szászok viseletére, ezért alanyait szemből és oldalról is fotózta. A *Vasárnapi Ujság* számára a *Kazárföldön* című anyagához 1911-ben készített építészeti fotóin rutén házak és templomok szerepelnek, Tiszabogdányban hucul sorozatot készített az ott lakók viseletéről, jeles eseményeiről (lakodalom, keresztelő), Lembergben viszont elsősorban ikonosztázok álltak érdeklődésének középpontjában.

Dr. Terdik Szilveszter művészettörténész „Görögkatolikus szobrok? Kérdések és válaszok Sztripszky Hiador gyűjtései kapcsán” című előadásában bemutatta az elhagyott fatemplomokban, fészerekben, haranglábakban, kápolnáknak Sztripszky által fellelt faszobrokat, és ezzel cáfolta azt az előfeltevést, mely szerint a „bizánci templomokban nincsenek szobrok”. Saját elmélete szerint a nagy szegénység miatt nem tellett festékre a kis településeken, ezért kényszerűségből szorultak ikonosztázfestés helyett szoborfaragásra görögkatolikus helyeken is. A Máramarosszigeten, *Bárdfalván, Nagydoboson* 1909 táján begyűjtött, kallódó faszobrokat az enyészettől mentette meg, amikor becsomagolva Budapestre küldte. Több közülük eredetileg kültéri használatra készült,

kálváriacsoport eleme volt: a Fájdalmas Mária, Szent János apostol, a keresztre feszített Jézus szobra.

Dr. Sedlmayr Krisztina, a Néprajzi Múzeum főmuzeológusa Sztripszky Hiador máramarosi gyűjtőútjait ismertette, valamint a Sztripszky család hagyatékában megmaradt családi fényképekkel, dokumentumokkal hozta személyes közelségbe a kutatót és környezetét. Sztripszky fennmaradt levelezése alapján pontosan követhető gyűjtőmunkája, melyben maga számol be három nagyobb gyűjtőútjáról. Semayer Vilibáldnak, a Magyar Nemzeti Múzeum Néprajzi Osztálya igazgatójának írt beszámolóiból nyomon követhető, hogy Máramarossziget környékének eldugott falvait 1909-1910-ben vonattal, illetve bérkocsival járta, s gyűjtött az Ung völgyében, 1910 telén pedig Tiszabogdányban is. Tevékenysége jól dokumentált: útinaplót és elszámolási jegyzéket vezetett a megvásárolt, becsomagolt és Máramarosszigetre, illetve Budapestre küldött tárgyakról. Összesen 1035 tárgy került tőle a Néprajzi Múzeumba. Tematikusan csoportosítva tárgysorozatok, a halászat, vadászat, tejfeldolgozás eszközei, téli ruházat és közlekedési eszközök, gyermektárgyak. Tiszabogdányból egy hetven elemből álló teljes kályhát, *Hajasdról* az Utolsó ítélet ikont, *Patakófaluról* a Pásztorok imádása ikont szerezte be. Utóbbin a gyermek Jézust imádó pásztorok ruszin népviseletben láthatók.

A görögkatolikus kántortanító-családból származó gyűjtő érthetően leginkább a fatemplomok berendezését, a templomokból eltávolított, évszázados ikonokat, liturgikus és használati tárgyakat akarta megmenteni a megsemmisüléstől. Jó szemmel fedezte fel a már használaton kívüli templomi tárgyakat – köztük olyan egyedi, néprajzi vonatkozású darabokat is, mint a templomi támaszkodóbotok, szenteltvízhintők, tömjéntartók, kereplők, gyertyatartók. Az értékes régi tárgyak fejében akkoriban divatos, természetes ábrázolású olajnyomatot/képet adott cserébe vagy néhány koronát fizetett. 1909 nyarán Körösmező környékén nagyszámú szakrális emléket, köztük kéttucatnyi – asztali, talpas, fali és nagy méretű álló – gyertyatartót gyűjtött. Korának néprajzi felfogása szerint igyekezett a múzeum számára sorozatokat összeállítani. A görögkatolikus templomok ikonosztázának alapképei előtt konzolasztalok álltak, amelyekre hagyományosan háromágú gyertyatartókat helyeztek. A Troica/Szentháromság-típusú faragott, többnyire színesre festett gyertyatartók a ruszin népművészet emblemikus darabjai. Gazdag faragásuk állandó elemei a tárgytípus névadói, angyalok, a Szentháromság alakjait jelképező rozetták és virágfejek, textilbojtokat imitáló függők. Sztripszky 1909. évi nyári gyűjtéséből három gyertyatartó biztosan Körösmezőről, a helyi hucul közösség fatemplomából származik. Jellegzetes az angyalfejekkel és kerubokkal díszített példány. A legnagyobb, aranyozott gyertyatartó eredetileg figurális rátétekkel gazdagon díszített lehetett, a kompozícióból a két egymás felé hajoló, imádkozó emberalak maradt meg. A fatemplomok szűk ablakain kevés fény jutott be, ezért a hajót a faragott, festett csillárokból égő gyertyák világították meg. Sztripszky Hiador ezen a gyűjtőútján két templomi facsillárt is vásárolt. A gyertyatartókat és csillárt – mint azt a főigazgatói köszöntő is kiemelte – a Néprajzi Múzeumban 2025 novemberében a hónap műtárgyaként állították ki. A tárgyakat *Györök* Natália restaurálta.

Sztripszky életpályáját szülőföldje varázsos tája, az itt élő népek, az itt beszélt nyelvek határozták meg. 1909 és 1912 között a fiatal kutató máramarosszigeti segédtanfelügyelői állásának szerény jövedelmét a Néprajzi Múzeum elődjének, a Nemzeti Múzeum Néprajzi Osztályának végzett terepmunkával, tárgygyűjtéssel egészítette ki. A Tisza forrásvidékén a lokális kulturális jelenségeket kutatta: a havasi pásztorok, a famegmunkálás, a ruszin, hucul népművészet emlékeinek jelentős gyűjteményét köszönhetjük tevékenységének.

B.K.

Karácsonyi édességek

Kvircedli

Hozzávalók:
 40 dkg liszt,
 6 ek. porcukor,
 3 db tojás,
 1 db kezeletlen citrom,
 1 ek. vaníliás cukor,
 1 kk. szalalkáli,
 1 csipet só,
 a fogyasztáshoz muskotályos bor.

A lisztben elkeverjük a szalalkálit, ráreszeljük a citromhéjat, majd a kétféle cukrot hozzáadjuk. A tojásokat szétválasztjuk, a fehérjéből kemény habot verünk egy csipet sóval, majd belerakjuk a sárgáját is, és robotgéppel nagyon alaposan kikeverjük. A liszttel összegyúrjuk, és deszkán 1 cm vastagra kinyújtjuk. Ehhez a süteményhez való, faragott fa süteményformával szorosan egymás mellett mintákat nyomunk a tésztába. Ennek hiányában kekszmintázó sütinyomdával vagy mintás sodrófával is készíthetjük. A minták mentén éles késsel elvágjuk a sütit. Sütőpapírral bélelt tepsibe tesszük, egy éjszakán át itt pihentetjük, hogy a minták szépen megmaradjanak rajta. Alacsony hőfokon sütjük, inkább csak szárítjuk. Nem szabad, hogy színt kapjon, szép világosnak kell maradnia. Száraz, babapiskóta jellegű sütemény, borba mártogatva fogyasztjuk, ekkor puhul meg.

Túrós vareniki

Hozzávalók:
 33 dkg liszt,
 15 dkg krémes állagú túró,
 2 db tojás,
 5 dkg vaj,
 1,5 dl víz,
 fél teáskanál só,
 ízlés szerint csipet só,
 cukor.

Egy keverőtálban a lisztből, vízből és egy tojásból sóval kézi erővel sima, rugalmas tésztát gyúrunk. Ha túl keménynek, nehezen nyújthatónak érezzük, adjunk még hozzá egy-két evőkanál vizet, ha túl lágy lenne, kevés lisztet. Gömbölyűre formázva, nejlonfóliába csomagolva fél órát pihentetjük. Ezután lisztezett felületre tesszük, félbe vágjuk. Az egyik felét visszacsomagoljuk, a másikat pedig sodrófával 2 mm vékonyra nyújtjuk. Kb. 8 cm átmérőjű kerek szaggatóval kis köröket szúrunk ki, vagy késsel, derelyevágóval 6 x 6 cm-es négyzetekre szabdaljuk a tésztát. A túró a másik tojással és kevés cukorral összekeverjük. A tésztára egy-egy teáskanál tölteléket teszünk, majd félbehajtvá ujjunkkal erősen összenyomkodjuk a széleket. A kész tésztacsomagokat lisztezett tálcára tesszük. Ugyanígy elkészítjük a tészta másik felét is, a kör alakú kiszúrásnál leeső tésztadarabokat összegyúrva újraszaggatjuk, vagy csíkokra vágva kifőzzük. Lobogó forró, sós vízben, nagy lábosban két részletben kifőzzük a tésztacsomagokat. Amíg fő, egy serpenyőben megolvasztjuk a vaját. Amikor a tésztacsomagok feljöttek a víz tetejére, szűrőkanállal kiemeljük és a forró vajon átforgatjuk. Tejjel, porcukorral meghintve vagy cseresznyelevkvárral, áfonyadzsemmel fogyasztjuk, de sós változatban, szalonnapörccel is finom.

Fatörzstorta

Hozzávalók
 a krém alaphoz: 2 dl tej,
 10 dkg cukor,
 25 g kukoricakeményítő
 vagy pudingpor.
 A krémhez: 45 dkg margarin,
 18 dkg porcukor,
 7 dkg holland kakaópor.
 A piskóthoz: 4 db tojás,
 12 dkg liszt, 8 dkg cukor,
 csipet só.

Egy nagy tepsit kibélelünk sütőpapírral. A tojásokat szétválasztjuk, a fehérjét csipet sóval elkezdjük felverni, a cukrot fokozatosan, több részletben adjuk hozzá, és folyamatosan kemény habbá verjük. Kézi habverővel, lassú mozdulatokkal hozzákeverjük a tojássárgáját. További lassú keverés mellett hozzászítjuk a lisztet is, és simára keverjük a piskótát. A sütőpapírra borítjuk a masszát, és egyenletesen szögletesre kenjük. Előmelegített, 200 °C-fokos sütőben, légkeverés nélkül, kb. 10 perc alatt világosra sütjük. Kissé hagyjuk hűlni, de még melegen, óvatosan végiggördítjük rajta a sodrófát, hogy teljesen egyenletes legyen. Ezután átfordítjuk egy másik sütőpapírra, és lehúzzuk az aljáról azt, amin sült. Végül a papírral együtt feltekerjük, és így hagyjuk kihűlni.

A töltelékhez először a krémalapba való cukrot keverjük össze a keményítővel, majd a hideg tejjel. Közepes lángon főzzük sűrű pudinggá, majd lefedve hagyjuk teljesen kihűlni. Amikor a piskóta és a krémalap is kihűlt, elkezdhetjük összeállítani a fatörzset. A krémhez való margarint a konyhai robotgép keverőbotjával kezdjük habosítani, majd adjuk hozzá a porcukrot, a kakaóport, utoljára a kihűlt krémalapot is. Keverjük sima krémmé. Tekerjük le a piskótát, egyenletesen kenjük el rajta a krém kétharmad részét, majd csavarjuk fel. Papírba takarva tegyük egy órára a hűtőbe. Ezután a maradék krémmel vonjuk be, villával csikozzuk be a felületét és ismét hűtsük egy órán át. Ezután szeletelhetjük. Időigényessége miatt készíthetjük két részletben: előző este a piskótát és krémalapot, másnap állítjuk össze a kész tekercsset.

Édes pampuska

Az élesztőt belemorzsoljuk egy tálba, hozzáadjuk a cukrot, sót, pár evőkanál liszttel, a meleg víz egyharmadával összekeverjük. Meleg helyen felfuttatjuk. Ekkor hozzáadjuk a maradék lisztet, vizet, és jól összegyúrjuk. Ezután az olaj hozzáadásával is dagasztjuk pár percig, majd egy konyharuhával letakarva meleg helyen kb. egy óra alatt duplájára kelesztjük. Ekkor átgyúrjuk a tésztát, és lisztezett felületen kis gombócokat formázunk belőle. Egy kerek tortaformát (24 cm átmérőjű) sütőpapírral kibélelünk, és nem túl szorosan belerakosgatjuk a gombócokat (de azért töltsék ki a formát). Ismét hagyjuk kelni őket (letakarva), közben előmelegítjük a sütőt 180 C fokra. Felvert tojással megkenjük és jégcukorral meghintjük a gombócok tetejét. Légkeveréssel 20-25 percig sütjük a középső rácson (akkor jó, ha elkezd barnulni a teteje). Lekvárt kínálunk mellé. Sós változatnál tojás és cukor helyett csak kisütés után kenjük meg zúzott fokhagymás, sós öntettel, és langyosan fogyasztjuk (pl. borscsához vagy anélkül is).

Aranyszarvas torta

A hozzávalókból összeállítjuk a tésztát, és három egyenlő cipóra osztva egy éjszakára nejlonfóliába csomagolva a hűtőbe tesszük. Lisztezett deszkán kisujj vékonyságúra nyújtjuk a cipókat. Három kb. 22 cm átmérőjű kört vágunk ki (pl. tortaformával), a maradékból kiszűrő formával kb. 15 darab szarvast, csillagokat és üstököst készítünk. Sütőpapírral kibélelt tepsibe helyezük a körlapokat és a tojásfehérjével megkent formákat. Középső rácson, 200 fokon világosra sütjük. Hamar megsül, figyeljünk! Hagyjuk kihűlni. Az arany cukorgyöngyöt egy lapos tányérra szórjuk, és az ismételt tojásfehérjével megkent mézesformákat belemártjuk (a szarvas agancsát, a csillagot és az üstökös csóváját).

A krémhez elkeverjük a lisztet a hideg tejben, felforraljuk, és kevergetve sűrűre főzzük, majd hagyjuk teljesen lehűlni. A puha margarint habosra keverjük a porcukorral, és a főzött masszába forgatjuk, majd négy részre osztjuk. A mézes tortalapokat meghintjük a meggybefőtt levével. Az első lapot tortaalapra fektetjük, rákenünk egy adag krémet, megrakjuk meggyeszemekkel. Így rétegezzük tovább a mézeslapokat, a krémet és a meggyet. A negyedik adag krémmel bevonjuk a torta oldalát. Körben rányomkodjuk a szarvasokat. A tetejére rakjuk a csillagokat, az üstököst és a maradék szarvast. Pár órára tegyük a hűtőbe fogyasztás előtt. A mézeslapokat és figurákat akár több nappal előre is elkészíthetjük.

(cookpad.com, izorzok.hu, morikum.hu)

Hozzávalók:

40 dkg liszt, kb. 2 dl meleg víz,
2-3 dkg friss élesztő,
1 ek. cukor, 2-3 ek. napraforgóolaj,
1 kk. só.
A tetejére: 1 db tojás, jégcukor.

Hozzávalók

a mézes tésztához: 1 kg liszt,
2,5 dl méz, 30 dkg porcukor,
2 db tojás, 3 db tojássárgája,
5 dkg margarin,
2 csapott kk. szódabikarbóna,
1-1 kk. őrölt szegfűszeg és fahéj
vagy egy zacskó mézes
fűszerkeverék.

A krémhez: 0,5 dl tej,
20 dkg margarin, 20 dkg porcukor,
5 púpozott ek. liszt.

...és még: 1 üveg magozott
meggybefőtt, arany cukorgyöngy (pl.
Oetker decor gyöngy mini).

Inhalt „Barátság”/ „Freundschaft”

Jahrgang 32. Heft 6.

In der Dezemberausgabe werden die von den Nationalitäten für die 2026er Parlamentswahl zusammengestellten Wahllisten vorgestellt. Die Nationalitäten können Fürsprecher, bzw. Parlamentsabgeordneten ins Parlament schicken: das steht auf dem Spiel! Der Tag der Kroaten wird jedes Jahr in einer anderen Stadt veranstaltet, dabei werden die Anerkennungen für die kroatische Gemeinschaft übergeben, sowie die Auszeichnungen für Personen und Zivilvereine verliehen. Diesmal wurde die erfolgreiche Veranstaltung im Kodály-Zentrum in Pécs organisiert. Wir berichten über den Tag der Kroaten in Wort und Bild. Nach 12 Jahren Arbeit als stellvertretende Ombudsfrau beendete Dr. Erzsébet Sándor Szalay am Anfang November ihre Tätigkeit als Ombudsfrau. Wir versuchen ihre in den vergangenen Jahrzehnten im Bereich des Schutzes der Minderheitenrechte geleistete vielfältige und erfolgreiche Tätigkeit vorzustellen. Ein neuer Lehrpfad der Ungarndeutschen wurde in Hartau/Harta übergeben, damit wurde das landesweite Netz der ungarndeutschen Lehrpfade erweitert. Das 50. Jubiläum der Gründung der Ethnographischen Gesellschaft wurde im Rahmen einer Konferenz gefeiert. Zu Weihnachten empfehlen wir feine Kuchenrezepte.

Die Zeitschrift BARÁTSÁG wünscht den Lesern Frohe und Friedliche Weihnachten! Die nächste Ausgabe erscheint am 15. Februar 2026.

In our end of the year December issue, we present the lists compiled by the nationalities for the 2026 parliamentary elections. The nationalities will elect a parliamentary spokesperson and also have a chance to send their representative to Parliament, that is at the stake! The Day of the Croats is held in a different city every year, where the recognitions and awards for the Croatian community are presented to individuals and civil organizations who deserve them. This time, the Kodály Center in Pécs hosted the highly successful event. We report on the Day of the Croats in words and pictures. After 12 years of work as Deputy Nationality Ombudsman, Dr. Erzsébet Szalayné Sándor, who has been an expert in minority rights protection for about 40 years, left her post at the beginning of November. Our magazine attempts to present her diverse and successful activities in the field of minority rights in recent decades. The Germans in Hungary inaugurated another nature trail, this time in Harta, thus further expanding the network of national nature trails covering the entire country. The Ethnographic Society celebrated the 50th anniversary of its establishment with a conference. We publish the presentation of the editor of the Ethnographic Notebooks, Bertalan András Székely in our issue. We recommend delicious cake recipes for Christmas.

BARÁTSÁG wishes you peaceful and happy holidays! Our next issue will be published in the New Year, on February 15, 2026.

Contents “Barátság”/ “Friendship”

Vol. 32. No. 6

Lapzártá: 2025. november 30.

A BARÁTSÁG következő száma 2026. február 15-én jelenik meg.

Horvátok Napja Pécsett

Cikkünk a 12028. oldalon olvasható!

Vörös Nóra:
Vértessomlói Német
Nemzetiségi
Táncsoport – A család

Peller Andrea:
„Es scheint der Mond so
hell” – ja, nem, a nap!

(A Barátság folyóirat
különdíjasai)

*Cikkünk a 12033.
oldalon olvasható!*

Blickpunkt 2025

Ruip Gergő:
Sommerfest/Nyárünnep
(Fődíj – képeslap kategória)

Faluhelyiné Hock Mária:
Tükörkép
(Fődíj – fotó kategória)

Tóth Zsolt: Szobafestők
(Fődíj – archív fotó kategória)

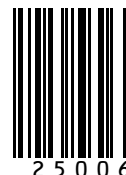
SOMMERFEST

Ára: 300 Ft

9 771218 014004

2 5 0 0 6